Agis, Fazila Derya, Perception of the Environment and the Traces of Today's Nature Devastation in Amerigo Vespucci's Letters, A Dissertation Defended at Ankara University in 2018.

The data of this research consisted of nine letters written by Amerigo Vespucci. The study aimed to analyze Amerigo Vespucci's letters from an environmental perspective, and thus shed new light on today's nature devastation. These letters were analyzed for discovering whether Vespucci was an ecocentric traveler who admired and respected nature, or an anthropocentric invader who intended to plunder natural resources to trade. The analyses of Vespucci's letters show that he had an anthropocentric point of view rather than an ecocentric one. His letters demonstrate that he intended to exploit the natural resources in order to establish new trade routes. He discovered the American land with the help of winds and celestial navigation. The contradiction between the appreciation of nature and the destruction of nature in his letters reflected his admiration not only for all living creatures such as birds, plants, and trees --with the exception of the indigenous natives-- but also for inanimate natural resources such as gold, diamonds, and water found in the New World. All were provided by nature in conjunction with the Old World's willingness to consume and trade these in order to create nourishments, medicines, clothes, accessories, and tools. Vespucci, who was a merchant traveler, may be regarded as an invader due to his views that preceded the mechanistic model approaches of Descartes and Bacon. Unfortunately, many species of animals and plants have become extinct as a result of their transportation from their original continents and their consumption in new lands.

glasstree

9 781534 204287

AMERIGO VESPUCCI'NİN MEKTUPLARINDA ÇEVRE ALGISI VE GÜNÜMÜZ DOĞA TAHRİBATININ İZLERİ

AMERIGO VESPUCCI'NİN MEKTUPLARINDA ÇEVRE ALGISI VE GÜNÜMÜZ DOĞA TAHRİBATININ İZLERİ

FAZILA DERYA AGİŞ

AMERIGO VESPUCCI'NİN MEKTUPLARINDA ÇEVRE ALGISI VE GÜNÜMÜZ DOĞA TAHRİBATININ İZLERİ

Fazıla Derya Agiş

© 2018, FAZILA DERYA AGIS

ISBN 978-1-5342-0428-7
Glasstree Academic Publishing

ISBN 978-1-5342-0428-7
Glasstree Akademik Yayıncılık

Dünya doğa mirasının korunması dileğiyle…

İÇİNDEKİLER

Şekil Listesi

ÖNSÖZ

Bu doktora tezi Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İtalyan Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında tamamlanan bir araştırmadır. Bu doktora tezinin konusu Amerigo Vespucci'nin mektuplarındaki çevre algısı ve günümüz doğa tahribatının izleridir. Bu tezde, Amerigo Vespucci'nin mektuplarında dile getirdiği, ilk kez gittiği Amerika'da karşılaştığı hayvanlar ve bitkiler nedeniyle, doğaya duyduğu hayranlığı ve bu duygusu ile çelişen doğayı sömürme isteğine değinilmektedir. Amerigo Vespucci'nin mektuplarında Amerika kıtasında karşılaştığı insanları yamyam olarak betimlemesinin yerlilerin yaşam alanı olan bu kıtanın doğal kaynaklarından ve bu yerlilerin iş gücünden yararlanmak için ileri sürdüğü kendi savını savunma yöntemi olduğu söylenebilir.

Bu doktora tezimi yazmamda beni cesaretlendiren, kaynaklarını ve yardımlarını esirgemeyen tez izleme komitemin değerli üyeleri danışmanım Prof. Dr. Nevin Özkan'a, Prof. Dr. Ufuk Özdağ'a ve Doktor Öğretim Üyesi İlhan Karasubaşı'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Doktor Öğretim Üyesi Dürrin Alpakın Martinez Caro ile Doktor Öğretim Üyesi Cem Kılıçarslan'a da yorumları için çok teşekkür ederim.

Ayrıca çevreci eleştiri yaklaşımı hakkında yurtdışındaki gelişmeleri izlemem için kaynaklarını benimle paylaşan İrlanda Trinity College Dublin Çevreci Beşerî Bilimler Merkezi *(Environmental Humanities Hub)* Müdürü Prof. Dr. Poul Holm'a ve İsviçre Zürih Üniversitesi Evrimsel Biyoloji ve Çevre Çalışmaları Enstitüsü'nden *(Institute of Evolutionary Biology and Environmental Studies)* Prof.

Dr. Marcus Hall'a çok teşekkür ederim. ASLE'ye (*Association for the Study of Literature and Environment* [Edebiyat ve Çevre Çalışmaları Derneği'ne]) 22-24 Haziran 2017 tarihleri arasında Detroit'te düzenlenen onikinci konferanslarına katılmam için verdikleri destek ile bu konferansta bildiri sunmam için beni 2224-A Yurtdışı Etkinliklere Katılım Desteği programı kapsamında destekleyen TÜBİTAK'a (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na) teşekkürü borç bilirim. Bu kongrede tanıştığım Prof. Dr. Serenella Iovino'ya, Prof. Dr. Christoph Irmscher'e, Doç. Dr. Greg Garrand'a ve Doktor Öğretim Üyesi Elena Past'a da teşekkürlerimi sunarım.

Tezim için yaptıkları önerilerden dolayı Prof. Dr. Antoinette Fauve-Chamoux'a, Prof. Dr. Ghil'ad Zuckermann'a ve Talia Carner'a da çok teşekkür ederim.

Avustralya'daki New South Wales Üniversitesi'nin değerli öğretim üyesi ve sanatçı Dr. Susanne Pratt'a da bana yararlanmamı tavsiye ettiği çevreci beşerî bilimler konusundaki kitap ve makalelerden ötürü çok minnettarım. Tüm bilimsel araştırma ve çalışmalarım maddi ve manevi sponsorları çokkültürlü arkadaşım Güler Orgun'a ve annem Gülin Sungur'a teşekkür ederim.

Son olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nin Illinois eyaletinin Şikago kentindeki Newberry Kütüphanesi'nin çalışanlarına tez araştırmamı yaparken, ihtiyacım olan kaynaklara erişimimi sağladıkları için kocaman bir teşekkür borçluyum.

Fazıla Derya AGİŞ

Ankara-2018

1. GİRİŞ

Bu tezin konusu, Amerigo Vespucci'nin mektuplarından[1] yaşadığı dönemdeki (15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarındaki) Avrupa'da yaygın olan ticari nedenlerle çevreden yararlanma arzusunun ve çevre tahribatının izlerinin bulunmasının yanı sıra farklı toprakların ticari keşiflerinin amaçlanması ve gerçekleştirilmesi nedeniyle, o toprakların yerlilerinin farklı etnik ve ticari yapılarından kaynaklanan bir kültürel alışverişten etkilenen Avrupa kıtasındaki ülkelerin insanlarının ve Amerika kıtası yerlilerinin yaşam tarzlarına bakış açısının çevreci eleştiri yaklaşımı bakımından incelenmesidir. Amerigo Vespucci'nin seyahat ettiği topraklar bakir topraklardır, fakat yaklaşık 500 yıl zarfında bu topraklarda yaşayan bazı türler yok olmuştur ya da yok olmak üzeredir. Amerika kıtası birçok doğal zenginlik ile doludur; ancak Amerigo Vespucci'nin verdiği bilgilerin doğruluğu günümüzde şüphe oluşturmaktadır, çünkü DNA (deoksiribonükleik asit) testi yapılmadan yerlilerin yamyam olup olmadıklarından ve ticaret rotalarının sadece yıldızların konumlarının izlenmesiyle bulunacağından pek emin olunamaz. Farklı insan topluluklarının kültürel yapı ve değerlerini öğrenmek için onların arasında yaşayarak ve katılımcı gözlem tekniğini kullanarak geçerli veriler toplamak gerekir. Kültürel antrolopoglar gözlemledikleri toplulukların dillerini anlamaya ve geleneklerini açıklamaya çalışırlar. Amerigo Vespucci, karşılaştığı toplulukların dillerini ve kültürlerini anlamaya çalışmaz; sadece tüccar bir denizci olarak, Amerika kıtasına vardığında, doğal güzelliklerinin çokçeşitliliğine hayran kalır ve Avrupa'ya buradaki doğal ürünlerin ulaşması için

---

[1] Vespucci, Amerigo. 2013. *Cronache Epistolari: Lettere 1476-1508.* Hazırlayan: Perini, Leandro. Firenze [Floransa]: Firenze University Press. (Tezin verisini oluşturan Amerigo Vespucci'nin mektupları bu kitaptadır).

bir ticaret hattı geliştirilmesine sebep olur. Amerika kıtasının topraklarının verimliliğinin günümüzde halen devam etmesine rağmen, günümüzde artık bazı hayvan ve bitki türlerine rastlanmaz. Yerliler ise bazı programlar ile koruma altındadır.

Bu çalışmada, Amerigo Vespucci'nin geleneksel doğa algısı ve doğaya duyduğu hayranlık hakkında, çevrecilik kapsamında Aziz Tomaso ve Aziz Francesco ile kendisinin çevre hakkındaki görüşlerinin karşılaştırılması yapılmaktadır. Ayrıca Amerigo Vespucci'nin bir tüccar olarak çevreye kazanç kaynağı olarak bakışının günümüz doğa tahribatını hazırlayışına değinilmektedir. Örneğin, altına verdiği değer ve ticaret rotası arayışı, günümüzde bölgede yaşanan birçok çevresel sorunla bağlantılıdır. Dolayısıyla, bu tezde incelenmesi planlanan Amerigo Vespucci'nin doğaya duyduğu hayranlık ile çelişen günümüz doğa tahribatını hazırlayan ticari anlayışlara örnek olarak, Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye yazdığı, '*Mundus Novus' ['Yeni Dünya']* adıyla bilinen mektubunda (Lizbon, 1502-1503), doğa hakkında övgü dolu açıklamalar yapmış olmasına rağmen, asıl niyetinin altın ticareti olduğu anlaşılmaktadır:

> *"Bu topraklar çok verimli; birçok tepelere, dağlara, vadilere ve de geniş nehirlere bolca sahip; ayrıca sağlıklı pınarlar tarafından sulanıyor. Neredeyse girilmez olan ve her tür vahşi hayvanla dolu geniş ve sık ağaçlı ormanlar ile kaplı. Orada büyük ağaçlar budanmadan büyüyor; bu ağaçlar damağa hoş gelen ve insan vücudunu besleyen meyveler veriyor; hiçbirisi de zararlı değil. Bunlar bizim ülkelerdekilere hiç benzemiyor; ayrıca yerlilerin ekmek ve*

muhteşem yemekler yaptıkları sınırsız çeşitte meyveler ve otlar var. Bizimkilere benzemeyen birçok tohumlar da var […]. Yerliler yerin altında bol miktarda altın bulunduğuna dair bizi haberdar etti, ama onlar altına hiç değer vermedikleri gibi altını değerli bir nesne olarak da görmüyorlardı. Burada size daha önceden bahsettiğim gibi bol miktarda inci var” (Vespucci, 2013: 133).

Bu tez, Amerigo Vespucci’nin mektuplarında belirtilen çevreye duyduğu hayranlığa yönelik ve çevreden yararlanmaya ya da sömürmeye dayalı olan o dönemdeki inanışları, tutumları ve davranışları ortaya çıkarıp açıklamaya çalışmaktadır.

Ayrıca bu tez, Amerigo Vespucci’nin Güney ve Orta Amerika civarlarında karşılaştığı veya uğradığı yerlerin (örneğin, günümüzde Brezilya ve Venezuela olarak bilinen ülkelerin, Kanarya Adaları’nın, Kurasao ile Yeşil Burun Adaları’nın) tasvirlerinde çevreci eleştiri yaklaşımı çerçevesinde doğaya duyduğu hayranlığını ve günümüz doğa tahribatını hazırlayan düşüncelerini ortaya çıkarmaktadır. O dönemde, Portekiz ve İspanyol ekonomisi, dış ticarete dayalıdır. Örneğin, ünlü tarihçi Fernand Braudel (1995)[2], 15. ve 16. yüzyıllarda Akdeniz’deki ticaret rotalarını tasvir ederken, Portekiz ve İspanya’nın altın ve gümüş ticaretine de değinir. Dolayısıyla, bu tez, çevreci eleştiri yaklaşımı ışığında Amerigo

[2] Braudel, Fernand. 1995. *The Mediterranean and the Mediterranean world in the age of Philip II.* Berkeley, California: University of California Press.

Vespucci'nin ne kadar istilacı[3] ve ne kadar gezgin olarak düşünülebileceği sorusuna cevap vermeye çalışmaktadır.

1. 1. Tezin Amacı

Bu tez, 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında Amerigo Vespucci'nin mektuplarında yabanıl doğaya duyduğu hayranlık ile günümüz doğa tahribatını hazırlayan izler arasındaki çatışmayı gözler önüne sermeyi hedefler. Ayrıca Amerigo Vespucci'nin düşüncesinde, Bacon'dan ve Descartes'dan[4] önce, ticari amaçlarla doğanın sömürülmesinin meşru kılındığını da göstermeyi amaçlamaktadır.

Tez, edebî açıdan 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında Avrupa'daki ticaret anlayışını ve toplumu analiz etmesi bakımından ve o dönemdeki yeni keşfedilen yabanıl yerlerin doğasına duyulan hayranlık ile çelişen ticarete dayalı doğadan yararlanma isteğinin yanı sıra günümüz doğa tahribatının izlerinin anlaşılması için de önemlidir. Amerigo Vespucci'nin mektupları Türkçe'ye çevrilmemiştir. Bu mektupların bazı bölümleri Türkçe'ye çevrilerek, tezde kullanılmış olup, özetleri tezin ilk ekinde sunulmaktadır.

Bu ilk giriş bölümünde, tezin amacından, araştırma sorularından ve geçmiş benzeri çalışmalardan literatür taraması şeklinde bahsedildikten sonra, Amerigo

[3] Bir canlı türü, kendisinden farklı bir canlının yaşadığı bölgeyi *'istila'* edip, orada yaşamaya başlayarak, o türün o bölgede yok olmasına neden olabilir (Ritvo, Harriet. Mayıs 2017. Invasion/Invasive: *Living Lexicon for the Environmental Humanities. Environmental Humanities* 9 (1): 171-174).

[4] Francis Bacon ve René Descartes'ın eserleri bu kitapta yer almaktadır: Cantor, Norman F.; Peter L. Klein (derleyenler); Francis Bacon ve René Descartes (yazarlar; kitapta eserleri vardır). 1969. *Seventeenth-century rationalism: Bacon & Descartes*. Waltham, Massachusetts: Blaisdell Publishing Company.

Vespucci'nin hayatı anlatılmaktadır. İkinci bölümde, *'çevreci eleştiri'* yaklaşımına değinilmektedir. Ayrıca Amerigo Vespucci'nin mektuplarından yola çıkılarak, onun keşfettiği yerlerin yabanıl doğasına duyduğu hayranlık ile günümüz doğa tahribatını hazırlayan düşünceleri açıklanmaktadır. Sonuçlar ise üçüncü bölümde yer almaktadır.

1. 2. Araştırma Soruları

Bu çalışmada, Amerigo Vespucci'nin kaleme aldığı tüm mektuplardaki[5] günümüz doğa tahribatını hazırlayan ticari insan-merkezci görüşleri ve bu görüşlerle çelişen doğaya duyduğu hayranlık, çevreci eleştiri yaklaşımı bakımından, aşağıdaki sorulara yanıt arayarak, araştırılmaktadır:

1) Amerigo Vespucci nereleri keşfeder ve bu keşifleri yaparken doğadan nasıl yararlanır? (Bu sorunun cevabı için tezin 31. ve 34. sayfaları arasındaki "Amerigo Vespucci'nin Seyahatleri: Coğrafya, Haritacılık ve Gökbilim" bölümüne bakılmalıdır).

2) Amerigo Vespucci'nin doğaya duyduğu hayranlık duygusu ile yerlilerin vahşi olduğu düşüncesinden yola çıkılarak, günümüz doğa tahribatının izleri mektuplarında nasıl tasvir edilir?

   A. Amerigo Vespucci'nin yabanıl doğaya (hayvanlara ve bitkilere) duyduğu hayranlığın ve doğayı övmesinin sebepleri nelerdir? [Bu tezin 51. ve 70. sayfaları arasındaki "Amerigo Vespucci'de Yabanıl Doğa

[5] Bu mektupların özetleri Ek 1 bölümündedir.

Algısı" başlıklı bölüm, bu soruya yanıt arar; tezde bu sorunun yanıtları üç altbaşlık altında sunulur: "Doğa Övgüsü: Hayvanlar" (sayfalar: 51-56), "Doğa Övgüsü: Şifa için Doğa" (sayfalar: 57-60) ve "Amerigo Vespucci'de Doğaya Övgü: Doğal Beslenme Kültürü" (sayfalar: 60-70)].

B. Yerlilerin vahşiliğinden yola çıkılarak, doğadan yararlanma isteğine bağlı bir şekilde, günümüz doğa tahribatını hazırlayan izler Amerigo Vespucci'nin mektuplarında nasıl tasvir edilir? [Tezde, 70. ile 115. sayfaların arasındaki "Amerigo Vespucci'de Günümüz Doğa Tahribatının İzleri" başlıklı bölümde bu sorunun yanıtları tartışılmaktadır; bu bölümün iki altbaşlığı bulunmaktadır: "Vahşi Yerlilere Bakış" (sayfalar: 70-92) ve "Doğal Kaynaklar" (92-115)].

3) Amerika kıtasının doğal kaynakları, Amerigo Vespucci'nin yazdığı mektuplara göre, aldığı kültüre dayalı olarak, neden ve nasıl ticarette önemlidir? (Bu sorunun yanıtı, "Doğal Kaynaklar" (sayfalar: 92-115) bölümündedir).

A. İncil, Amerigo Vespucci'de nasıl bir doğa anlayışı oluşmasına yol açar? (Bu sorunun yanıtı, 93. ve 98. sayfaların arasındaki "İncil ve Doğal Kaynaklar" bölümündedir).

B. Hristiyan azizleri, Amerigo Vespucci'de nasıl bir doğa anlayışı oluşmasına yol açar? (Bu sorunun yanıtı ise 98. ve 115. sayfaların arasındaki "Hristiyan Azizleri ve Doğal Kaynaklar" bölümündedir).

4) Günümüzde Amerigo Vespucci'nin keşfettiği Güney ve Orta Amerika'daki yerlerde nesli tükenen veya tükenmek üzere olan hayvan ve bitki türleri var mıdır? (Bu sorunun yanıtı, 115. ve 126. sayfaların arasındaki "Günümüzde Artık Bulunmayan veya Korunması Gereken Doğadaki Canlılar" bölümündedir).

5) Amerigo Vespucci ne kadar gezgin ve ne kadar istilacı olarak düşünülebilir? (Tüm tez bu soruya yanıt arar).

1. 3. Literatür Taraması

Çevreci eleştiri yaklaşımı ile ilgili edebiyat araştırmaları, Avrupa'da yeni yeni filizlenmektedir. Bu nedenle, Amerigo Vespucci'nin mektupları üzerine daha önce yazılmış çevreci eleştiri yaklaşımı kapsamında değerlendirilebilen bir çalışma mevcut değildir. Battles (1996),[6] Amerigo Vespucci'nin mektuplarında tasvir ettiği yerli kadınların toplumsal statülerini inceler.

Amerigo Vespucci hakkında yapılan araştırmalar genellikle tarih ilminin kapsamındadır. Bu çalışmalardan Fitzpatrick-Alper (1991)[7] ile Fernández-Armesto (2007)'nun[8] kitapları Vespucci'nin biyografisini içerir.

---

[6] Battles, Angela. 1996. *A vision of women: Literary representations of women in the New World in 'The Soderini Letter' or 'The Four Voyages of Amerigo Vespucci' [Bir kadın vizyonu: Amerigo Vespucci'nin Soderini'ye yazdığı ya da diğer adıyla 'Dört Sefer' adlı mektubundaki Yeni Dünya'ya ait edebî kadın temsilleri].* Yüksek lisans tezi, State University of West Georgia, Amerika Birleşik Devletleri.

[7] Fitzpatrick-Alper, Ann. 1991. *Forgotten voyager: The story of Amerigo Vespucci [Unutulan Gezgin: Amerigo Vespucci'nin hikâyesi].* Minneapolis: Carolrhoda Books.

[8] Fernández-Armesto, Felipe. 2007. *Amerigo: The man who gave his name to America [Amerigo: İsmini Amerika'ya veren adam]*. New York: Random House.

Bulaşıcı hastalıklar ile ilgili olarak, tıp tarihi bağlamında, Muñoz-Sanz (2006),[9] Amerigo Vespucci'den önce, 1493 yılında Kanarya Adaları'ndan topladıkları domuz, horoz ve atlarla birlikte aynı gemide Amerika kıtasına ikinci kez giden Kristof Kolomb'un ve arkadaşlarının domuzlardaki virüsler nedeniyle gribe yakalandıkları gibi, Amerika kıtasında bulunmayan ve virüs taşımaları ihtimali olan bu üç hayvan türünü de oraya götürerek, bulaşıcı hastalık, yani grip salgını nedeniyle, Amerikan yerlilerinin %90'ının ölümüne sebep olma ihtimallerinin olduğunu yazar. Muñoz-Sanz (2006), Kolomb ve arkadaşlarının bu davranışını, doğadaki yaşam alanlarından uzaklaştırılan hayvanların doğada huzurlu bir yaşam süren yerlileri yok edici olmasından dolayı kınar.

Winchcombe (2016)[10] ise tıp tarihi ile ilgili akademik blog yazısında, 15. yüzyıl gezginlerinden Amerigo Vespucci'nin yerlilerin çok uzun süre yaşadıklarını ve nadiren hastalandıklarını belirttiğini anlatır. Bu nedenle, Avrupalıların Amerika kıtasındaki egzotik yerlerde doğal ilaçlar aradığını savunur. Örneğin, Winchcombe (2016)'a göre, bu dönemde Avrupalılar, Amerika kıtasında yetişen tütünün bile baş ağrısı, diş ağrısı ve şişliklere iyi geldiğini zannederler, yine Amerika kıtasında suyu insanların yaşlanmasını engelleyen bir ab-ı hayat olduğuna ve Kanada'da yaprakları bazı hastalıkları iyileştiren bir *'hayat ağacının'* varlığına inanırlar.

[9] Muñoz-Sanz, Agustin. 2006. La gripe de Cristóbal Colón. Hipótesis sobre una catástrofe ecológica [Christopher Columbus flu. A hypothesis for an ecological catastrophe]. *Enfermedades Infecciosas y Microbiologia Clinica* 24 (5): 326-334.
[10] Winchcombe, Rachel. 18/05/2016. Creating Cures in Early America. *Early Modern Medicine*. Web: https://earlymodernmedicine.com/creating-cures-in-early-america/ (erişim tarihi: 01/12/2017).

Yazdığı kitabın bir bölümünü Amerigo Vespucci'nin karşılaştığı yerliler hakkındaki izlenimlerine ayıran Abulafia (2008),[11] Amerigo Vespucci'nin mektuplarına editörlerce eklemeler yapılmış olabileceğini ya da Amerigo Vespucci'nin bir gazeteci gibi kamunun dikkatini üzerine çekmek için gördüklerine abartılı eklemeler yapmış olabileceğini ileri sürer. 1516 yılında Thomas More'un *Ütopya* adlı eseri yayınlanır (Abulafia, 2008: 242). Abulafia (2008: 242) eserde, Thomas More'un Amerigo Vespucci'ye son üç seyahatinde eşlik eden Raphael Hythloday adlı bir karakter yarattığını anlatır; bu örnek ile Vespucci'nin de hayal ürünü kişiler tasvir edebileceğini ima eder. Ayrıca *'Yeni Dünya'* teriminin Vespucci'den önce başkaları tarafından kullanıldığını savunur (Abulafia, 2008: 243). Abulafia (2008: 242), Vespucci'nin doğa tasvirlerinin ün peşinde koştuğu için abartılı olduğunu ileri sürer. Vespucci'nin yerlilere iyi davranmasının nedeni, kurnazca onların altınlarını elde etmektir; yerlilerin yamyam olduğunu savunmasının herhangi bir kanıtı yoktur (Abulafia, 2008: 251).

De Asúa ve French (2016: 11-12),[12] Amerigo Vespucci'nin Pier Soderini'ye yazdığı mektubunda tasvir ettiği yerlilerin ateş etrafında çevirerek kızarttıktan sonra yedikleri yılana benzeyen hayvanın, Théodore de Bry'in *Amerika* adlı antolojisinde ejderhaya benzeyen dev bir kertenkele olarak resmedildiğini anlatır. Ek olarak, Amerigo Vespucci'nin Amerika kıtasına ait hayvan ve cennet tasvirleri Kolomb'unkilere benzer niteliktedirler (De Asúa ve French, 2016: 11).

[11] Abulafia, David. 2008. Vespucci's tabloid journalism, 1497–1504: A Florentine publicist. *The discovery of mankind*: *Atlantic encounters in the age of Columbus*, 241–261. London: Yale University.
[12] De Asúa, Miguel; Roger French. 2016. *A new world of animals: Early modern Europeans on the creatures of Iberian America*. New York: Routledge.

Bu önceki çalışmalar göz önüne alındığında, Amerigo Vespucci'nin yaptığı seyahatlere ve sebeplerine, doğaya duyduğu hayranlık duygusu ile çelişen günümüz doğa tahribatını hazırlayan ticari izlere çevreci eleştiri yaklaşımı açısından bakmak, beşerî bilim dallarına faydalı olacaktır. Gelecek bölümde, Amerigo Vespucci'nin biyografisi incelenecek ve ailesinin toplumsal ilişkileri ile aldığı eğitimin, onun tüccar bir denizci olmasına nasıl katkı sağladığı açıklanacaktır.

1. 4. Amerigo Vespucci'nin Hayatı (1451/1454-1512)

Bazı araştırmacılar, Amerigo Vespucci'nin 9 Mart 1451 tarihinde Floransa'da dünyaya geldiği söylerken, diğer tarihçiler 1454 yılında doğduğunu iddia eder ("Amerigo Vespucci," 2017).[13]

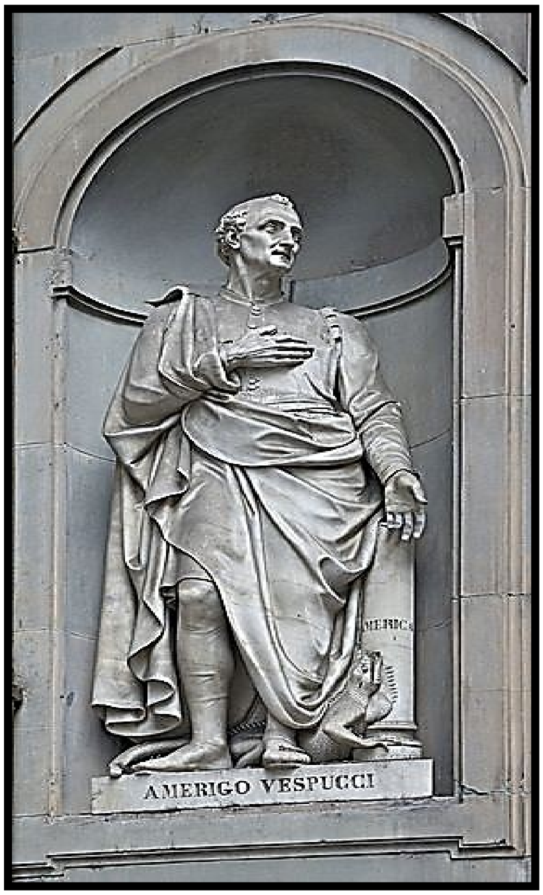
Ober (1907)'e göre,[14] Vespucci, 9 Mart 1451'de dünyaya gelir. Fernández-Armesto (2007: 18) ise o dönemde Floransa resmî belgelerinde 25 Mart'ın yılbaşı olarak kabul edildiğini ve 1 Ocak'ın yılbaşı olarak kabul edilmesinin eski Roma geleneklerine dayandığını yazarak her iki tarihin de aynı olduğunu açıklar.[15]

---

[13] "Amerigo Vespucci: Explorer (c. 1451–c. 1512)." A&E Television Networks, LLC. 27 Nisan 2017. Web: http://www.biography.com/people/amerigo-vespucci-9517978 (erişim tarihi: 04/07/2018).

[14] Ober, Frederick A. (Frederick Albion). 1907. *Amerigo Vespucci* (Kindle Locations 1-5). Kindle Edition. New York; London: Harper & Brothers.

[15] 25 Mart günü Hazreti Meryem Hazreti İsa'ya mucizevi bir şekilde gebe kalır; Cebrail'in Hazreti Meryem'e bunu bildirilmesi *'Müjdeli Haber'* bayramı olarak kutlanır (Dünya Dinleri. 09/04/2014. Hıristiyan bayramları ve kutsal günleri, Hıristiyan inancında Beşaret bayramı (Blagoveştenie). Web: http://www.dunyadinleri.com/dunya-dinleri/hiristiyan-bayramlari-ve-kutsal-gunleri/oku_hiristiyan-inancinda-besaret-bayrami-blagovestenie (erişim tarihi: 04/04/2017)).

Şekil 1. Amerigo Vespucci heykeli, Gaetano Grazzini, Uffizi Galerisi[16]

Amerigo Vespucci'nin babası noter Ser Nastagio ve annesi Lisabetta Mini, 1400'lü yıllar ile 1737 yılı arasında İtalya'da Floransa'da hüküm süren Medici ailesinin[17] çok yakın dostları olarak tanınırlar; Amerigo Vespucci'nin ağabeyleri

[16] Grazzini, Gaetano. Amerigo Vespucci Heykeli, Uffizi Galerisi. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Amerigo_Vespucci_Uffizzi_Florence.jpg (erişim tarihi: 04/07/2018).

[17] Medici'ler Floransa'da ticaretle uğraşırlar ve Cosimo dei Medici döneminde Floransa bankasına Roma, Venedik, Pisa ve Milano bankaları eklendiği gibi, bankalar yurtdışı şubeler açmaya başlar; bu işle meşgul olan Cosimo dei Medici, 1 Ağustos 1464 tarihinde ölür, ama 1537'de dük ilan edilen Medici ailesinin diğer bir ferdi olan I. Cosimo yeni endüstri alanlarının gelişmesini sağlar: Carrara'da ve Pietrasanta'da mermer mağaraları, Elba adasında demir madenleri, Piombino'da alüminyum bulunur; I. Cosimo 1574 yılında ölür (Vannucci, Marcello. 1995. *Breve Storia di Firenze: Dalle origini ai nostri giorni.* Tascabili Economici Newton. Roma: Newton & Compton editori, s.r.l., sayfalar 23 ve 26-28). Amerika'nın keşfini takiben Avrupa'da farklı endüstriler gelişir. Floransa ticaret, yüncülük ve bankacılık ile mali açıdan kalkınır; Medici ailesi sanatçılara maddi destekçi de olur (TheMediciFamily.com. Medici family: Origins and history. Tarihsiz. Web: http://www.themedicifamily.com/ (erişim tarihi: 04/04/2017)). Aile bankası olan Medici Bankası, 1397 yılında Floransa'da kurulur; 1402'de bankanın Venedik şubesi açılır; 1492'de bu banka haczedilir (TheMediciFamily.com. The Medici bank. Tarihsiz. Web: http://www.themedicifamily.com/The-Medici-Bank.html (erişim tarihi: 03/03/2017)). Bunlara rağmen, Medici'ler 1434-1737 yılları arasında Floransa'da hüküm süren etkili bir aile olarak tanınır

Pisa Üniversitesi'nde öğrenim görürler ("Amerigo Vespucci," 2017). Antonio hukukçu, Girolamo ise din adamı olur (Fernández-Armesto 2007: 19).

Şekil 2. Ghirlandaio, Domenico. Yaklaşık 1472. Merhamet istenen Meryem Ana[18]

Amerigo Vespucci'nin aldığı eğitim, Katolik inancına sahip, tüccar bir denizci olmasına sebep olur, çünkü ilköğretimini bir Domeniken rahip olan amcası Giorgio Antonio Vespucci'den alır ("Amerigo Vespucci," 2017). Amcası Giorgio Antonio Vespucci, ona şiir, retorik, tarih, felsefe, kozmografi, gökbilimi (astronomi) ve astroloji dersleri verir (Fernández-Armesto, 2007: 20). Amerigo Vespucci, Titus Livius, Dante ve Petrarca'nın eserlerine kütüphanesinde sahiptir; arkadaşı, Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici de Amerigo Vespucci'nin amcası

(The Editors of Encyclopædia Britannica. 2009. "Cosimo de' medici: Ruler of Florence [1389-1464]." *Encyclopædia Britannica*: https://global.britannica.com/biography/Cosimo-de-Medici (erişim tarihi: 03/03/2017)).

[18] Ghirlandaio, Domenico. Yaklaşık 1472. *Madonna della misericordia* [Merhamet istenen Meryem Ana]. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Domenico_ghirlandaio,_madonna_della_misericordia,_ognissanti,_Firenze.jpg (erişim tarihi: 04/07/2018). Amerigo Vespucci'nin aile bireyleri resmedilmiştir.

tarafından eğitilir; bu nedenle, her ikisi de kozmoloji hakkında derin bilgi sahibidir; Bizanslı Manuel Chrysoloras, Avrupa'da Grekçe (Eski Yunanca) öğrenimini yaygınlaştırmak için Batlamyus'un[19] *Coğrafya* adlı eserini öğrencilerine tanıtır ve 1397 yılından itibaren kozmoloji Floransa'da öğrenilmeye başlanılır (Fernández-Armesto, 2007: 21). Strabo'nun *Coğrafya* adlı eserindeki kozmolojik fikirleri de 1439 yılında toplanan kilise konseyinin katılımcıları arasında yayılır (Fernández-Armesto, 2007: 22). Paolo del Pozzo Toscanelli, Asya'ya Batı'dan varılabileceğine dair ilk kez bir kuram ileri sürer; Toscanelli, Kristof Kolomb ile Amerigo Vespucci'nin ortak bir tanıdığıdır (Fernández-Armesto, 2007: 22).

Aldığı eğitimi takiben, Amerigo Vespucci iş hayatına atılır. Amerigo Vespucci yirmili yaşlarındayken, Fransa Kralı XI. Louis adına Floransa büyükelçisi olarak görev yapan amcası Guido Antonio Vespucci, onu Paris'te kısa süreli bir diplomatik göreve atar ("Amerigo Vespucci," 2017).

Amerigo Vespucci yirmidört yaşındayken, babasının zorlamasıyla ticaret işine başlar; önce Floransa'da tüccarlık yapar, daha sonra ise İspanya'nın Sevilla kentinde kendi gibi Floransalı olan Gianetto Berardi ile bir ortaklık geliştirerek, bankacılığa başlar; 1483 ile 1492 yılları arasında Medici'ler için çalıştığı söylenir ("Amerigo Vespucci," 2017). 1490'lı yıllarda Amerigo Vespucci, Kristof

---

[19] Kladyus Batlamyus, İngilizce adıyla, Claudius Ptolemy veya Latince adıyla Claudius Ptolemaeus (bkz. Jones, Alexander Raymond. 11/04/2017. "Ptolemy." *Encyclopædia Britannica*: https://www.britannica.com/biography/Ptolemy (erişim tarihi: 25/04/2018)); İskenderiye doğumlu bir gökbilimcidir; *Almagest* adlı onüç ciltlik yıldızlar ile gezegenlerin konumları ve parlaklıkları hakkında bilgi veren bir eseri vardır; dünyanın yuvarlak olduğunu ve diğer gezegenlerin dünyanın etrafında döndüğünü açıklayan kişidir; *Coğrafya* adlı eserinde, matematik bilgisi ve gezginlerden öğrendiklerine göre, Afrika, Asya ve Avrupa kıtalarını kapsayan bir dünya haritası çizmiştir; bu haritada, Güney ve Kuzey Kutbu'nu günümüzde Ekvator adıyla bilinen çizgiyle birbirinden ayırmıştır; Amerigo Vespucci, bu ayrımdan yola çıkarak, boylam kavramını geliştirmiştir (Ray, Kurt. 2004. *Amerigo Vespucci: Italian Explorers of the Americas*. New York: Rosen Publishing Group, Inc.; sayfalar 10-14).

Kolomb'u destekleyen tüccarlar ile çalışmaya başlar ("Amerigo Vespucci," 2017). 1491 yılında, Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici, Amerigo Vespucci'yi Giannotto Berardi'nin himayesindeki bankanın Sevilla şubesinde görevlendirir; Kolomb ile Vespucci'nin gemi seyahatlerinin sponsoru bu bankadır (Perini, 2013: XL).[20] Amerigo Vespucci, yeğeni Giovanni ile birlikte 1490 ya da 1491 yılında İspanya'ya gider; 1492'de Bahamalar'da İspanyollar değerli pembe inciler bulur; 1497'de Vasco de Gama, Katay'a, yani Kuzey Çin'e doğru ilerlemeye başlar: amaç hep ticarettir (Ober, 1907). 15. yüzyılda İtalyanlar ekonomik açıdan kalkınmak için Batı'ya gitmeye eğilimlidir; gelişen İspanya Floransalılar için yün kaynağıdır (Fernández-Armesto, 2007: 44). Amerigo Vespucci de ticaret ile uğraşmak için Sevilla'ya gider (Fernández-Armesto, 2007: 44). Zeytinyağı, sabun, tekstil, şarap, tahıllar, sığırlar, tavşan kürkü ve domuz ürünleri ticareti ile balıkçılık İspanya'nın geçim kaynaklarıdır (Fernández-Armesto, 2007: 47).

Amerigo Vespucci'nin keşiflerine gelince, tüm mektuplarına göre, dört kez Amerika kıtasına doğru sefere çıktığı varsayılır. Kadiz'den yola çıkarak, Venezuela'ya ulaşıp, Kristof Kolomb'dan bir yıl önce burayı keşfettiği iddia edilir ("Amerigo Vespucci," 2017). İlk seferinin tarihi 10 Mayıs 1497'dir ("Amerigo Vespucci," 2017).[21]

---

[20] Perini, Leandro (Hazırlayan; dipnotlarla açıklayan); Vespucci, Amerigo. 2013. "Introduzione – Cronologia – Indice delle Lettere" (IX - XLVIII). *Cronache Epistolari: Lettere 1476-1508.* Firenze [Floransa]: Firenze University Press.

[21] Fakat 1920'li yıllardan beri bazı tarihçiler, Amerigo Vespucci'nin Pier Soderini'ye yazdığı, dört seyahatiyle ilgili ve *Lettera delle isole nuovamente trovate in quattro suoi viaggi [Dört seyahatinde yeni keşfedilen adalar üzerine mektup]* olarak tanınan mektup ile '*Mundus Novus' ['Yeni Dünya']* adlı 1502 – 1503 tarihlerine Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye yazdığı mektubun sahte olduğunu ileri sürmektedir (De Asúa ve French, 2016: 9-10). Vespucci'nin 1499 ile 1500 yılları arasındaki Alonso de Ojeda ve Juan de la Cosa ile birlikte İspanya adına Güney Amerika kıyılarına seyahatler gerçekleştirdiği, Portekiz adına Brezilya kıyılarına 1501 ya da 1502 yıllarında bir yolculuk yaptığı ve burada Tupiler ile birlikte yaşadığı ise doğru sayılmakdır; dolayısıyla, günümüzde Vespucci'nin sadece iki seyahat gerçekleştirdiği ve bazı mektuplarının sahte olduğu iddia edilmektedir (De Asúa ve French, 2016: 9-10).

İkinci kez sefere çıkan Amerigo Vespucci, 1499 yılının Mayıs ayında İspanyol Alonzo de Ojeda komutasında Ekvator'dan geçerek, günümüz Guyana'sına ulaşır ("Amerigo Vespucci," 2017). 1499 yılında Amerigo Vespucci, iki İspanyol denizci, Alonso de Hojeda ve Juan de la Cosa ile beraber İspanyollar adına sefere çıkar ve Cabo S. Agostino (Portekizce tam ismi: *Cabo de Santo Agostinho*; İtalyanca ismi: *Capo di Sant'Agostino* [Aziz Augustinus[22] Burnu]) ile Amazon kıyılarını, yani Brezilya'yı keşfederler; Kanarya Adaları, Kurasao ve Haiti'ye uğrarlar (Perini, 2013: XLI). 1500 yılında Amerigo Vespucci ve arkadaşları Haiti'den ayrılarak Sevilla'ya dönerler; aynı yılın Temmuz ayında Amerigo Vespucci, Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye 1499 yılında gerçekleştirdiği yolculuğu yazdığı mektubunda anlatır (Perini, 2013: XLI).

Ticaret yerine denizcilik kariyerini tercih eden Amerigo Vespucci daha sonra İspanyolların Atlantik Okyanusu keşiflerinde yabancıları görevlendirmeyi istememesi üzerine Portekiz adına çalışmaya başlar (Fernández-Armesto, 2007: 89-90). 1501 yılının Mayıs ayındaki üçüncü deniz seferinde ise Portekiz Kralı I. Manuel için Yeşil Burun Adaları'na[23] gider ve Rio de Janeiro ile Rio de la Plata'yı keşfeder ("Amerigo Vespucci," 2017). 1502 yılında Amerigo Vespucci bu seferinden geri dönerek Lizbon'a varır; Lorenzo di Pierfrancesco'ya Amerika'nın güney kıyılarını anlatan bir mektup yazar (Perini, 2013: XLII). 1503 yılında Amerigo Vespucci'nin seyahatlerini anlattığı mektuplar yazıp gönderdiği Lorenzo di Pierfrancesco vefat eder (Perini, 2013: XLII). Sevilla'da, Hint Okyanusu'ndaki

[22] Aziz Augustinus, diğer adıyla Aurelius Augustinus (354 – 430), Descartes'ın sonradan ortaya attığı varoluşçuluk anlayışının öncüsüdür: insan aklının diğer varlıklarınkinden üstün olduğuna inanır; herkesin kaderinin önceden belirlendiğini savunur ("Augustine (354 — 430 C.E.)." 2017. *Internet Encyclopedia of Philosophy*: http://www.iep.utm.edu/augustin/#H2 (erişim tarihi: 04/04/2017)). Aziz Augustinus'a göre, felsefe dini anlama yöntemidir (Witmer-Kehr, 1916: 595; Witmer-Kehr, Marguerite. 1916. The doctrine of the self in St. Augustine and in Descartes. *The Philosophical Review* 25 (4): 587-615).

[23] Portekizce orijinal adı *Cabo Verde*; İtalyanca adı *Capo Verde*.

adalara yapılacak seyahatleri düzenlemek üzere *'Casa de la Contratación'* [Sözleşme Evi] adlı bir kurum kurulur (Perini, 2013: XLII).

Amerigo Vespucci, 10 Haziran 1503'te Portekiz adına hayatının dördüncü deniz seferine çıkar: Gonzal Coelho ile birlikte tekrar Brezilya'ya doğru yola çıkar ve Bahia ile Güney Georgia Adası'nı keşfeder; 1504 yılında Portekiz'e dönmesi istenir ("Amerigo Vespucci," 2017). Bazıları, Juan de la Cosa ile hem 1505'te hem de 1507'de keşfe çıktığını savunsa da, farklı araştırmacılar 1503'teki bu seferinin sonuncu keşif seyahati olduğunu ileri sürerler ("Amerigo Vespucci," 2017). Giovanni del Giocondo,[24] Amerigo Vespucci'nin Lorenzo di Pierfranceso dei Medici'ye 1502-1503 tarihli mektubunu *'Yeni Dünya'* anlamına gelen *'Mundus Novus*' başlığı altında Latince'ye çevirir (Perini, 2013: XXV; Vespucci, 2013: 120-135). *Mundus Novus*, Paris'te Félix Baligault ve Jean Lambert tarafından (1503 ile 1504 yılları arasında) kitap olarak basıma hazırlanır ve yayınlanır; kitap, 1507 yılına kadar Venedik, Roma, Augusta, Floransa, Köln, Nuremberg, Rostock, Strasburg, Anvers ve Paris'te olmak üzere Avrupa'nın farklı şehirlerinde basılır (Perini, 2013: XXV, XLII).

Vespucci'nin Pier Soderini'ye dört seyahatiyle ilgili yeni bir toprak parçasını keşfettiğinin bilincinde olduğunu yazdığı mektubu[25] ise, 1504 yılında Floransa'da Andrea Tubini ve Andrea Ghirlandi tarafından yayınlanır ve sadece *"Soderini'ye Mektup"* olarak ün salar (Perini, 2013: XLII). Amerigo Vespucci 1505 yılında İspanyol vatandaşı olur ("Amerigo Vespucci," 2017).

---

[24] Veronalı mimar (Fernández-Armesto, 2007: 122).
[25] Bkz. Vespucci, Amerigo; Perini, Leandro (Hazırlayan). 2013. *Cronache Epistolari: Lettere 1476-1508.* Firenze [Floransa]: Firenze University Press (Lizbon, 4 Eylül 1504; sayfalar: 136-165).

Amerigo Vespucci'nin mektuplarına göre, Amerika kıtasına yaptığı varsayılan seyahatlerin rotaları aşağıda Şekil 3'deki haritada gösterilmektedir:

Şekil 3. Amerigo Vespucci'nin seyahatleri[26]

[26] Eric and Madleine. 2017. Amerigo Vespucci: Vespucci's map of his four recorded voyages made on Microsoft paint. Web: http://ict-bvg.wikispaces.com/6BVespucci2009 (erişim tarihi: 04/04/2017).

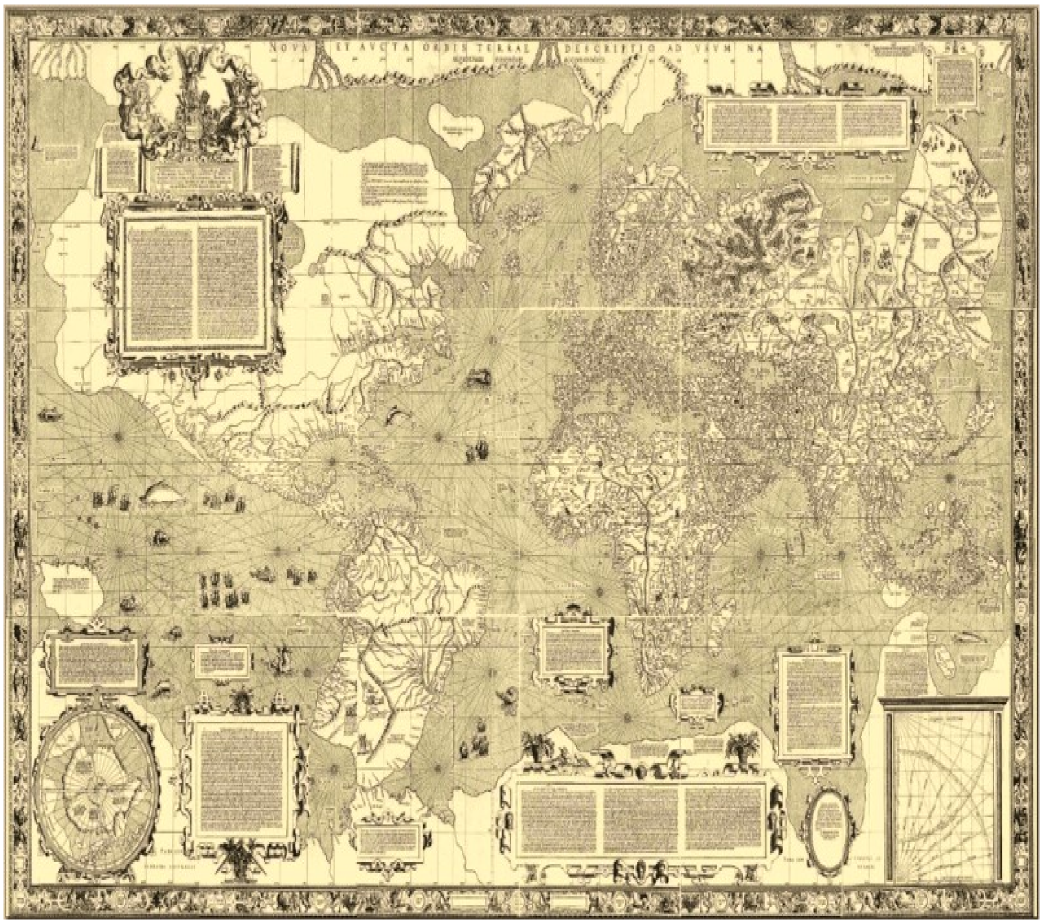
Amerigo Vespucci'nin mektuplarında anlattığı keşiflerin sonunda, 1507 yılında Fransa'nın kuzeyindeki Saint-Dié-des-Vosges'de *Cosmographiæ Introductio [Kozmografiğe Giriş]* başlıklı haritalar içeren bir kitap üzerine çalışan araştırmacılardan Alman harita uzmanı Martin Waldseemüler, Brezilya'ya *'Amerika'* adının verilmesini savunur: Latince, İspanyolca ve İtalyanca'da toprak anlamına gelen '*terra*' kelimesi dişi bir isimdir; Waldseemüler, *'Amerigo'* ismini '-a' harfi ile bitirerek dişi hale getirdikten sonra, *'Ameriga'* kelimesinden yola çıkarak, sadece Brezilya'nın bulunduğu topraklara *'Amerika'* ismini önerir ("Amerigo Vespucci," 2017).[27]

Amerigo Vespucci, 22 Şubat 1512 tarihinde sıtma hastalığından ötürü vefat eder ("Amerigo Vespucci," 2017). Vespucci'nin vefatından sonra, 1569 yılında haritacı Gerhard Kremer (Mercator), yeni keşfedilen kıtanın tümüne *"Amerika"* dediği bir düzlemküre çizip yayınlar (Perini, 2013: XLIII) (bkz. Şekil 4).

15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyılda yaşayan dünyadaki kâşif denizcilerin çoğu İspanyol ve Portekizlidirler (bkz. Ek 2). Yeni topraklar ve su kaynakları keşfederek, bu yerlerdeki yerli halkın yaşadığı toprakları ele geçirmişlerdir. Çevre tarihi açısından, keşfettikleri yeni toprak veya sudan oluşan coğrafi şekillere verdikleri adlar büyük önem taşımaktadır. Avrupa'ya uygun bir yaşam biçimini keşfettikleri yerlerde yaymaları, onlardan farklı olan insanları ve diğer canlıları istedikleri doğrultuda kullanmaya eğilimli olduklarını göstermektedir.

---

[27] İlk kez Amerika kıtasından ve keşfinden hicivsel bir anlatımla bahseden kitap, 1458-1521 yılları arasında yaşayan Sebastian Brant tarafından yazılan bu kitaptır: Brant, Sebastian; Henry Watson. 1509. *The shyppe of fooles*. London: Wynky[n] de Worde (bkz. Adams, Edward Dean. 1926. *America and Americans, the name and its significance; a patriotic research presented as an address to the members and guests of the engineering foundation, at a dinner in honor of Edward Dean Adams upon the completion of his ten years of service as vice-chairman, New York City, May 19, 1926.* New York: Privately Printed).

Şekil 4. Mercator, Gherard. 1596. Dünya haritası[28]

Bu tezde, Amerigo Vespucci'nin mektupları çevreci eleştiri yaklaşımı açısından inceleneceğinden, gelecek bölümde, bu kuram ve tarihsel gelişimi açıklanmaktadır.

[28] Mercator, Gherard. 1596. *Carta do Mundo de Mercator* [Mercator'un Dünya Haritası]. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mercator_1569.png (erişim tarihi: 04/07/2018).

2. ÇEVRECİ AÇIDAN AMERIGO VESPUCCI'NİN MEKTUPLARININ İNCELENMESİ

2. 1. Çevreci Eleştiri Yaklaşımı

Çevreci eleştiri yaklaşımı kapsamındaki edebî araştırmalarda, farklı beşerî bilim dallarından yararlanılabilir. Çevreci eleştirmenler; eserlere edebî, antropolojik, tarihi, coğrafi ve felsefi açılardan çevrenin korunmasını ilgilendiren disiplinler arası eleştirilerde bulunabilmektedirler ("Ecocriticism and Environmental Humanities - ASLE," 2017).[29] Özdağ (2005a: 16-17)'a göre,[30] çevreci açıdan eleştirel metinler ve doğa yazınları *'disiplinler arası'* yaklaşımlar olarak endüstrinin gelişmesiyle ortaya çıkar, yani çevreci eleştirmenler insanlar ile doğa arasındaki bağı incelemek ve anlayabilmek için farklı disiplinlerden yararlanmaktadır (Özdağ, 2014: 32).[31] Scott Slovic (2008: 27),[32] çevreci eleştirinin her türlü disiplinsel yaklaşımla ve her türlü edebiyat eserine uygulanabileceğini belirtir (bkz. Özdağ ve Gökalp-Alparslan, 2011: 642).[33]

Emmett ve Nye (2017)[34] da çevreci eleştirinin disiplinler arası olduğu görüşünü desteklemektedirler: günümüz çevre tahribatı sorununu anlamak için

[29] "Ecocriticism and Environmental Humanities – ASLE." 2017. *Asle.Org*. Web: https://www.asle.org/explore-our-field/ecocriticism-and-environmental-humanities/ (erişim tarihi: 01/10/2017).
[30] Özdağ, Ufuk. 2005a. *Edebiyat ve toprak etiği: Amerikan doğa yazınında Leopold'cu düşünce*. Ankara: Ürün.
[31] Özdağ, Ufuk. 2014. *Çevreci eleştiriye giriş: Doğa – kültür – edebiyat*. Ankara: Ürün Yayınları.
[32] Slovic, Scott. 2008. *Going away to think: Engagement, retreat, and ecocritical responsibility.* Reno: University of Nevada Press.
[33] Özdağ, Ufuk; G. Gonca Gökalp-Alpaslan. 2011. "Türkiyat Araştırmalarında Yeni Bir Alan: Çevreci Eleştiri." *Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (26-29 Mayıs 2010) Bildiriler Kitabı. Cilt II,* editör: Ülkü Çelik Şavk, 641–651. Hacettepe Üniversitesi Yayınları: Ankara.
[34] Emmett, Robert S.; David E. Nye. 2017. *The Environmental humanities: A critical introduction.* Cambridge: The MIT Press.

teknoloji ve fen bilimleri yeterli olmadığından, iklim değişikliği, türlerin yok olması ve doğal kaynakların tükenmesi gibi sorunlara çareler aramak için çevreci tarih, antropoloji, siyaset bilimi, edebiyat eleştirisi gibi farklı bilim dalları bakımından araştırmalar ve vaka analizleri yapılmalıdır. Çevreci eleştiri, yemyeşil bir dünya için *'siyasal bir hareket'* olarak da düşünülebilir (Özdağ, 2014: 32).

Çevreci yaklaşımın ve doğa yazınının tarihsel gelişimiyle ilgili, ilk olarak, Henry David Thoreau, *Walden* (1854)[35] adlı eserinde Massachusetts'teki Walden Gölü kıyısında kendi inşa ettiği küçük bir kulübede tek başına doğal bir ortamda geçirdiği günlerinden bahseder. *Walden*'ın toplumsal sorunlara çevre açısından yaklaştığı iddia edilir (Emmett ve Nye, 2017: 3), çünkü Thoreau'nun yaşadığı toprağın korunmasının sorumluluğunu aldığı, fakat bu toprağa maddi kazanç sağlamak amacıyla sahip olmayı arzulamadığı varsayılır (Emmett ve Nye, 2017: 28). *Walden*'dan on yıl sonra basılan George Perkins Marsh'ın *Man and Nature [İnsan ve Doğa]* (1864)[36] adlı eseri ise Rachel Carson'u[37] etkiler ve çevreci tarihin ilk örneklerinden biridir; Alexander Von Humboldt ile Aimé Bonpland da *Essay on the Geography of Plants [Bitkilerin Coğrafyası üzerine Deneme]* (1807) adlı bir eser yazmışlardır (Emmett ve Nye, 2017: 3-4).

---

[35] Walden gölü kıyısında yaşamaya karar veren yazar, buranın doğasından, hayvanlardan, doğal ev ısıtma yöntemlerinden, ağaç türlerinden ve kış ile bahar mevsimlerinde doğadaki değişikliklerden bahseder (bkz. Thoreau, Henry David. 2015. *Walden; or, life in the woods*. Delmer: Scholar).

[36] Yazar, bu eserde insanların ormanları yok ederek, onlara gıda sağlayan doğanın bereketine zarar verdiklerini savunur; kültür kavramını da doğa ile, tarih bilimini de teknik bilimler ile kıyaslar; bitki ve hayvan türlerindeki değişimleri, ormanları, suları ve kumları inceler (bkz. Marsh, George Perkins; editör: David Lowenthal. 2005. *Man and nature*. Seattle [u.a.]: University of Washington Press).

[37] Rachel Carson (1907-1964), insanların doğaya bombalar ve kimyasallar ile zarar vererek, onu yönettiğini savunan kişidir; konuyla ilgili *Silent Spring [Sessiz Bahar]* (1962) başlıklı bir kitabı vardır (Lear, Linda. 2017. The Life and Legacy of Rachel Carson. Web: http://www.rachelcarson.org/ (erişim tarihi: 03/12/2017)). Rachel Carson, günümüzdeki küresel ısınma, çevre kirliliği ve türlerin neslinin tükenmesiyle ilgili çalışmalar için önemlidir, çünkü doğanın içsel bir değeri vardır (Özdağ, 2014: 29).

Ayrıca insanların kadın cinsiyeti atfettikleri toprağı sömüren *'beyaz, erkek ve Avrupalı'* güçler fikrinden, *'anthropos'* (insanoğlu) kavramı doğmuştur (Emmett ve Nye, 2017: 4). Haraway (2004: 14),[38] sömürgeciliğin, insanlarda cinsiyet, ırk ve sınıf ayrımlarına karşı bir farkındalığın uyanmasını tetiklediğini savunmaktadır. Dolayısıyla, insanoğlunun doğaya yönelik sömürgeci bakış açısına karşı, *'ekolojik ırkçılık, çevre adaleti, fakir kesimin çevreciliği, insan-ötesi'* gibi (Emmett ve Nye, 2017: 4) farklı beşerî bilim dallarını ilgilendiren konular ortaya çıkmıştır. Örneğin, etik, hukuk ve coğrafya gibi bilim dallarıyla ilintili olarak John Muir (1838-1914), doğa haklarını savunmaya 1870'li yıllarda başlamıştır: yazılarında insanların çevreye karşı bilinçli olmaları gerektiğini savunmaktadır (Özdağ, 2014: 7). Muir, Kaliforniya'daki Yosemite Vadisi'nin korunması için çabalayıp, Kuzey Amerika ile Alaska'nın doğasını ele alarak doğa yazınına öncülük etmiştir (Özdağ, 2014: 9). 1903 yılında, Mary Austin'in insanların doğaya karşı bazı sorumlulukları olduğunu anlatan ve Kaliforniya'nın Güney'indeki çöller ile Owens Nehri Vadisi'ndeki su problemlerinden bahseden *The Land of Little Rain [Az Yağmur Toprağı]* adlı bir eseri yayınlanmıştır (Özdağ, 2014: 11). Çevreci eleştiri yaklaşımında Kenneth Burke'nin 1937 yılında yayınladığı *Attitudes Toward History [Tarihe Karşı Tutumlar]* adlı eseri de önemli bir rol oynar; iki pastoral çalışma olan Leo Marx'ın *The Machine and the Garden: Technology and the Pastoral Ideal in American Culture [Makine ve Bahçe: Teknoloji ve Amerikan Kültüründe Pastoral İdeali]* (1964) ve Raymond Williams'ın *The Country and the City [Kırsal Kesim ve Şehir]* (1973) adlı eserleri de bu kuramla bağdaştırılmaktadır (Burbery, 2012: 190).[39] Joseph Meeker'ın *The Comedy of Survival [Hayatta Kalma Komedyası]* (1974)[40]

---

[38] Haraway, Donna Jeanne. 2004. *The Haraway reader*. New York: Routledge.

[39] Burbery, Timothy J. 2012. Ecocriticism and Christian literary scholarship. *Christianity & Literature* 61 (2): 189-214.

[40] Meeker, Joseph W. 1974. *The comedy of survival: Studies in literary ecology*. New York: Scribner.

adlı eseri, çevreci eleştiri için önemlidir, çünkü eserde Batı medeniyetinin trajik bir şekilde doğayı tahrip etmesinden bahsedilmektedir (Buell, Heise ve Thornbell, 2011: 418).[41] Bu trajik doğa tahribatına ilişkin olarak, ilk kez *'ecocriticism'* (çevreci eleştiri) terimi ise 1978 yılında William Rueckert[42] tarafından ileri sürülmüştür (Özdağ, 2014: 32). Çevreci eleştiri bağlamında insanlar gibi diğer canlıların da birtakım hakları vardır (Özdağ, 2014: 32). Rueckert (1996: 113)[43] *"Ekolojide, insanın trajik hatası, (biyo-merkezciye karşı) insan-merkezci bakış açısıdır ve ele geçirmenin, insanlaştırmanın, evcilleştirmenin, şiddetle tahrip etmenin yanı sıra her doğal şeyi sömürmeye karşı bir zorlamadır"* demektedir.

Volkanların harekete geçmesi, canlı türlerinin evrimleşmesi, güneş ışınlarının dünyaya etkileri gibi doğal olayların yanı sıra insanların doğal kaynaklar üzerinde yaptıkları uygulamaların da küresel açıdan çevrede değişime neden oldukları gözlemlenir (Palsson, Szerszynski, Sörlin, Marks, Avril, Crumley, Hackmann, Holm, Ingram, Kirman, Pardo-Buendía ve Weehuizen, 2012: 4).[44] İnsanların doğayı kendi istekleri doğrultusunda kullanmaları, doğada değişimlere yol açabilir ve insanların doğayı bu şekilde sömürebilmesi üç farklı insan-merkezci görüşe bağlıdır: (a) insanlar çevreye *'hükmedebilir'*: Carolyn Sigler (1994-1995),[45] insan-merkezci anlayışa göre, insanların çevre üzerinde *'hüküm sürerek'* çevreyi,

---

[41] Buell, Lawrence; Ursula K. Heise; Karen Thornber. 2011. Literature and environment. *Annual Review of Environment and Resources* 36: 417-440.
[42] Rueckert, William. 1978. Literature and ecology: An experiment in ecocriticism. *Iowa Review* 9 (1): 71-86.
[43] Rueckert, William. 1996. Literature and ecology: An experiment in ecocriticism. *The ecocriticism reader: Landmarks in literary ecology*, editörler: Cheryll Glotfelty; Harold Fromm, 105-123. Athens: The University of Georgia Press.
[44] Palsson, Gisli; Bronislaw Szerszynski; Sverker Sörlin; John Marks; Bernard Avril; Carole Crumley; Heide Hackmann; Poul Holm; John Ingram; Alan Kirman; Mercedes Pardo-Buendía; Rifka Weehuizen. 2013. Reconceptualizing the 'Anthropos' in the Anthropocene: Integrating the social sciences and humanities in global environmental change research. *Environmental Science and Policy* 28: 3-13.
[45] Sigler, Carolyn. 1994-1995. Wonderland to Wasteland: Toward historicizing environmental activism in children's literature. *Children's Literature Association Quarterly* 19 (4): 148-153.

sunduğu ürünleri ve toprağı ihtiyaçları doğrultusunda kullandıklarını belirtir (Martin, 2004: 217-218);[46] (b) insanlar çevrenin *'bekçiliğini'* yapabilir: insanlar çevreyi belirli amaçları doğrultusunda koruma altına alır (Martin, 2004: 218) ve (c) biyo-merkezci anlayışa göre ise, insanlar ile insan olmayan diğer varlıklar arasındaki ilişkiler esastır; insanlar, istekleri doğrultusunda kendilerinin ve diğer canlıların sağlığını düşünerek, çevreden faydalanır; biyo-merkezci bakış açısının ürünleri arasında organik çiftçilik ve zehirli kimyasal içermeyen temizlik ürünlerinin kullanımı vardır (Martin, 2004: 218). İnsan-merkezcilik ile biyo-merkezcilikten farklı olarak, çevre-merkezcilik, doğadaki canlıların insanların mutluluğu ve rahatı için araçlar olarak görülüp, kullanılmalarına kesinlikle karşı çıkmaktadır (Şakacı, 2013: 9).[47]

Çevre-merkezcilik ile insan-merkezcilik gibi görüşlerin varlığını ve etkilerini, edebî eserlerin çevreci eleştirisinde incelemek üzere; 1992 yılında *Association for the Study of Literature and the Environment (ASLE)* [Edebiyat ve Çevre Çalışmaları Derneği] kurulmuş, 1993 yılında *ISLE* (*Intedisciplinary Studies in Literature and Environment [Edebiyat ve Çevre Alanında Disiplinler Arası Çalışmalar]*) dergisi yayınlanmaya başlanılmış ve 1995 yılında ilk *Association for the Study of Literature and the Environment (ASLE)* [Edebiyat ve Çevre Çalışmaları Derneği] konferansı düzenlenmiştir (Özdağ, 2014: 35).

Buell, 2005 yılında yayınlanan *The Future of Environmental Criticism: Environmental Crisis and Literary Imagination [Çevreci Eleştirinin Geleceği:*

---

[46] Martin, Michelle. 2004. Eco-edu-tainment: The construction of the child in contemporary environmental children's music. *Wild things: Children's culture and ecocriticism,* editörler: Sidney Dobrin; Kenneth Kidd, 215-231. Detroit: Wayne State University Press.
[47] Şakacı, Bilge Kağan. 2013. Değer kavramı ekseninde derin ekoloji yaklaşımının çözümlenmesi. *Mülkiye Dergisi* 37 (1): 9-29.

Çevre Krizi ve Edebî Hayal] adlı kitabında çevreci eleştiriyi birinci ve ikinci dalga olarak iki gruba ayırmıştır: birinci dalga çevreci eleştiri geleneksel doğa yazını, doğa merkezli eserler, doğa tarihi ve doğal alanların korunmasına ilişkindir; ikinci dalga çevreci eleştirmenler ise çevresel adalet konularını ele almıştır (Özdağ, 2014: 37-38). Bu konuya daha derin bir açıklama getiren Özdağ (2014: 38-41)'a göre; çevreci eleştiri, üç farklı dönemde dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkan yazınlara yönelik olarak yapılır: (a) birinci dalga çevreci eleştiri (1980'lerde başlar), (b) ikinci dalga çevreci eleştiri (1990'ların ortalarında başlar) ve (c) üçüncü dalga çevreci eleştiri (günümüzde tanımlanmaya çalışılmaktadır).

Birinci dalga olarak adlandırılan 1980'lerdeki çevreci eleştiri anlayışı, insanları *'biyotik topluluğun bir parçası olarak'* algılar; 1980'lere ait olan bu algı, Amerikan ve İngiliz doğa yazını, doğa şiiri ve yabanıl doğa ile ilgili kurgusal eserlerde ortaya çıkar (Özdağ, 2014: 32, 38-39). Birinci dönem çevreci eleştiriye ilişkin olarak, 1986 yılında Barry Lopez *Arctic Dreams [Kuzey Kutbu Rüyaları]* adlı bir eser yayınlamıştır: bu eser doğa yazını örneklerindendir (Özdağ, 2014: 23). Eserde, Lopez (1986),[48] ziyaret ettiği Kuzey Kutup dairesindeki, yani Arktik bölgedeki yaşam koşullarından, yabanıl ortamdan ve hayvanlardan biyo-merkezci ve çevre-merkezci açılardan bahsetmektedir. Bu eseri eleştiren Hoagland (1986),[49] Eskimolar'ın intihara ya da cinayete eğilimli olduklarını Lopez'in (1986) görmezden geldiğini söyler; Lopez (1986) ise inançlı bir gezgin olduğundan, tüm yaratıkların Tanrı imgesinde var olduğunu belirtmiştir.

[48] Lopez, Barry Holstun. 1986. *Arctic dreams: Imagination and desire in a northern landscape*. New York: Scribner.
[49] Hoagland, Edward. 16/02/1986. From the Land Where Polar Bears Fly. *New York Times*: http://www.nytimes.com/books/98/12/06/specials/lopez-arctic.html (erişim tarihi: 06/12/2017).

İkinci dalga olarak tanımlanan 1990'larda yayınlanan çevreci eleştirel çalışmalar ise dünya edebiyatı incelemelerini de kapsar ve kentsel mekânlar ile tahrip olmuş doğal alanları da mercek altına alır (Özdağ, 2014: 38-39). İkinci dönem çevreci eleştiriye dair, Özdağ (2014: 83)'a göre, Yaşar Kemal'in 1978 yılında yazdığı *Deniz Küstü* adlı romanı denizlerin kirliliği ve denizdeki canlıların yaşamlarına karşı tehditler hakkında tüm dünyayı bilinçlendirmeyi amaçlar.

1995 yılında, *The Environmental Imagination [Çevresel İmgelem]* adlı bir kitap yayınlayan Buell, bir eserin çevreci olması için betimlemelerde; (a) insan tarihi ile doğa tarihinin birliğini, (b) insanların çevreye karşı sorumlu olduğunun anlatılmasını, (c) insanların çıkarlarının tek yasal olan haklar olmadığının vurgulanmasını ve (d) çevrenin zaman içinde değişimlere uğrayabileceğinin anlatılmasını şart koşar (Özdağ, 2014: 33).

1996 yılında, Cheryll Glotfelty'nin *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology [Ekolojik Eleştiri Seçkisi: Edebî Ekolojide Belirli Noktalar]* başlıklı, Harold Fromm ile birlikte editörlük yaptığı bir kitabı yayınlanmıştır (Burbery, 2012: 191). Glotfelty, bu kitabın giriş makalesinde çevreci eleştiri yaklaşımının bazı yöntemleri olduğunu belirtmiştir: çevreci eleştirmen, (1) doğanın eserlerde nasıl temsil edildiğini, (2) eserlerde değerlerin ekolojik erdemle uyumlu olup olmadığını ve (3) toprakla ilgili olan metaforların insanın toprağa karşı tavrını nasıl biçimlendirdiğini sorgulayabilmektedir (Özdağ, 2014: 36).

Üçüncü dalga çevreci eleştiri ise: *"küresel iklim değişikliği, biyoçeşitliliğin azalması, bölgesel ekosistemlere gelen tehditler, çevre kirliliğine bağlı sağlık*

sorunları gibi konulara ağırlıklı olarak yer vermektedir," fakat henüz tanımlanmamıştır (Özdağ, 2014: 40-41).

Opperman (2009: 6),[50] çevreci eleştiri yaklaşımının *"doğaya yüklenen simgesel anlamları, bu anlamların oluşturduğu düşünce kalıplarını, nehirler, denizler, toprak ve bitki ve hayvan türlerinin insan kültürlerini nasıl şekillendirdiğini, dilin nasıl kullanıldığını, çevre sorunlarına nasıl yaklaşıldığını, metin içindeki değer yargılarını ve benlik kavramlarını"* incelediğini özellikle belirtir. Örneğin, metinlerdeki dil kullanımıyla ilgili olarak, çevreci eleştiri bakımından metnin söyleminin önemsendiği ve alana katkı sağlayabileceği görülür: *Pragmatic Ecocriticism and Equipments for Living [Pragmatik Çevreci Eleştiri ve Yaşam Ekipmanları]* adlı doktora tezinde Brett Alan Werner (2010: 20),[51] çevre ile ilgili olan bir metnin söyleminin aşağıdaki üç maddeyle çevreci eleştiriyi etkileyeceğini açıklar:

1) Pragmatik keşifler: çoğulculuk, bilinmezlik, ikilemler ile ahlaki öğretiler,
2) Çevresel krizlere ilişkin konuşmalar,
3) Retorik: retoriğin karar aşamalarına etkileri.

Gelecek bölümde, Amerigo Vespucci'nin yazdığı öne sürülen mektuplar çevreci eleştiri yaklaşımı kapsamında incelenecektir.

---

[50] Oppermann, Serpil. 17/04/2009. Ekoeleştiri. Web: http://www.pen.org.tr/files/GreenPEN%20Ekoele%C5%9Ftiri%20Prof.%20Dr.%20Serpil%20Opperman.pdf (erişim tarihi 04/04/2017).
[51] Werner, Brett Alan. 2010. *Pragmatic ecocriticism and equipments for living*. Doktora Tezi, Alan: Retorik ve Bilimsel ve Teknik İletişim. Minnesota Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri.

Bu bölümde, Amerigo Vespucci'nin mektuplarındaki doğa övgüsü ile günümüz doğa tahribatını hazırlayan yerlilerin topraklarının ürünlerine ticari kaygı ile yaklaşılması incelenecektir. Amerigo Vespucci'nin bu bölümde incelenecek olan mektuplarında, hayvanlar, şifalı bitkiler ve doğal beslenme kültürü konularında doğaya hayranlık duyarken, ticari açıdan, doğal kaynakların sömürülmesini uygun bulduğu için yerlileri vahşi ve ilkel gördüğü gözlemlenecektir. Amerigo Vespucci'nin görüşlerine farklı açıklamalar getiren kaynaklara ulaşılarak, bu doktora tezinin yazımı için Şikago'daki Newberry Kütüphanesi'nin Rönesans, Avrupa ve Amerika tarihleri bölümlerine ait özel koleksiyonlarında Kasım 2016'da yapılan bir arşiv araştırması ile Ankara Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi kütüphanelerinden kaynak taramaları yöntem olarak kullanılmıştır. Ayrıca araştırma evreni olarak, Amerigo Vespucci'nin yazdığı varsayılan dokuz adet mektuptan[52] yararlanılmıştır.[53] Amerigo Vespucci'nin incelenen mektupları aşağıda listelenmiştir:

1) Amerigo Vespucci'nin Floransa'daki babası Bay Anastagio Vespucci'ye mektubu (Trebbio del Mugello, 19 Ekim 1476), sayfalar: 3-4;

2) Amerigo Vespucci'nin Cenova'daki Mantova dükünün vekiline mektubu (Sevilla, 30 Aralık 1492), sayfa 87;

---

[52] İncelenen mektupların bulunduğu kitap: Vespucci, Amerigo; Perini, Leandro (Hazırlayan). 2013. *Cronache Epistolari: Lettere 1476-1508. [Mektuplardan Oluşan Vakayiname: Mektuplar 1476-1508].* Firenze [Floransa]: Firenze University Press.

[53] Amerigo Vespucci'nin İtalyanca olarak 2013'te yayınlanan ve bu tezde kullanılan mektuplarının Türkçe'ye çevirisi tez yazarı Fazıla Derya Agiş'e aittir.

3) Amerigo Vespucci'nin Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye[54] ilk mektubu (Sevilla, 28 Temmuz 1500), sayfalar: 88-101;

4) Amerigo Vespucci'nin Lorenzo di Piefrancesco dei Medici'ye ikinci mektubu (Yeşil Burun Adaları, 4 Haziran 1501), sayfalar: 102-108;

5) Amerigo Vespucci'nin Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye üçüncü mektubu (Lizbon, 1502), sayfalar: 109-113;

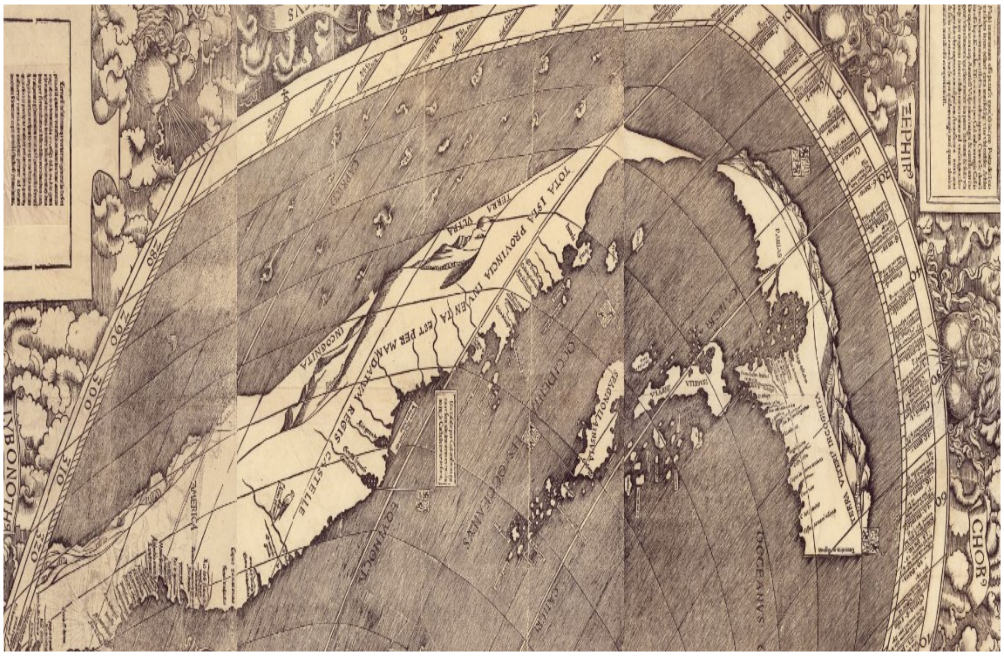
6) Amerigo Vespucci'nin adı bilinmeyen bir Floransalı'ya mektubu (muhtemelen 1502 yılı), sayfalar: 114-119;

7) Amerigo Vespucci'nin Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye '*Mundus Novus' ['Yeni Dünya']*[55] başlıklı mektubu (Lizbon, 1502-1503), sayfalar: 120-135; bu mektupta Amerigo Vespucci, başka bir kıtaya vardığını fark ettiğini açıklar;

---

[54] Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici (1463-1503), Floransa'nın ünlü Medici ailesinden gelen bir tüccar ve bankerdir; onüç yaşında yetim kalınca, kuzeni Muhteşem Lorenzo tarafından büyütülür (TheMediciFamily.com. Lorenzo di Pierfrancesco de' Medici. Tarihsiz. Web: http://www.themedicifamily.com/Lorenzo-di-Pierfrancesco-de-Medici.html (erişim tarihi: 03/03/2017)).

[55] Fernández-Armesto (2007: 121-122), bu mektubun *'uydurma'* olduğunu savunan tarihçilerin bulunduğunu ve Amerigo Vespucci'ye ait olmadığını kanıtlayabilecek üç nedenin olduğunu söyler: ilk neden, bunun editörler tarafından hazırlanmış olmasıdır; Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'den ziyade kamuya hitap etmektedir; ikinci neden, metnin Latince basılmış olmasıdır; oysa ki, Vespucci'nin diğer seyahat izlenimlerini anlatan mektupları Toskana (Floransa) lehçesiyle İtalyanca olarak yazılmıştır; Vespucci genç bir öğrenciyken, iki adet Latince kısa metin yazmıştır; uluslararası kitlelere ulaşabilmek için eserin Latince kaleme alındığı düşünülebilir, fakat mektupta Cicero gibi Latin yazarlarınki kadar akıcı bir Latince kullanılmamıştır; ayrıca mektubun İtalyanca'dan Latince'ye çevrilmiş olduğu söylenilmektedir. Perini (2013: 129)'ye göre, bu mektup, Rahip Giovanni del Giocondo tarafından Latince'ye, bilinmeyen bir İspanyolca versiyonu ise Fracanzio da Montalboddo tarafından Venedik lehçesine çevrilmiş görünmektedir. Fernández-Armesto (2007: 123)'ya göre, üçüncü neden ise İspanya Kralı adına iki kez sefere çıkan Vespucci'nin Ridolfi tarafından 1937 yılında bulunan adı bilinmeyen bir Floransalı'ya yazdığı mektubunda hatalı olarak Kolomb'dan daha önce Amerika'yı keşfettiğini gösteren üçüncü bir seferden bahsetmesidir (bkz. Ridolfi, Roberto. 1937. *Una lettera inedita di Amerigo Vespucci sopra il suo terzo viaggio [Amerigo Vespucci'nin üçüncü seyahati hakkındaki basılmamış mektubu]*, "Archivio Storico Italiano," ["İtalyan Tarih Arşivi"] XCV, Firenze [Floransa]: 3-20).

Şekil 5. Martin Waldseemüller'in Amerika haritası (1507)[56]

8) Amerigo Vespucci'nin Floransalı devlet adamı Pier Soderini'ye mektubu (Lizbon, 4 Eylül 1504),[57] sayfalar: 136-165; bu mektupta, Vespucci'nin gerçekleştirdiği düşünülen *'Dört Seyahat'* detaylı bir şekilde anlatılır; '*Lettera delle isole nuovamente trovate in quattro suoi viaggi' ['Dört seyahatinde yeni keşfedilen adalar üzerine mektup']* olarak adlandırılır;

---

[56] Bkz. Ek 3.

[57] Roukema (1962), Amerigo Vespucci'nin Pier Soderini'ye yazdığı mektubunda gerçekleştirdiğini belirttiği 1497 tarihli seyahatin bir başkası tarafından mektuba dahil edilmiş olabileceğini ve Amerigo Vespucci'nin Kristof Kolomb'dan daha önce Honduras Körfezi'nden başlayarak güneye ilerlediği izlenimi verildiğini ileri sürer: Kolomb, 9 Mayıs 1502'de yola çıkmayı planlamış, fakat 11 Mayıs 1502'de yola çıkabilmiştir; bu husus hesaba alınarak, Vespucci 10 Mayıs 1497'de yola çıkmış gibi gösterilmiştir ve 18 ay süren yolculuğunun Vespucci'nin belirttiği 15 Ekim 1498 tarihi yerine 15 Kasım 1498 tarihi olması gerekmektedir (bkz. Roukema, Edzer. 1962. The mythical "First Voyage" of the "Soderini Letter." *Imago Mundi* 16: 70-75). Bartolemé de las Casas, Amerigo Vespucci'nin veya onun mektuplarını yayınlayanların, Kristof Kolomb'dan intihal yaptığını savunur (de las Casas, Bartolemé. 2011. [EBook #36924]. "Chapters from Las Casas, which discuss the Statements of Vespucci: Las Casas on the alleged First Voyage of Amerigo Vespucci. I. - Chapter CXL.": para. 68-76. *The Letters of Amerigo Vespucci and other documents illustrative of his career*. Çevirmen: Clements R. Markham. New York: Burt Franklin. Project Gutenberg: https://www.gutenberg.org/files/36924/36924-h/36924-h.htm#page1 (erişim tarihi: 03/03/2018)). Fernandez-Armesto (2013: 127)'ya göre, bu mektup, *'uydurma'* olabilir, çünkü İtalyancası bozuktur; İspanyolca'nın, hatta Portekizce'nin etkisiyle yazılmıştır ve kaba betimlemeler içerir. Dolayısıyla, bu mektubun, Vespucci'nin yerine başkaları tarafından yazıldığı iddia edilir.

9) Amerigo Vespucci’nin Kardinal Francisco Jiménez de Cisneros’a[58] mektubu (Sevilla, 9 Aralık 1508), sayfalar: 166-168.

Şekil 6. Avrupa'dan Amerika'ya, Martin Waldseemüller (1507)

2. 2. Amerigo Vespucci’nin Seyahatleri: Coğrafya, Haritacılık ve Gökbilim

Amerigo Vespucci’nin imzasını taşıyan dokuz mektuba dayanılarak, Amerika kıtasına toplam olarak dört seyahat gerçekleştirdiği iddia edilmektedir: (1) 1497-1498: Antiller civarı ile Güney ve Orta Amerika (Honduras ve 870 fersah

[58] 1507 yılında II. Giulio, Francisco Jiménez de Cisternos’u (1436-1517) kardinal ve Kastilya ile Leon engizitörü ilan eder; Cisternos, Afrika’ya Haçlı Seferleri gerçekleştirilmesinin destekleyicisi ve kilise reformcusu olarak ünlenir (Perini, 2013: XLII).

kuzeybatı yönünde ilerisi, Meksika körfezi ve Chesapeake Koyu) (Davies, 1952: 331)[59]; (2) 1499-1500: Brezilya ve Aziz Augustinus Burnu; (3) 1501-1502: Yeşil Burun, Rio de la Plata ve Rio de Janeiro (Brezilya'dan Patagonya'ya doğru) ("Tutti i viaggi dell'esploratore Amerigo Vespucci," 2017)[60] ve (4) 1503-1504: Brezilya kıyıları, Bahia ve Güney Georgia Adası ("Amerigo Vespucci," 2017).

Vespucci'nin Kuzey Amerika'ya ulaştığını savunanlar vardır (Christie, 1950).[61] Ayrıca Patagonya ya da Tierra del Fuego'ya ulaştığı düşünülen Vespucci'nin Güney Georgia'ya ulaştığını belirtenler bulunmaktadır: Matthews, Brezilya'dan sonra Vespucci'nin buraya vardığını savunur; ayrıca, Kanberra'da 1939 yılında basılan bir Antarktika haritası da bunun mümkün olduğunu göstermektedir (Christie, 1950).

Vespucci ise henüz Asya'dan ayrı bir kıtaya vardığının farkında değildir: Vespucci'nin kullandığı '*terra ferma*' (sabit toprak) terimi; Vespucci için Asya'ya bağlı yeni bir kıta anlamına gelir (Lehmann, 2013: 17-18).[62] Vespucci, farklı hayvanların yaşaması nedeniyle, ada olduğunu düşünmediği, Asya kıtasının Doğu kıyılarındaki topraklara vardığını zanneder (Lehmann, 2013: 18). Bu düşüncesinin kaynağı, harita üzerinde Batlamyus'un Hint Okyanusu'nu Doğu ile Batı arasında bir iç deniz olarak tasvir etmesi ve Henricus Martellus'un ise Hint Okyanusu'nun Güney'e kadar uzadığını göstermesidir (Lehmann, 2013: 18) (bkz. Şekil 7).

[59] Davies, A. 1952. The "First" Voyage of Amerigo Vespucci in 1497-8. *The Geographical Journal* 118 (3): 331-37.
[60] "Tutti i viaggi dell'esploratore Amerigo Vespucci." 01/05/2017. *Panoram Italia: Living Italian Style*: https://www.panoramitalia.com/en/arts-culture/history/tutti-viaggi-dell-esploratore-amerigo-vespucci/4535/ (erişim tarihi: 04/07/2018).
[61] Christie, E. W. H. 1950. The supposed discovery of South Georgia by Amerigo Vespucci. *Polar Record* 5 (40): 560-564.
[62] Lehmann, Martin. 2013. Amerigo Vespucci and his alleged awareness of America as a separate land mass. *Imago Mundi* 65 (1): 15-24.

Şekil 7. 1488'de Bartolomeo Dias'ın gittiği Ümit Burnu'nu, Portekizlilerin diğer keşiflerini ve Batlamyus'un belirttiği yerleri gösteren harita; çizen: Henricus Martellus Germanus, Floransa 1489[63]

Gerçekte, Vespucci, Atlantik Okyanusu'nda yeni ticaret yolları bulmak için ilerlerken, yön bulmasında Vespucci'ye önemli ölçüde yardımcı olanlar doğa olayları ve çeşitli yönlerden esen rüzgârlardır.[64] Amerigo Vespucci, bulduğu yerlerin hava koşullarını da gökcisimlerinin[65] konumlarına göre açıklar.

---

[63] Henricus Martellus Germanus. Yaklaşık 1489. Martellus World-Map.jpg. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Martellus_World-Map.jpg (erişim tarihi: 03/03/2018).

[64] Oppermann (1999: 43)'a göre, rüzgârlar, kayalar ve denizler, çevreci edebiyat eleştirilerinde doğanın bir parçası olarak görülür (Oppermann, Serpil. 1999. Ecocriticism: Natural world in the literary viewfinder. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 16: 29-46).

[65] Gökcisimlerinin konumlarının çevreye etkilerine ilişkin günümüz araştırmalarından bir örnek olarak, Kaza (2010: 304)'ya göre, çevreci Rachel Carson, gel-git oluşumunda ayın ve güneşin dünyaya uzaklığının rol oynadığını savunur (Kaza, Stephanie. 2010. Rachel Carson's sense of time: Experiencing Maine. *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment* 17 (2): 291-315). Benzeri bir şekilde, gökcisimlerinin dünyadaki doğa olaylarına etkilerine ilişkin olarak, Amerigo Vespucci'nin görüşlerinden yararlandığı Plinius, *Doğa Tarihi* adlı eserinde de ayın, güneşin, yıldızların ve farklı gezegenlerin yeryüzünün yapısına, mevsimlerin oluşumuna ve hava durumuna çeşitli etkileri olduklarını anlatır (bkz. Gaius Plinius Secundus. 2017. *Doğa tarihi (I. ve II. kitap).* Çevirmen: İnanç Pastırmacı. İstanbul: Say Yayınları).

2. 2. 1. Amerigo Vespucci, Rüzgârlar ve Gökcisimlerin İklim ve Hava Şartlarına Etkisi

Amerigo Vespucci için rüzgârlar insanlara ticari işlerinde yardımcı doğal kuvvetlerdir. Örneğin, ilk olarak, Kanarya Adaları'ndan biri olan Gomera'ya varan Vespucci, üçüncü mektubunda *libeccio* adlı rüzgârın ferahlatıcı ve gemicilerin hızlanmasını sağlayan bir vasıta olduğunu Gomera adlı adaya doğru ilerlerken farkettiğini anlatır (Vespucci, 2013: 88). Güneybatı rüzgârı anlamına gelen, Eski Yunanca'daki karşılığı *'libs'* olan İtalyanca *'libeccio'*[66] kelimesi, farklı dillere girmiştir: İngilizce'de de kullanılmaktadır.

İkinci olarak, Amerigo Vespucci (2013: 109), beşinci mektubunda, *'bozyel ile öğle vakti arasında esen rüzgârın'* gemi seyahatlerini kolaylaştıracak kuvvete sahip olduğundan, bambaşka bir kıtaya ulaşabildiğini dile getirir. Tüccar zihniyetli bir denizci olarak Vespucci, doğanın insanların hizmetine sunduğu ve insanlara seyahatlerinde ilerlemesinde yardımcı olan rüzgârların adlarını ve esiş yönlerini bilmektedir. Bu nedenle, bozyel ve öğle vakti rüzgârı arasında esen rüzgârın farklı olduğunu tahmin eder. Vespucci'yi etkileyen Gaius Plinius Secundus (2017: 193), '*dört coğrafi yöne karşılık gelmelerinden, toplamda dört tür rüzgârın'* bulunduğunun varsayıldığını, fakat bu miktar yetersiz kaldığından, bunlara sekiz tür rüzgârın daha eklendiğini savunur. *'Eski Yunanlılar'* yerine *'Yunanlar'* kelimesini tercih eden Pastırmacı'nın çevirisiyle Plinius'un rüzgâr türleri hakkındaki açıklamaları aşağıdadır:

---

[66] "*Libeccio*": Dictionary.com. *Collins English Dictionary - complete & unabridged 10th edition*. HarperCollins Publishers. 2017. Web: http://www.dictionary.com/browse/libeccio (erişim tarihi 04/04/2017).

> *“Bu durumda Güneş’in ekinoks*[67] *zamanında doğduğu yerden [Doğu] Subsolanus, kış solstisinde*[68] *doğduğu yerden [Güneydoğu] Vulturnus eser. Yunanlar, Subsolanus’u ‘Apeliotes,’ Vulturnus’u ise ‘Eurus’ olarak adlandırır. Gün ortasında [Güney] Auster [ve] Güneş’in kış solstisinde battığı yerden [Güneybatı] Africus eser. Yunanlar, Auster’i ‘Notos,’ Africus’u ise ‘Libs’ olarak adlandırır. Güneş’in ekinoks zamanında battığı yerden [Batı] Favionus, yaz solstisinde*[69] *battığı yerden [Kuzeybatı] Corus eser. Yunanlar, Favionus’u ‘Zephyrus,’ Corus’u ise ‘Argestes’ olarak adlandırır. Ursa Major*[70] *yıldızları istikametinden [Kuzey] Septentrio, bunlar ile Güneş’in yaz solstisinde doğduğu yerin arasından [Kuzeydoğu] Aquilon eser. Yunanlar Septentrio’yu ‘Aparctias,’ Aquilon’u ise ‘Boreas’ olarak adlandırır”* (Gaius Plinius Secundus; çevirmen: Pastırmacı, 2017: 193).[71]

Anlaşıldığı üzere, Amerigo Vespucci gökbilimi ve coğrafya bilgisine sahip olan ve Plinius’un anlattıklarının da bilincinde bir denizcidir. Rüzgârların gücüne inanan Amerigo Vespucci, yedinci mektubunda da Plinius’un anlattıklarını bildiğini açığa vurur: 14 Mart 1501 tarihinde Lizbon’dan hareket ettikten sonra, Talihliler Adaları, yani günümüzdeki adıyla Kanarya Adaları’na vardıklarını, daha

[67] Yaklaşık olarak 20 Mart veya 23 Eylül günü; gün-tün eşitliği.
[68] Yaklaşık olarak 21 Aralık günü; kış gündönümü.
[69] Yaklaşık olarak 21 Haziran günü; yaz gündönümü.
[70] Büyük Ayı.
[71] Çeviri üzerinde tez yazarı tarafından düzeltme yapıldı.

sonra Yeşil Burun Adaları'na ulaştıklarını ve *vulturnus* rüzgârı yönünde Antarktika'ya doğru ilerlediklerini anlatır, fakat yağmur ile gök gürültülerine maruz kaldıklarını da aktarır (Vespucci, 2013: 129-130).

Bu noktada, doğa, gökcisimlerine bağlı olarak, artık mücadele edilmesi gereken olayların kaynağı olmaktadır. Öyle ki, Plinius (2017: 186), yağmur ve fırtına gibi olayların nedenlerinin tam olarak belli olmadığını belirtir; fakat ona göre, güneş mevsimleri düzenler, yıldızların hareketleri ise hava olaylarına yol açar. Örneğin, *Arcturus* yıldızı doluya sebep olurken, *Suculae* yıldızları, gezegenlerin ışınları tarafından uyarıldıklarında, yağmur yağmasını mümkün kılar (Plinius, 2017: 187). Tüm bu olaylar doğadaki canlılar üzerinde etkilidir. İnsanların yıldızların kendilerine nasıl yardımcı olabilecekleri konusunda bilgi edinmek ve araştırmalar yapmak istemesi konusu ise, Dante'nin *Quaestio de Aqua et Terra [Su ve Toprak Sorusu]* adlı eserinde vardır.[72] Amerigo Vespucci'nin Dante'den etkilendiği söylenebilir.

Yıldızların sebep olduğu doğadaki değişimleri dikkate alan Vespucci, altıncı mektubunda iki farklı yarımkürede yılın aynı dönemlerinde farklı mevsimler yaşandığını savunur: Oğlak ve Yengeç dönenceleri ile burçlardan bahseder ve Kuzey ile Güney yarımkürede yılın aynı döneminde bölgelerin doğal yaşamları olan bitki örtüsü ile hayvanlarının da çeşitliliğini etkileyen farklı mevsimler yaşandığını aşağıdaki şekilde gözleme dayalı veriler ile açıklar; hatta en uzun gün ile geceden söz eder:

[72] Alighieri, Dante. 1960. *Questio de aqua et terra in Le Opere di Dante*, editör: Ermenegildo Pistelli. Firenze [Floransa]: Società Dantesca Italiana.

> *“Size önceden de söylediğim gibi, bu kürede bizim küremizin aksine yılın dört zamanı birbirinin ardından farklı bir şekilde geliyor, çünkü güneş Koç burcuna birinci derecede girdiğinde, bizim küremizde bahar başlıyor, onlarınkinde kış başlıyor, bunun sonucu olarak, Terazi ve Oğlak’ın ilk derecelerine güneş girdiğinde de iki farklı yarımkürede farklı mevsimler yaşanıyor. Öyle ki, bu bölgelerde en uzun gün 0/2 Aralık, en uzun gece ise 0/2 Haziran”* (Vespucci, 2013: 117).

Amerigo Vespucci, aynı mektubunda yıldızların sebebiyet verdiğine inandığı iklim koşullarından da şaşkınlık içinde bahseder. İki farklı yarımkürede farklı iklim koşulları yaşanır; Vespucci, ilk kez Güney Yarımküre’dedir, yaklaşık olarak 20 Aralık ile 20 Haziran günlerinde gerçekleşen gündönümlerinden bahsederken, 20 sayısı yerine 0/2 yazar. Vespucci (2013: 119), Kuzey Yarımküre ile Güney Yarımküre’deki iklim farkının bilincindedir. Sekizinci mektubunda da iki yarımküredeki mevsim farklılıklarına değinir: “*Geceler çok uzundu, çünkü 7 Nisan gününün gecesi 15 saatlikti; bunun sebebi güneşin Koç burcunun sonunda olmasıydı ve bu bölgede mevsim kıştı”* (Vespucci, 2013: 161).

Dahası, üçüncü mektubunda, Amerigo Vespucci (2013: 91), enlem-boylam ayrımı yapar, iki yarımküre arasındaki zaman farkını ise gölgelerin konumuna göre açıklar: günde bir-iki saat hiç gölgelerinin olmadığını söyler. Bu mektupta anlatılanlara ilişkin olarak, iki yarımkürede farklı mevsimlerin oluşması güneşin konumuna bağlıdır: güneş ışınları yılın farklı zamanlarında farklı açılardan toprağa düştüğünden, farklı ısılar yayabilir; dolayısıyla, mevsimler oluşur (Tattini, 2009-

2010: 106).[73] Bir yıl boyunca dünya kendi ekseni etrafında döndüğünden, yeryüzünde hep aynı noktada durulsa bile, güneş ışınlarının bu noktaya düşüşü günden güne farklılık gösterir (Tattini, 2009–2010: 107).

Yaklaşık olarak 22 Aralık günü Kuzey Kutbu'nda gece gündüzden daha uzun sürerken, Güney Kutbu'na yirmidört saat boyunca güneş ışınları düşer (Tattini, 2009–2010: 107). Kış gündönümünde, Güney Kutbu'ndaki Oğlak dönencesine güneş ışınları dik açıdan gelir (Tattini, 2009–2010: 107). Yaklaşık 21 Haziran günü Kuzey Kutbu'nda en uzun gündüzün yaşandığı yaz gündönümünde ise güneş ışınları Kuzey Kutbu'na yirmidört saat boyunca düşerken, Yengeç dönencesine dik açı ile gelirler (Tattini, 2009–2010: 107).

Güneş ışınlarının kutuplara düşüş açıları ile mevsimler meydana gelir (Tattini, 2009–2010: 108). Mart ayıyla bahar mevsimi, Eylül ayıyla ise sonbahar mevsimi başlar ve bu aylarda bir gün ekinoks (gün-tün eşitliği) zamanıdır (Tattini, 2009–2010: 120).

Ayrıca Dünya, kendi etrafında Batı'dan Doğu'ya doğru döner; bu dönüş yirmidört saat sürer ve bir günü oluşturur; Dünya, güneş etrafında dönüşünü 365 günde tamamlar; bu şekilde bir yıl oluşur (Tattini, 2009 – 2010: 104). Amerigo Vespucci de seyahatlerinde iki kutup arasındaki bu mevsim farklılığına şahit olduğunu açıklar.

[73] Tattini, Martina. 2009-2010. *Viaggio alla scoperta del cielo: Una proposta didattica per la scuola primaria*. Lisans tezi, Floransa Üniversitesi, Floransa, İtalya.

Yine de, Amerigo Vespucci'nin yaptığı kozmoloji gözlemlerinde hatalar olması kaçınılmazdır, çünkü esas mesleği ticari kaygı ile bezeli denizciliktir ve gökbilim uzmanı değildir (Fernández-Armesto, 2007: 79). Buna rağmen, Batlamyus'tan edindiği bilgilere göre denizde boylamı doğru hesaplayabilmesi büyük bir başarıdır (Fernández-Armesto, 2007: 81). Zaman hesaplanırken, ay ile diğer gök cisimlerinin hareketleri dikkate alınır. Amerigo Vespucci, Nuremberg ile Toledo'dan ayın diğer gök cisimlerden uzaklığına bağlı olarak zamanı gösteren tablolar edinir ve bu tablolar aracılığıyla bulunduğu yerin Nuremberg ile Toledo'dan zaman farkını ortaya koyar (Fernández-Armesto, 2007: 82). Vespucci, Yeşil Burun Adaları'nın, Kanarya Adaları'nın yaklaşık 6 derece batısında olduğuna dair doğru bir boylam saptaması yapar (Fernández-Armesto, 2007: 86). Dolayısıyla, zamanının kısıtlı teknolojik imkânları doğrultusunda Vespucci'nin araştırmacılığı takdir görür. Onun başlıca emeli ticaret amaçlı olarak doğadan yepyeni zenginlikler elde etmek ve bu zenginliklerin bulunduğu yerleri Avrupalılara sunmaktır. Kozmoloji ve uzay bilimleri günümüzde iklimlerin ve hava durumunun değişikliklerini anlamakta yardımcıdır.

Bu bölümde, Amerigo Vespucci'nin seyahatlerini gerçekleştirmek için doğa olaylarından rüzgârların gücünden yararlandığı ve gökyüzündeki yıldızların konumlarına göre mevsimsel hava koşullarının nasıl oluştuğunu bildiği anlatılmıştır. Bir sonraki bölümde, Amerigo Vespucci'nin yer-yön saptaması için bir denizci olarak gökcisimlerinden nasıl faydalandığı açıklanacaktır.

2. 2. 2. Amerigo Vespucci ve Yer-Yön Bulmada Gökcisimlerinin Önemi

Amerigo Vespucci için yıldızlar ile gezegenler yer-yön bulmaya da yardımcıdırlar. Vespucci, sekizinci mektubunda, seyahatleri sırasında iki yarımkürede, dünyadaki farklı bölgelerdeki iklim koşullarına göre, yıldızların akşamları farklı büyüklüklerde belirdiğini saptadığını anlatır:

> *"Öylesine Güney'e ilerledik ki Oğlak Dönencesi'nin dışına çıktık; burada Güney Kutbu ufkun 32. derecesinde yükseliyordu [...]. Diğer kutbun, yani Güney Kutbu'nun bizim kutuptakilere kıyasla çok, çok daha büyük ve parlak olan yıldızlarının yönünde ilerliyorduk"* (Vespucci, 2013: 160).

Bu yıldızlar farklı yarımkürelerde farklı açılardan görüntülendiklerinden, yer-yön bulmayı kolaylaştırırlar. Amerigo Vespucci'nin yer-yön bulmak için yıldızların konumlarından faydalanılması gerektiğini öğrendiği Yunan astronom Batlamyus dünya-merkezcidir ve ona göre yerküre toprak, su, ateş ve hava sayesinde canlılar için yaşamı mümkün kılar. Güneş ve ay da dahil olmak üzere yedi gezegen vardır; gezegenleri Zodyak'taki burçları da içeren Sabit Yıldızlar Dairesi çevreler; bunu da *Primum Mobile* [ana kuvvet] dairesi çerçeveler; gezegenleri Tanrı hareket ettirir (Jokinen, 2012).[74] Dolayısıyla, Amerigo Vespucci'nin denizde yol alırken yön bulmak amacıyla yıldızlardan da bahsetmesi kaçınılmazdır; bu da üçüncü mektubunda açıkça görülür:

---

[74] Jokinen, Anniina. 31/01/2012. "Medieval cosmology." *Luminarium Encyclopedia Project*: http://www.luminarium.org/encyclopedia/medievalcosmology.htm (erişim tarihi: 03/03/2017).

> *"Altı derece ufuk çizgisini geçtik ve kutup yıldızını tamamen kaybettik, çünkü Küçük Ayı yıldızları, ya da daha iyi bir anlatımla, göğün etrafında dönen Büyük Ayı'nın iki yıldızı gökyüzünde yeni yeni beliriyordu"* (Vespucci, 2013: 91).

Ayrıca Amerigo Vespucci, aynı mektubunda yıldızları özellikle yerini ve yönünü saptayabilmek için gözlemlediğini, *"öteki kutbun yıldızlarının hareketlerini gözlemlemek için, hangisinin en az hareket ettiğini ve gökyüzünde hangisinin en hızlı olduğunu belirlemek için birçok gece uykum kaçtı"* diyerek vurgular (Vespucci, 2013: 91).

Bu açıklamasını takiben, Vespucci yıldızları gözlemlemek için kullandığı araçların *'quadrante'* (kuadrant) ve *'astrolabio'* (usturlap) gibi çeşitli aletlerden oluştuğunu yazar (Vespucci, 2013: 91). Kuadrant, bir gökyüzü cisminin köşe yüksekliğini ölçmek için kullanılan bir araç, usturlap ise M.Ö. 2. yüzyılda kullanılan, gökyüzündeki cisimlerin yerlerini saptayarak, boylam aracılığı ile belirli bir yerdeki saati öğrenmeye yarayan bir araçtır (Perini, 2013: 91). Eski Yunan'da usturlap yapma fikri Apollonius (yaklaşık M.Ö. 225) ve İznik bölgesinde yaklaşık M.Ö. 180 yılında doğmuş olan Hipparkus'a aittir (Morrison, 2016).[75] Ayrıca usturlapları tanıtan bir kılavuz niteliğindeki bir kitap, 1343 ile 1400 yılları arasında yaşayan İngiliz astronom ve yazar Geoffrey Chaucer tarafından yazılan *A Treatise on the Astrolabe [Usturlap Hakkında Bilimsel Bir İnceleme]* adlı eserdir.[76] Bu eserdeki çevreci açıdan eleştirel öğeler arasında usturlap ile gözlemlenebilen

---

[75] Morrison, James E. 2016. The astrolabe. Web: https://www.astrolabes.org/pages/theastrolabe.htm (erişim tarihi: 03/03/2017).
[76] Chaucer, Geoffrey. [1391]. 1978. *A treatise on the astrolabe*, editör: Walter W. Skeat. Amsterdam: Meridian.

yıldızlar, güneş ve ayın sebep olduğu hava koşulları, mevsimler ve bitki örtüsü Alias (2010-2011)[77] tarafından incelenmiştir.

Amerigo Vespucci'nin üçüncü mektubunda, seyahatlerini gerçekleştirmek için plan yaparken Fergâni'den etkilenmiş olduğu açıktır: Vespucci (2013: 93), *"Batlamyus ile Fergâni'ye göre yer, 6000 fersaha denk olan 24 bin mil döner"* açıklamasının denizcilere yardımcı olduğunu belirtir.[78] İslam tarihinde ilk kez usturlap hakkında detaylı bir kitap yazan bilim adamı Fergâni'dir (Şen, tarihsiz).[79] Bu kitabın adı, *Usturlap Sanatında Kuzey ve Güney Yönlerinin Geometri ve Aritmetik ile Açıklanması için Tam Rehber*'dir.[80] Buna ek olarak, Biruni, usturlap kullanımını *Kitab al-isti'ab* adlı eserinde anlatır (Glick, 2005: 90).[81]

Vespucci'nin (2013: 99) üçüncü mektubunda, kullanımını önemli bulduğu diğer bir aracın *'pusula'* olduğu *"birçok kez 20 bin mile denk düşen 5000 fersah kadar yol aldığımızı pusula ile saptadım"* cümlesinden anlaşılır.

---

[77] Alias, Simona. 2010–2011. *An eco-critical approach to Chaucer. Representations of the natural world in the English literature of the Middle Ages.* Edebiyat, Dilbilim, Filoloji Doktora Programı, 23. Dönem, Doktora Tezi, Trento Üniversitesi, İtalya.

[78] Ayrıca, Fergâni'nin *Astronominin Özeti ve Göğün Hareketlerinin Esasları* adlı bir kitabı vardır (Unat, Yavuz. 1998. Fergani'nin "Astronominin Özeti ve Göğün Hareketlerinin Esasları" adlı astronomi eseri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi* 38 (1–2): 405 – 423).

[79] Şen, Mustafa. Usturlap okulu: Usturlaba dair herşey. Tarihsiz. Web: https://usturlapokulu.wordpress.com/ (erişim tarihi: 02/02/2017).

[80] Farghānī, Aḥmad ibn Muḥammad ibn Kathīr. *Al-Kāmil fī ṣan'at al-asṭurlāb al-shimālī wa-al-junūbī wa-'ilalihumā bi-l-handasah wa-al-ḥisab.* Ref: Or 5479, ff 37v-85r. Web: Qatar Digital Library: https://www.qdl.qa/en/archive/81055/vdc_100030447153.0x000004 (erişim tarihi: 03/03/2018).

[81] Glick, Thomas. 2005. Biruni, Al- (Biruni and the West, 90). *Medieval science, technology, and medicine: An encyclopedia*, editörler: Thomas F. Glick; Steven Livesey; Faith Wallis, 88 – 90. New York & London: Routledge, Taylor and Francis Group.

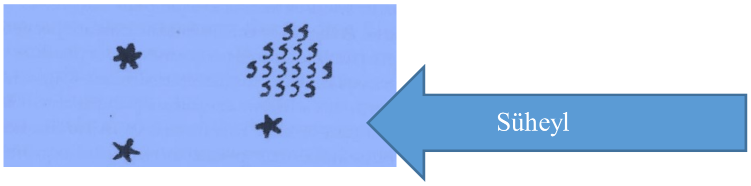
Vespucci'nin (2013: 100) dünyayı küre şeklinde çizdiği iki haritayı Floransalı Francesco Lotti[82] ile Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye göndermeyi planlaması, yeni karşılaştığı yerleri kayıt altına aldığını gösterir.

Amerigo Vespucci, yedinci mektubunda, yıldızları yer ve yön bulmak için nasıl gözlemlediğini yine anlatır: Süheyl, Giasone ile Argonotların gemisinin devasa yıldızı olarak bilinir (Perini, 2013: 125). Süheyl yıldızından Plinius da bahseder: Süheyl yıldızının Como Berenices ile Augustinus zamanında İtalya'dan görülmesinin mümkün olmadığını, fakat İskenderiye ile Rodos'tan gözlemlenebilir olduğunu belirtir (Plinius, 2017: 220). Denizci Vespucci, farklı yıldızlara da Süheyl'e de kutupları birbirinden ayırmak için tekrar değinir:

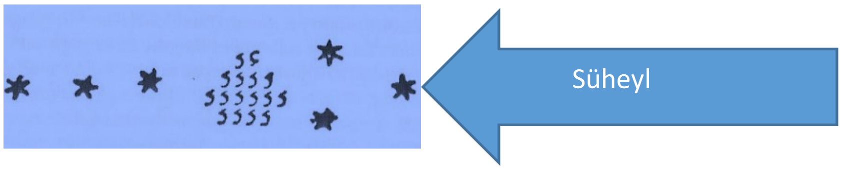
> *"Antarktika Kutbu, bizim Kuzey Kutbu'muzdan görüldüğü gibi, Büyük ve Küçük Ayı ile tanımlanmıyor, yakınında parlak bir yıldız da yok; en kısa zamanda turunu tamamlayan yıldızlar onun etrafında toplanır; bunlardan üçü dikey açılı bir üçgen oluşturur; bu yıldızlardan ortadaki dokuz derecelik bir yıldızdır ve çevresi diğerlerinin yarısı kadardır; bu yıldızlar soldan ortaya çıktıklarında, önemli bir büyüklükte beyaz Süheyl görünür; yıldızlar göğün yarısına geldiklerinde bu şekli oluştururlar"* (Vespucci, 2013: 133-134).

Vespucci, Süheyl'i çizimler ile tasvir eder:

[82] Francesco Lotti, Vespucci'nin bir akrabasıdır (Perini, 2013: 100).

Şekil 8. Süheyl yıldızı (Vespucci, 2013: 126)

Şekil 9. Süheyl yıldızı ve Samanyolu (Vespucci, 2013: 126)

Amerigo Vespucci'nin etkilendiği Dante'ye göre, gökyüzündeki sekizinci çember, yıldızların sabit durduğu, dönüş aksının biri Kuzey, diğeri de Güney Yarımküre'de kalan bir gök katıdır; Dante'nin 1304-1307 yılları arasında tamamladığı *Convivio [Şölen]* adlı eseri (Quinones, 2017),[83] Amerigo Vespucci'nin gökcisimlerinin konumlarını saptamasında rol oynar (Perini, 2013: 126). Vespucci'nin gökbilim bilgisinin kaynağı olan *Convivio*'nun [*Şölen*'in] ikinci kitabının XIV. bölümünde Dante, yıldızların çok olması ile galaksiler nedeniyle yıldızlı gökyüzünün fizik bilimi ve metafizik açısından incelenmesi gerektiğini savunur; aynı bölümde Dante'ye göre, Mısırlı uzmanlar 1022 yıldız cismi olduğunu açıklarlar (Alighieri, 1995).[84] Yıldızların konumu bakımından, Dante'ye göre, dünyaya en yakın olan gök cisimleri güneş, ay ve gezegenler iken, iki tane de hareket etmeyen gök vardır: konumları şu şekilde düzenlenmiştir: birincisinde Ay, ikincisinde Merkür, üçüncüsünde Venüs, dördüncüsünde Güneş, beşincisinde Mars, altıncısında Jüpiter, yedincisinde Satürn, sekizincisinde Sabit Yıldızlar

---

[83] Quinones, Ricardo J. 17/03/2017. "Dante's intellectual development and public career." *Encyclopædia Britannica*: https://www.britannica.com/biography/Dante-Alighieri/Dantes-intellectual-development-and-public-career#ref384935 (erişim tarihi: 26/08/2017).
[84] Alighieri, Dante. 1995. *Convivio*, editör: Franca Brambilla Ageno. Firenze [Floransa]: Casa Editrice Le Lettere.

bulunurken, dokuzuncu gök algılanamaz, *'Kristal'* olarak adlandırılır ve tamamen ya da kısmen saydamdır; onuncu bir gök olarak *'Tanrı'* katı, yani parlak gök ile karşılaşılır (Alighieri, 1995). Amerigo Vespucci'nin rehberi Batlamyus'a göre de dünya dışında Merkür, Venüs, Güneş, Mars, Jüpiter ve Satürn vardır ve farklı göklerdedirler (Blair, 2015: 14-15).[85]

Aynı mektubunda Vespucci, yeni kıtanın bir bölümünün güneyde, diğer bölümünün kuzeyde kaldığını söyler ve Güney Kutbu'na yıldızlara dayalı yön bulma sistemiyle yol arkadaşları ile birlikte ulaşır (Vespucci, 2013: 131).

Dahası, Amerigo Vespucci'nin dördüncü mektubuna ilişkin olarak Perini (2013: 102), Vespucci'nin hem İbn Battuta hem de İbn Gubayr ile aynı bilgileri verdiğini söyler. İbn Battuta'nın (1304-1377) *Riḥlah* (*Seyahatname*) adlı bir eseri vardır: İslam ülkelerine, Mekke'ye, Çin'e ve Sumatra'ya kadar gider (Hrbek, 2016).[86] İbn Gubayr ise 12. yüzyılda yaşayan bir gezgindir: Mekke'ye, Sicilya'ya, Suriye'ye ve Filistin'e gider (Ibn-Ǧubair [İbn Gubayr], 1906).[87] Vespucci'nin dördüncü mektubu, bu iki bilim adamından etkilendiğini gözler önüne serer; ayrıca Batlamyus'un *Cosmographia [Kozmografi]* adlı eserinde yazılı olan coğrafi bilginin doğru olduğunu açıklar (Vespucci, 2013: 102). Batlamyus'un hatalı coğrafi bilgisi ise Amerika'nın keşfine sebep olur:

---

[85] Blair, Matthew. 05/2015. *Points and spheres: Cosmological innovation in Dante's Divine Comedy*, Baylor University, Honors Program, Waco, Teksas, Amerika Birleşik Devletleri.
[86] Hrbek, Ivan. 2016. "Ibn Baṭṭūṭah: Muslim explorer and writer." *Encyclopædia Britannica*: https://global.britannica.com/biography/Ibn-Battutah (erişim tarihi: 04/04/2017).
[87] Ibn-Ǧubair, Muḥammad Ibn-Aḥmad. 1906. *Viaggio in Ispagna, Sicilia, Siria e Palestina, Mesopotamia, Arabia, Egitto: Compiuto nel secolo XII = Riḥlat ibn Ǧubair*. Çevirmen: Celestino Schiaparelli. Roma: Casa Editrice Italiana.

> *“Başlangıç meridyenini sağlam bir şekilde belirleyemediği için vermiş olduğu koordinatlar hatalıdır. Ayrıca Yer’in büyüklüğü hakkındaki tahmini de doğru değildir. Ancak Kristof Kolomb bu yanlış tahminden cesaret alarak Batı’ya doğru gitmiş ve Kuzey Amerika’ya ulaşmıştır”* (Yıldırım, 2005a).[88]

Vespucci (2013: 103), Batlamyus ve bazı astronomların Batı’nın bittiği yeri Talihliler Adaları (Atlas Okyanusu’ndaki Kanarya Adaları) olarak belirttiğini yazar. Denizciliğin başlıca sebebinin ticaret olduğuna ve yön bulmak için Batlamyus’un öğrettiği gibi yıldızların konumlarından yararlanılması gerektiğine inanan Vespucci (2013: 103), Portekiz Kralı’nın Nisan 1499 yılında yola çıkan onüç gemisinin İslam coğrafyasının başladığı yere ilerlediklerinin altını çizer: İbn Battuta ile İbn Gubayr’ın etkileri bu noktada anlaşılır. Vespucci, gemilerin İslam coğrafyasında yol aldıklarını belirtmek için doğuda güçlü bir Hristiyan devletin lideri olan Rahip Gianni’ye gönderme yapar (Perini, 2013: 103).

Daha sonra Amerigo Vespucci, sekizinci mektubunda, 10 Mayıs 1497’de Kadiz limanından ayrıldıklarını, seyahatlerinin onsekiz ay sürdüğünü, *‘büyük bir sabit toprak ile sınırsız sayıda ada’* keşfettiklerini ve burada insanlar olmasına rağmen, eski Yunan ve Roma yazarlarının hiçbirinin bu bölgelerden bahsetmediğini söyledikten sonra, nedenini de açıklar: *“çünkü haberleri yoktu”* (Vespucci, 2013: 138). Vespucci (2013: 138), bazı yazarların bu okyanusun ıssız olduğunu yazdığının ve Dante’nin de bu görüşü savunduğunun *İlahi Komedya*’nın Cehennem

[88] Yıldırım, Ömer. 2005a. Klaudyos Batlamyus kimdir? Web: http://www.felsefe.gen.tr/klaudyos_batlamyus_kimdir.asp (erişim tarihi 02/02/2017).

bölümünün XXVI. kantosunda Ulisses'in ölümünün tasvirinde görüldüğünün altını çizer. Bu bölümde *'öteki yarımküre'* olarak Güney Yarımküre'den bahsedilir ve ayın alt yüzünün beş kez aydınlanması, beş ay geçtiğini belirten bir ifadedir; ayrıca *'kara bir dağ'* ile Araf kastedilir; Dante Kuzey Yarımküre'nin karalardan, Güney Yarımküre'nin de denizlerden meydana geldiğini düşünür, fakat *"güney denizlerinde Kudüs'ün tam karşılığı olan noktada Araf"*ın olduğunu savunur (Teksoy, 2011: 221)[89]:

Gece öteki kutbun yıldızlarını
görüyordum, bizim kutup çok alçaktı,
artık kalkmıyordu deniz düzeyinden yukarı.

Biz bu korkulu yolculuğa çıkalı,
ayın alt yüzü beş kez aydınlanmıştı,
beş kez de kararmıştı ki,

kara bir dağ belirdi uzakta,
öyle yüksek göründü ki gözüme,
bir benzerini görmemiştim daha önce.

Sevindik ilkin, ama sevinç gözyaşına bıraktı yerini,
bu yeni karadan doğan bir kasırga
gelip teknemizin önüne bindirdi.

[89] Alighieri, Dante. 2011. *İlahi Komedya*. Çevirmen: Rekin Teksoy. 12. Baskı İstanbul: Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık.

Tekneyi üç kez döndürdü sularla birlikte;

pupayı havaya kaldırdı dördüncüsünde,

sanki birinin isteği üzerine, pruva dibe battı,

sonunda deniz üstümüze kapandı.

(Çeviren: Rekin Teksoy, Araf, *İlahi Komedya*, Cehennem XXVI, 127-142, sayfa 221)

Amerigo Vespucci, Ekvator çizgisinin güneyinde diğer kutbun yıldızlarını gördüğünü belirterek Ulisses'in seyahati konusunda Dante'deki görüş açısı ile konuma gönderme yapar (Fernández-Armesto, 2007: 106). Amerigo Vespucci'nin Dante'nin evren anlayışından esinlenerek seyahat rotası belirlemesi kaçınılmazdır; bu nedenle, bu bölümde, Dante'nin evren anlayışından bahsedilebilir. Nitekim *İlahi Komedya*'nın Cehennem bölümünün XXVI. kantosunda İthaka Kralı Ulisses ile Argos Kralı Diomedes'in bir alevin içinde şeytani Truva atı planlarından ötürü ceza çektiklerini anlatır; Troya surlarının karşısına yerleştirdikleri atı Truvalılara Tanrı armağanı olarak sunup, içine yerleştirdikleri askerler ile kenti ele geçirirler (Alighieri; çeviren: Teksoy, 2011: 217).

Sparavigna (2016), [90] Dante'nin Ulisses'ten bahsettiği bölümde kutup yıldızlarını anlattığını belirtir: Ulisses, Dante'ye arkadaşları ile birlikte yaptığı son yolculuğu anlatır: Ulisses, Güney Kutbu'na doğru ilerlerken diğer yarımkürenin, yani Kuzey Kutbu'nun yıldızlarının artık ufuk çizgisinin üzerine çıkmadıklarına şahit olur; beş aylık seyahatin sonunda bir dağ karşısına çıkar; bu ters yöne dönük

[90] Sparavigna, Amelia Carolina. 2016. Physics and optics in Dante's Divine Comedy. *Mechanics, Materials Science & Engineering Journal, Magnolithe* 3: 186-192.

bir dağdır: büyük bir girdap gemisini yuttuğundan oraya ulaşamaz; Dante ise koni şeklindeki Araf Dağı'na ulaşır; Cennet'e giden katları vardır. Ayrıca *İlahi Komedya* adlı eserinin Cennet adlı bölümünün I. kantosunda Dante ekinoks, yani gün-tün eşitliklerini betimler (Teksoy, 2011: 545). Dante'nin evren anlayışına göre, Kuzey Kutbu topraktan, Güney Kutbu ise sudan oluşur; bir hava, bir de ateş küre vardır; ay, Merkür, Venüs, güneş, Mars, Jüpiter, Satürn ve Sabit Yıldızlar dünyanın etrafında dönerler (bkz. Caetani ve Passerini, 1921).[91]

Sonuç olarak, gökyüzünü, gezegen ile yıldızları tüccar bir denizci gözüyle inceleyen Vespucci, Güney Yarımküre'de ve Kuzey Yarımküre'de mevsimler ile zamanın farklı olduğunu anlamış olduğu gibi, onun için yıldızlar yer ve yön bulmayı kolaylaştırmak için insanların hizmetinde olan doğa mucizeleridir ve bu nedenle, kuadrant, usturlap ve pusula gibi çeşitli araçlar vasıtasıyla konum hesaplamak için kullanılırlar.

Çevre tarihçileri, Vespucci gibi, insanların hayat hikayelerini coğrafi, evrimsel ve gezegenlerin hareketlerine dayalı zaman kavramlarına göre şekillendirirler (Griffiths, 2001: 195).[92] Amerigo Vespucci'nin seyahati ile ilgili planlar yaparken, Latin yazarlara ait yıldızlardan ve diğer gök cisimlerinden bahseden aşağıdaki eserlerden esinlendiği ve yararlandığı açıkça görülür:

- Alphonsus X, *Coelestium Motuum Tabulae*, Venedik, Ratdoldt, 1483 (6. mektup);

[91]Caetani, Michelangelo; Giuseppe Lando Passerini. 1921. *La materia della Divina Commedia di Dante Alighieri dichiarata in VI tavole*. Firenze [Floransa]: Sansoni.
[92] Griffiths, Tom. 2001. *Forests of ash: An environmental history*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Batlamyus, Kladyus, *Cosmographia*, Ulm, Reger, 1486 (3. mektup);
- Catullus, *Carmina* (8. mektup);
- Euclid, *Elementa*, çevirmen L. Pacioli, Venedik 1494 (3. mektup);
- Plinius, *Historia Naturale*, Venedik, Zani, 1480 (7. mektup) (Perini, 2013: 171).

Amerigo Vespucci'nin seferleri sonunda birtakım coğrafi bulgulara varılır: 1507 yılında *Cosmographiae Introductio [Kozmografiye Giriş]* başlığıyla Vespucci'nin dört deniz seyahatinin anlatımını ve Martin Waldseemüller'in keşfedilen yeni kıtayı Amerika olarak adlandırdığı haritayı (bkz. Ek 3) içeren bir eser, Saint-Dié-des-Vosges'de yayınlanır (Perini, 2013: XLII). 1515 yılında Joachim von Watt, Amerigo Vespucci'nin '*Mundus Novus' ['Yeni Dünya']* adlı mektubuna dayanarak, dünyanın yuvarlak olduğu sonucuna ulaşır (Perini, 2013: XLII).

Amerigo Vespucci'nin seyahatlerine dayanarak, 1523 yılında, Filozof Pietro Pomponazzi, Yengeç dönencesi ile Oğlak dönencesi arasında kalan sıcak bir iklime sahip olan bölgedeki toprakların yerleşime elverişli olmadığı tezini kabul etmediğinden, Amerigo Vespucci'nin '*Mundus Novus' ['Yeni Dünya']* adlı eserini göz önünde bulundurur (Perini, 2013: XLII).

Gelecek bölümlerde, Vespucci'nin yıldızlar yardımıyla keşfettiği bu diyarlarda doğaya duyduğu hayranlık ile bu duygusu ile çelişen ticari isteklerinin doğrultusunda günümüz doğa tahribatının izleri incelenecektir.

2. 3. Amerigo Vespucci'de Yabanıl Doğa Algısı

Amerigo Vespucci'nin ilk kez gördüğü Amerika kıtası hakkındaki izlenimlerinde yabanıl hayvanlara ve bitkilere, farklı türleri nedeniyle, hayranlık beslediği farkedilir. Hayvanları ve bitkileri doğal güzellikler olarak gördüğü gibi, bitkileri şifa kaynağı ve gıda olmaları nedeniyle, insan yaşamı için değerli bulur. Bu bölümde, Amerigo Vespucci'nin hayvan ile bitkilere hayranlığı ve övgü dolu cümleleri incelenecektir.

2. 3. 1. Doğa Övgüsü: Hayvanlar

Çevreci eleştiride *'insan-ötesi'* anlayış, insan ile insan olmayan arasındaki ayrımı sorgular ve iki grubun birbirinden etkilendiğini vurgular (Iovino ve Oppermann, 2012: 86).[93] İnsanların dışındaki varlıkların da kültürel etkileşimde bulunduğu sosyal bir çevresi vardır (Feder, 2014: 7).[94] Evcil ve vahşi olarak hayvanları iki grupta toplayan Amerigo Vespucci'nin hayvanların çeşitliliğine saygı duyduğu beşinci mektubundaki aşağıda belirtilen cümlelerden anlaşılmaktadır:

> *"Kim anlatabilir ki orman hayvanları ile ilgili sınırsız bilgiyi, artık İspanya'da bulunmayan birçok aslan, pars gibi kedigil ile İspanya'nın tam karşı tarafında birçok farklı*

---

[93] Iovino, Serenella; Serpil Oppermann. 2012. Material ecocriticism: Materiality, agency, and models of narrativity. *Ecozon@: European Journal of Literature, Culture and Environment* 3 (1): 75-91.
[94] Feder, Helena. 2014. *Ecocriticism and the idea of culture: Biology and the bildungsroman.* Burlington, Vermont: Ashgate Publishing Company.

cinse ait Kerberus[95] *gibi kurt, babun ve maymunlar hakkındakileri? Ayrıca Nuh'un gemisine sığmayacak kadar çok türde kocaman bol miktarda yılan ve hayvan gördük; karşılaştığım yüzlerce yaban domuzu, karaca, geyik ve alageyik ile yaban tavşanı ve tavşana ne demeli? Evcil hayvanlara gelince, bir tane bile görmedik"* (Vespucci, 2013: 110).

Mektubun yukarıdaki kısmından anlaşılacağı üzere Nuh'un gemisinden bahseden Amerigo Vespucci'nin aldığı Hristiyan eğitimi gün yüzüne çıkar; bu satırları yazarken Tanrı'nın yaratıcılığına hayrandır. İspanya'da Amerika kıtasındaki vahşi hayvanlar bulunmaz. Amerigo Vespucci'nin hayvanlar ile ilgili anlayışına, aldığı kültüre dayalı olarak Nuh'un gemisi tasviri ile ilgili bir açıklama getirilebilir: Nuh'un gemisinde hayvanlar ve insanlar eşit olarak görülmemektedir (Huggan ve Tiffin, 2015: 181).[96] Özdağ (2005a: 25), bu konuda Yahudi-Hristiyan geleneğinin günümüz doğa tahribatına neden olan düşünceler içerdiği hakkındaki tartışmaların İncil'in *Eski Antlaşma (Ahit)* bölümünde (*Tevrat*'taki dünyadaki tüm varlıkların insanın hizmetinde yaratıldığını anlatan Yaratılış bölümünde) olduğunu söyleyen Lynn White (1967)'tan kaynaklandığını anlatır. Burbery (2012: 197)'ye göre, Lynn White, ilk olarak 1967 yılında yayınlanan "*The Historical Roots of Our Ecologic Crisis*" *["Ekoloji Krizimizin Tarihi Kökenleri"]* adlı makalesinde *Eski Antlaşma*'nın Yaratılış bölümünde bahsedilen Adem ve Havva'nın hikayesinden

[95] Kerberus, Yunan mitolojisindeki yeraltı dünyasının kapısında bekçilik yapan üç başlı köpek olarak bilinir; ayrıca Dante'nin Cehennem'inde oburların bulunduğu çemberin bekçisidir (Dante, *Cehennem*, 6.13-33); *Aeneis*'te ise Virgilius onu boynundaki yılanlar ile korkunç bir yaratık olarak tasvir eder (Virgilius, *Aeneis* 6.416-25) (bkz. Liberal Arts, Instructional Technology Services. *Dante's Inferno, Circle 3, Canto 6* "Cerberus." The University of Texas at Austin. Tarihsiz. Web: http://danteworlds.laits.utexas.edu/circle3.html#cerberus (erişim tarihi: 02/02/2017)).

[96] Huggan, Graham; Helen Tiffin. 2015. *Postcolonial ecocriticism: Literature, animals, environment*. London: Routledge.

itibaren doğanın insana hizmet için var olduğunu açıklar. İnsanın doğaya hükmedebilirliği, bilim, teknoloji ve ziraat alanlarında gözlemlenebilir (White, 1996: 4-5).[97]

Amerigo Vespucci'nin İncil'in (*Eski Antlaşma*'nın) Yaratılış bölümünde Nuh'un gemisinin tasvir edildiği kısmından esinlendiği de açıktır. Örneğin, İncil'de Tanrı Nuh'a hayvanların dünyada soylarının tükenmemesi için şöyle bir emir verir: *"Yeryüzünde soyları tükenmesin diye, yanına temiz sayılan hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere yedişer çift, kirli sayılan hayvanlardan birer çift, kuşlardan yedişer çift al*" (Yaratılış, VII – 2-3).[98] Amerigo Vespucci'nin de yukarıdaki mektupta hayvanların farklı türlerini gruplamasından hayvanların türlerine özgü bir sosyal çevreleri olduğu anlaşılır; Vespucci yeryüzü cennetine benzeyen farklı bir kıtadadır. Çevreci Ponting (2000: 127)[99] ise İncil'de hayvanlara isimlerini Adem'in verdiğinden bahseder; tufan sonrası Nuh ve ailesine tüm hayvanların onların hizmetinde olduklarının bildirildiğinin altını çizer. İncil'in Nuh'un gemi seyahati ile ilgili olan Yaratılış bölümünde hayvanların evcil ve vahşi ortam hayvanları olarak iki grupta; uçanlar, karada ve suda yaşayanlar olarak ise bu iki grubun üç alt grubunda toplandığı görülür: *"Onlarla birlikte her tür hayvan -evcil hayvanların, sürüngenlerin, kuşlarla uçan yaratıkların her türü- gemiye bindi"* (Yaratılış, VII - 14).

---

[97] White, Lynn. 1996. The historical roots of our ecologic crisis. *The ecocriticism reader: Landmarks in literary ecology*, editörler: Cheryll Glotfelty; Harold Fromm, 3-14. Athens: University of Georgia Press.

[98] *Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil). Eski Antlaşma.* 2014. İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi & The Translation Trust / Yeni Yaşam Yayınları.

[99] Ponting, Clive. 2000. *Dünyanın yeşil tarihi: Çevre ve büyük uygarlıkların çöküşü.* Çevirmen: Ayşe Başçı-Sander. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.

Amerigo Vespucci, diğer yarımkürede farklı türlerde hayvanlar ile karşılaştığından, hayrete düşer. Sekizinci mektubunda, tekrar hayranlıkla hayvanlardan bahseder:

> *"Bu toprak çok kalabalık ve insan kaynıyor, sınırsız sayıda ırmaklar var, fakat hayvanlar az sayıda. Aslanlar, parslar, ceylanlar, domuzlar, oğlaklar ve alageyikler dışında bizimkilere benziyorlar; ayrıca oldukça şekilsizler. Ne atları, ne katırları, ne […] eşekleri, ne köpekleri, ne tüylü hayvan çeşitleri, ne de malakları var, fakat başka hayvanları var ve hepsi vahşi, sayıları bitmek tükenmek bilmiyor; hiçbirini kendilerine hizmet amaçlı kullanmıyorlar. Peki kuşlar hakkında ne diyeceğiz? Epey fazla sayıdalar, birçok türdeler ve tüylerinin renklerine bakmak bir harika"* (Vespucci, 2013: 147-148).

Farklı yabanıl hayvanların Amerika kıtasındaki varlığına şahit olan Amerigo Vespucci, Amerika kıtasındaki biyolojik çeşitliliğe hayran kalır. Örneğin, papağanlar renkleriyle onu büyüler: Amerigo Vespucci, üçüncü mektubunda biyoçeşitlilik açısından papağanlardan bahseder:

> *"Gördüklerim sınırsız sayıda türde farklı şekillere ve renklere sahip kuş ve çok sayıda papağandı ve öylesine çok türleri vardı ki olağanüstüydüler: bazıları parlak kırmızıydı; bazıları ya yeşil, ya rengârenk, ya da limon sarısıydı; bazıları ise tamamen yeşil, siyah veya ten*

rengiydi. Ağaçlardaki diğer kuşların ötüşleri o kadar tatlı ve o kadar melodikti ki çok kez onların tatlılığından durup onları dinledik [...]" (Vespucci, 2013: 90).

Amerigo Vespucci, kuş türleri ve papağanlar karşısında hayrete düşer; ötüşlerini dinler. Ağaçlar ve meyveleri kadar o bölgedeki hayvan türleri de Avrupa'dakilerden farklıdır; nehirlerde farklı türlerde balıklar yüzer (Vespucci, 2013: 90). Vespucci yedinci mektubunda hayvanları tasvir ederken Gaius Plinius Secundus'tan *'Bizim Plinius'* olarak bahseder.[100] Mektubuna farklı türlerdeki hayvanlara ve bitkilere duyduğu hayranlığı tasvir ederek devam eder:

> *"Bu ülkelerde çeşit çeşit görünümde ve farklı renklerdeki maymunları, kuşları ve diğer hayvanları nadir yeteneklere sahip bir* zanaatkâr *olan Policletus bile resmedemezdi. Orada tüm ağaçlar kokulu ve herbiri sakız, yağ, ya da şerbet veriyor [...]"* (Vespucci, 2013: 133).

Amerigo Vespucci (2013: 133) yerlilerin avlanmadıklarını düşünür, çünkü hayvan türleri çeşitlilik gösterir. Vespucci farklı türlerin yaşamasını mümkün kılan iklim koşullarına da hayrandır: *"Orada yağmur ince ince düşer, üç-dört saat sürer ve sis olarak buharlaşır"* der (Vespucci, 2013: 133). Mektupta ismi geçen Policletus ünlü bir Yunanlı heykeltıraştır (Perini, 2013: 125).

---

[100] Bkz. Gaius Plinius Secundus. 2017. *Doğa tarihi (I. ve II. kitap).* Çevirmen: İnanç Pastırmacı. İstanbul: Say Yayınları. Orijinal eserin VIII. kitabında filler, aslanlar, yılanlar, bizonlar, ayılar, kaplanlar, gergedanlar, vaşaklar, eşekler, hipopotamlar, timsahlar, fareler, kirpiler, salyangozlar, kertenkeleler, köpekler, maymunlar, tavşanlar, atlar, keçiler ve domuzlar ile yarı-yabani, endemik ve yabancılara zararlı hayvanlar hakkında bilgiler vardır (Plinius, 2017: 33-37). Orijinal eserin IX. kitabı su hayvanları, balık türleri, inciler ile giysi renklendirmede kullanılan *Amethystus*, *Tyrius* ve *Hysginos* boyaları ile ilgili bilgiler içerir (Plinius, 2017: 37-41). Eserin X. kitabı kuşlar, XI. kitabı ise böcekler üzerinedir (Plinius, 2017: 41-53).

Ayrıca Amerigo Vespucci, sekizinci mektubunda, Yeşil Burun Adaları yolunda ilerlerken, Avrupa'ya götürmek üzere evcilleştirmek amacıyla kuş topladıklarını anlatır; etraftaki diğer hayvanlar ise vahşidir:

> *"Adaya yedek kayığımla döndük ve su ile odun aldık. Bu adayı ıssız bulduk, ama orada birçok canlı ve tatlı su, sınırsız sayıda da ağaç vardı; sayılamayacak kadar çok deniz ve kara kuşları gördük; ayrıca bu kuşlar [...] onları elimize almamıza izin veriyorlardı; onlardan çok sayıda alıp, kayığı onlarla doldurduk. Vahşi hayvanlardan ise kocaman fareler, iki kuyruklu yeşil kertenkeleler ve birkaç yılandan başka hayvan görmedik"* (Vespucci, 2013: 163).

Amerigo Vespucci'nin yukarıdaki mektuplarında tasvir ettiği bozulmamış doğa ve tükenmemiş hayvan türleri Amerikan yerlilerinin hayvanları, bitkileri ve doğayı koruduklarını ispatlar. Aslında, Vespucci'nin esas amacı da yeni karşılaştığı toprakların görünümlerine hayranlık duyduğu hayvanlarından nasıl yararlanılabileceğini öğrenmektir, çünkü aslen o bir tüccardır; kendi sözleriyle "*bizim Plinius"* dediği Romalı yazardan etkilendiği belirgindir, çünkü Plinius (2017: 113-128) *Doğa Tarihi* adlı eserinin XXVIII., XXIX., XXX., XXXI. ve XXXII. kitaplarında hayvanlardan elde edilen ilaçları tasvir eder; timsahlardan, hipopotamlardan, vaşaklardan, domuzlardan, geyiklerden, yaban tavşanlarından, kedilerden, tekelerden, deniz tavşanlarından, çipuralardan, yılanlardan ve kuşlardan çeşitli ilaçlar elde edilebileceğini anlatır.

2. 3. 2. Doğa Övgüsü: Şifa için Doğa

Amerigo Vespucci, Amerika kıtası yerlilerinden Avrupa'da uygulanan yöntemlerden farklı hastalık iyileştirme yöntemleri öğrenir, fakat öncelikle, havanın temiz olması insanların sağlıklı olmasının ön koşuludur. Beşinci mektubunda, yeni ayak bastığı topraklardaki yerlilerin çok sağlıklı olduklarını, çünkü havanın temiz olduğunu belirtir:

> *"Toprağın elverişliliğine gelince, çok hoş, nemli ve sağlıklı olduğunu söylüyorum, çünkü o havada bu topraklar boyunca yolumuza devam ettik ve 10 ay geçti, içimizden hiç kimse ölmediği gibi, çok az kişi hastalandı. Söylediğim gibi, çok uzun süre yaşıyorlar ve ne ağır hastalıklara tutuluyorlar ne de ölümcül vebaya ya da hava kirliliği nedeni ile solunum düzensizliklerine; ölümleri sadece doğal sebeplerle ya da boğulma nedeniyle"* (Vespucci, 2013: 113).

Amerigo Vespucci, yedinci mektubunda da havanın temizliğini ve nedeninin rüzgârların estiği yönler olduğunu anlatır:

> *"Oradaki hava çok ılık ve güzel, bana anlattıklarından öğrenebildiğim kadarıyla, orada veba ya da hava kirliliği kaynaklı hastalıklar hiç yok; eğer insanlar şiddet sonucu ölmezlerse, çok uzun süre yaşıyorlar; bunun nedeni, orada hep rüzgârların güneyden esmesi ve herşeyden önce bizim*

> *için Aquilon gibi olan Eurus dediğimiz rüzgâr"* (Vespucci, 2013: 132-133).

Güney Amerika'daki kadınlar *"yüzelli yıl yaşarlar, nadiren hastalanırlar ve bazı çetin hastalıklara yakalanırlarsa, tek başlarına bitki kökleri ile iyileşirler"* (Vespucci, 2013: 132). Amerigo Vespucci'nin birinci mektubunda yazdıklarından da anlaşıldığı ve bilindiği gibi, Avrupa'da veba, dönemin en korkunç hastalığıdır (Vespucci, 2013: 4).

Amerigo Vespucci, sekizinci mektubunda yerlilerin uyguladığı doğal tedavi yöntemlerini aşağıdaki şekilde özetler:

> *"Bizden çok farklı çeşitli ilaç türleri kullanırlar; çünkü çoğu kez bir yüksek ateş hastasının ateşi arttığında, onu başından ayağına dek soğuk suyla yıkadıklarını gördüm; sonra da etrafında büyük bir ateş yakıp, onu yorana dek iki saat boyunca çevirip, ardından uyutuyorlardı; sonunda, birçok kişi iyileşiyordu. Çok sık diyet uygularlar, üç gün yemek yemeden dururlar; bu vesileyle, kan düzensizliklerinden kurtulurlar [...]. Hastanın ağzına yerleştirdikleri otlar ile kusmayı kolaylaştırırlar; diğer kullandıkları tedavi yöntemlerini saymak ise uzun zaman alır"* (Vespucci, 2013: 142-143).

Aynı mektubunda Vespucci, yerlilerin yedikleri yiyecekler ile bedenlerine zarar verdiklerini söyler, çünkü bu yiyecekler buğday gibi tarlalarda yetişmez;

yerliler, otları kurutup, çeşni yapmayı bilmezler, doğal ortamlarından topladıkları otların kökleri ile meyvelerin yanı sıra yakaladıkları balıkları yerler; buğday unu yerine avize ağacının kökünü tüketirler[101]:

> *"Çoğunlukla, yemekleri olan otların kökleri, meyveler ve balıklar nedeniyle, bedenlerine ve kanlarına karşı çok günah işlerler. Ne buğday tohumları ne de kuru otları var; ortak olarak, un haline getirdikleri oldukça lezzetli bir ağacın kökünü yemeye alışkınlar ve ona 'avize ağacı,' diğer bir tür ağaca 'manyok,' bu ikisinin dışındaki bir türdeki ağaca ise 'inga' diyorlar"* (Vespucci, 2013: 143).

Ayrıca Vespucci (2013: 117) beşinci mektubunda, '*kendiliğinden ya likör ya kauçuk ya da yağlar üreten, aromatik kokuları olan'* ağaçların Güney Amerika'da bol miktarda bulunduğunu yazar.

Yerlilerin uzun yaşamasına, otlarla hastalıklardan kurtulmalarına ve insan eti yemesine şaşıran Vespucci, sekizinci mektubunda anlattıklarına göre, bir gözlem defteri tutmaya karar verir: "*Sonunda bu dört seyahatte bizdekilerden çok farklı şeyler gördüğümden, 'Dört gün' adını verdiğim bir not defteri tutmaya karar verdim"* cümlesini kurar (Vespucci, 2013: 143).

[101] Plinius (2017: 53-70), *Doğa Tarihi* adlı eserinin XII. kitabında ağaçların tabiatından, XII. kitabında hurma, menengiç, keçiboynuzu gibi egzotik ağaçlardan, XIV. kitabında asma ağacı gibi meyve veren ağaçlardan, XV. kitabında meyve ağaçlarının yapısından, XVI. kitabında yabanıl ağaçların özelliklerinden ve XVII. kitabında dikili ağaçların bakımından bahseder.

Amerigo Vespucci doğadaki şifa kaynaklarının hakları olabileceğini hiç düşünmez. Plinius'un *Doğa Tarihi*[102] adlı eserinin XII., XIII., XIV., XV., XVI., XVII. ve XVIII. kitaplarını okumuş olabileceği düşünülen Vespucci'nin ağaçların türleri, bahçe bitkileri, şeker kamışı, baharatlar, ağaç ürünleri, damla sakızı, zeytin, çam fıstığı, parazit bitkiler, aşılama yöntemi ve tahıl türleri ile kullanımları hakkında bilgi sahibi olması mümkündür ve Amerika kıtasında bulduğu bitkiler de Avrupa'ya sunulabilecek ticari kazanç kaynaklarıdır. Oysa ki günümüzde, Stone (1972: 464)[103] gibi, insanların kirlettiği ya da zarar verdiği ormanlar ya da dereler gibi doğal nesnelerin mağduriyetlerinin kanunen belirtilmesi gerektiğini öne süren çevreci eleştirmenler vardır.

2. 3. 3. Amerigo Vespucci'de Doğaya Övgü: Doğal Beslenme Kültürü

Amerigo Vespucci, beşinci mektubunda, yerlilerin kanunları ve dinleri olmadığını, *'doğaya göre'* yaşadıklarını ve yaklaşık olarak altıyüz kişinin sığdığı kulübelerinin metal içermediğini, pamukların üzerinde üstlerini örtmeden uyuduklarını söyledikten sonra, yerlilerin doğal beslenme kültürünü incelemeye yemek yeme tarzları ile başlar ve yedikleri gıdaları sayar:

> *"Toprağın üzerinde oturarak yemek yiyorlar. Yiyecekleri birçok otun kökü ve çok lezzetli meyveler, sınırsız sayıda balık, büyük miktarda deniz ürünleri, deniz kestanesi,*

[102] Gaius Plinius Secundus. 2017. *Doğa tarihi (I. ve II. kitap).* Çevirmen: İnanç Pastırmacı. İstanbul: Say Yayınları; sayfalar 53 – 73.
[103] Stone, Christopher D. 1972. Should trees have standing? – Towards legal rights for natural objects. *Southern California Law Review* 45: 450-501.

yengeç, midye, çekirge, karides ve daha nice deniz ürünleri" (Vespucci, 2013: 111).

Amerigo Vespucci'nin mektubundan Atlantik okyanusunun deniz ürünleri açısından çok zengin olduğu anlaşılır. Ancak bunlar sıklıkla tüketildiğinden, sayıları yüzyıllar içinde giderek azalmıştır. Örneğin, Karayipler'de deniz canlıları üzerinde yapılan gözlemler, 1492 yılından beri balıkların sayısının azaldığını ve nadir türlerin de yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını göstermektedir (Holm, Marboe, Poulsen ve MacKenzie, 2010: 15).[104]

Amerigo Vespucci, beşinci mektubunda, ilk kez gördüğü Güney Amerika'da yerlilerin meyve, sebze, balık ve et tükettiklerini savunmasına rağmen, yerlilerin öğünlerinde tükettikleri besinlerin sırasını vermez. Oysa, üçüncü mektubundaki tek bir cümlesinden Avrupa'da bir beslenme geleneği olduğu ve yemeklerden sonra meyve yenildiği anlaşılır: "*Yemek üstüne meyve yemek yerine [...] mektubumu okumaya koyulunuz"* (Vespucci, 2013: 88). Ayrıca aynı mektubunda, ağaçların meyvelerinin farklı kokular yaydığını açıklar; bunlar insanları ruhen rahatlatmaktadır:

> *"Karayı gördükten sonra Tanrı'ya şükrettik ve kayıklardan dışarı fırladık [...]. 15 adam ile beraberdik ve burayı sadece büyüklükleri bakımından değil, yeşillikleri bakımından da çok büyüleyici, sık ağaçlarla dolu bir yer olarak bulduk, hiç yaprakları dökülmüyordu ve onlardan tatlı bir koku etrafa*

[104] Holm, Poul; Anne Husum Marboe; Bo Poulsen; Brian R. MacKenzie. 2010. Marine animal populations: A new look back in time. *Life in the world's oceans: Diversity, distribution and abundance,* editör: Alasdair D. McIntyre, 1-24. Oxford: Wiley-Blackwell.

> *yayılıyordu, hepsi aromatikti; onları teneffüs edenlere rahatlık verdikleri gibi, bize de büyük bir huzur veriyorlardı"* (Vespucci, 2013: 89).

Vespucci ve arkadaşları ağaçlardan ürküp ormana giremeseler de su içme gereksinimlerini giderirler; Amerigo Vespucci doğal su kaynaklarına hayran kalır: *'nehir suyu kadar tatlı bir su'* ile şişelerini doldururlar; Batlamyus'un Kattigara Burnu dediği *Sinus Magnus*'a doğru ilerlerler (Vespucci, 2013: 89).

Amerigo Vespucci, yedinci mektubunda Amerika kıtasının toprağının verimliliğinden ve burada yetişen, alıştıklarından farklı ürünlerden bahseder:

> *"Bu topraklar çok verimli; birçok tepelere, dağlara, vadilere ve [...] nehirlere sahip [...]. Neredeyse girilmez olan ve her tür vahşi hayvanla dolu, geniş ve sık ağaçlı ormanlar ile kaplı. Orada büyük ağaçlar budanmadan büyüyor; bu ağaçlar damağa hoş gelen ve insan bedenini besleyen meyveler veriyor; hiçbirisi de zararlı değil. Bunlar bizim ülkelerdekilere hiç benzemiyor; ayrıca yerlilerin ekmek ve muhteşem yemekler yaptıkları sınırsız çeşitte meyveler ve otlar var. Bizimkilere benzemeyen birçok tohumları da var"* (Vespucci, 2013: 133).

Amerigo Vespucci'nin (2013: 144-146) sekizinci mektubunda anlattıklarına göre, Venezuela'dan seksen fersah uzaklaştıklarında vardıkları bir yerleşim bölgesinde gemide kalan arkadaşları yerlilerin yaşadıkları alanlara gidenlerin

hayatta kalıp kalmadıklarına dair şüphe duymaya başlarlar. Katıldıkları törendeki bol miktardaki yemeklere şaşırırlar, ayrıca yerliler ilkel bir şekilde de olsa kutlama yemeği düzenlemeyi bilmektedir:

> *"Burada yaklaşık üç gün kaldıktan sonra, denizden üç fersah uzakta çok kalabalık ve az sayıda evi olan bir toplulukla karşılaştık, evlerinin sayısı dokuzdan fazla değildi; karşılandığımız törenler o kadar barbarcaydı ki tasvir etmeye kalemim yetmez: danslarla, şarkılarla, neşeyle gözyaşı karışık törenler ve birçok yemek vardı"* (Vespucci, 2013: 146).

Bu yerliler ilkel olsalar da çok lezzetli ve sağlıklı balık pişirirler; yerlilerin yedikleri yiyecekler arasında ekmek haline getirdikleri küçük balıklar vardır; balıkları çiğ olarak değil, pişirerek tüketirler:

> *"Denizden yakaladıkları küçük balıklardan ekmek yaptıklarını öğrendik, ilk önce balıkları haşlıyorlar, sonra onlardan hamur ya da ekmek yapıyorlar ve kor alevlerde kızartarak yiyorlardı. Denedik ve bu yöntemle pişmiş balıkları lezzetli bulduk"* (Vespucci, 2013: 146).

Vespucci, aynı mektupta, bölgedeki ılıman iklim nedeniyle, her mevsim yemyeşil kalabilen ağaçlara, verimli topraklara ve Avrupa'da bulunmayan meyvelere hayranlık duyduğunu belirtir:

> *"Toprak çok hoş ve bitek, büyük ormanlarla ve korularla dolu; hep yemyeşil, çünkü yapraklar dökülmüyor. Meyveler o kadar çok ki saymak imkânsız ve bizimkilerden farklı"* (Vespucci, 2013: 148).

Vespucci yerlilerin balık tutarlarken kullandıkları doğal şemsiyelerine de hayran kalır:

> *"Denizde balık tutarlarken, hepsi öylesine büyük ve geniş bir yaprak tutuyorlardı ki altında gölgede kalıyorlardı ve onu toprağa sabitliyorlardı; güneş ışınları üzerlerine geldiğinde, yaprağı çeviriyorlar ve güneşten korunuyorlardı"* (Vespucci, 2013: 154).

Vespucci gittikleri bir adada susuzluklarını ot çiğneyerek gideren yerliler olduğundan bahseder:

> *"Mimikleri ve yüzleri çok çirkindi ve yanaklarının içi hayvanlar gibi sürekli çiğneyip durdukları bir ot nedeniyle şişkindi; zor konuşabiliyorlardı. Hepsinin boynunda iki kuru kabak asılıydı; birinde bu ot, diğerinde un gibi görünen beyaz bir toz vardı [...]. Ağızlarında tuttukları otu una bulayıp onu yanaklarının içinde tutuyorlardı; bunu sıklıkla yapıyorlardı [...]"* (Vespucci, 2013: 153-154).

Vespucci bu una bulanmış otun susuzluk gidermek için kullanılan bir bitki olduğunu anladığı gibi, ada yerlilerinin tek besin kaynağı olan balıklar ile çiy damlası suyunu çok lezzetli bulur:

> *"Bu insanlarla [...] dost oluverdik. Kumsalda [...] onlarla beraber yürürken su içmek isteyen bizlere suları olmadığını işaret ettiler ve bize otları ile unlarından getirdiler; bu adanın su yoksunu olduğu kanaatine vardık, susuzluktan korunmak için o otu ağızlarında tutuyorlarmış; un da aynı işe yarıyormuş. Bir buçuk gün boyunca su bulamadan adada dolaştık; içtikleri yegâne suyun gece eşek kulaklarına benzeyen ve [...] bazı yaprakların üzerine düşen çiy olduğunu sonunda öğrendik; bunu içiyorlardı: en iyi su buydu. Bu yapraklardan da çok yerde yoktu. Farklı yemek türleri ve yiyecek bitki kökleri yoktu; tıpkı karada olduğu gibi; yaşamları denizden yakaladıkları balıklara bağlıydı [...]. Bize kaplumbağalar ile çok lezzetli kocaman balıklar sundular"* (Vespucci, 2013: 154).

Yerlilerin birlikte yemek yeme alışkanlığına değinilirse, Amerigo Vespucci, üçüncü mektubunda yerlilerin kendilerini yemeğe çağırmasını kibar bir davranış olarak tanımlar ve bu yüzden onların mallarına dokunmadıklarını yazar (bkz. Vespucci, 2013: 94). Vespucci, Parias Körfezi'ne vardıklarında buranın halkının da onları yemeğe çağırması nedeniyle, yerli halkın sevgi dolu olduğunu düşünür; faydalı tahıllardan olan arpa ve yulaf ile yaptıkları şaraplarını da lezzetli bulur; bu

şarap, *"üzümden değil de arpa-yulaf gibi ürünlerden yapılmıştır ve çok lezzetlidir"* der (Vespucci, 2013: 95).

Vespucci (2013: 95), yerlilerin onlara birçok meyve ikram ettiğini, bunların Avrupa'dakilerden şekil, tat ve aroma bakımından farklı olduklarını anlatır. Yerliler onlara dostluk sembolü olarak renk renk papağanlar hediye ettikten sonra, Parias Körfezi'nden ayrılırlar (Vespucci, 2013: 95).

Amerigo Vespucci (2013: 97), daha henüz insan eli değmemiş ağaçların güzelliğinden bahseder; Kurasao'daki yerlilerin tahtadan yapılmış evlerinde pamuk vardır; adadan ayrılırken Vespucci ve beraberindekiler Avrupa'ya pamuk ve ev yapımında kullandıkları *'verzino'* (*'bakam odunu'*)[105] adlı, boya olarak da kullanılan bitkiden götürürler (Vespucci, 2013: 97-98). Bu bitkinin kullanımı Rönesans döneminde yaygındır; Bologna'daki Aziz Salvatore Manastırı'nda bulunan 15. yüzyıla ait bir el yazmasında *'bakam ağacı/odunu rengi'* yapımında kullanıldığı da anlatılır (Merrifield, 1999: 441).[106] Bitkinin adının Latince karşılığının *'verxillium'* veya *'verzilium'* olduğu görülür (Merrifield, 1999: XXXIII). Marco Polo'nun bu bitkinin o dönemde en iyi Seylan'ın Kolombo şehrinde yetiştiğini söylemesi, daha ziyade Venedik'te yapılan resimlerde kullanılan boyanın *'verzino colombino'* (*'Kolombiya bakam odunu'*) olarak tanınmasına yol açar (Merrifield, 1999: CLXXX). Kelime Türkçe'ye *'bakam (odunu)'* olarak girer; '*Caesalpinia sapan*' olan Latince diğer bir adı da vardır; ince yapraklı, iri sarı çiçekleri olan bir bitki türüdür; Orta Çağ'da az sayıda bakam ağacı

---

[105] Italian-English translation for "verzino." Verzino - English translation - bab.la Italian-English dictionary. Web: http://en.bab.la/dictionary/italian-english/verzino. Oxford University Press (erişim tarihi: 30/05/2017).

[106] Merrifield, Mary P. 1999. *Medieval and Renaissance treatises on the arts of painting: Original texts with English translations*. Mineola, N.Y.: Dover Publications.

odun olarak uzak ülkelerden getirilmiştir, fakat Portekizli tüccarlar, 1500'lü yıllarda bu bitkiye Güney Amerika'nın Atlantik kıyılarında rastlar ve onu '*Brazil*' olarak adlandırırlar; Brezilya ağacı ismi bu bitkiye sonradan verilir; 20. yüzyılın başlarına kadar kırmızı boyamalarda kullanıldığı görülür (Geleneksel El Sanatları ve Mağazalar Müdürlüğü (GES), 2009).[107]

Vespucci, dördüncü mektubunda, gemilerin sadece meyve elde etmek için kullanılmayan, tahta eşya ve araç yapımında da kullanılan ağaçlardan yapıldığını belirtir (Vespucci, 2013: 107). Amerigo Vespucci (2013: 107), Portekizliler'e ait bu gemilerin doğa sömürüsü nedeniyle zenginlikler taşıdığını, hatta '*100 bin duka değerinde bir malın'* kaybolduğunu anlatır. Bu doğal zenginlikler arasında doğal besin kaynakları olan baharatlardan ve bitkisel yağlardan bahseder; gıdaların elmas gibi mücevherler kadar değerli olduğu anlaşılır, çünkü hepsinin ticareti yapılabilir:

> *"Bahsedilen gemilerin taşıdığı mallar şunlar: sınırsız sayıda tarçın, yeşil ve kuru zencefil, çokça biber, karanfil, muskat, muskat kabuğu, miskotu, misk yağı, ayfındığı, benzoin, porselen, çintarçını, sakız, buhur, mür, kırmızı ve beyaz sandalağacı odunu, tahta, aloe vera, kafur, kehribar, çok cila, balmumu, çivitotu, tutya tozu, afyon, patik aloe, hint keneviri ve sayması uzun sürecek birçok diğer ilaç. Mücevherlerle ilgili olarak, aralarında yaklaşık yedi buçuk karat değerinde ve çok güzel renkte bir yakut parçasını*

[107] Geleneksel El Sanatları ve Mağazalar Müdürlüğü (GES). 2009. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk El Halıcılığı Projesi. "Bakam odunu (*Caesalpinia sapan L.*)." Web: http://www.turkelhalilari.gov.tr/sayfalar.php?language=tur&icerik=dogalboyamacilik/bakam-odunu (erişim tarihi: 31/05/2017).

gördüğüm birçok elmas, yakut ve inci dışında kesin bir bilgiye sahip değilim" (Vespucci, 2013: 107-108).

Amerigo Vespucci bu baharatlarla yağları besin ve ilaç olarak düşünerek ve besinlerle ilaçları bolluk, bereket ve zenginlik olarak değerlendirerek, *"sonuç olarak, Portekiz Kralı'nın elinde büyük bir ticaret trafiği ve büyük bir zenginlik vardır: Tanrı bereketini arttırsın"* der (Vespucci, 2013: 108).

Bitkilerin yüksek besin değerlerine inanan ve onları zenginlik olarak gören Amerigo Vespucci (2013: 137), sekizinci mektubunda, günlük alışkanlıklar ile ilgili bir örnek olarak, rezenenin hazmı kolaylaştırmak için *'lezzetli yemeklerde'* kullanıldığını belirtir. Vespucci'ye göre balıklar ve su, sağlık için gerekli besinlerdir:

> *"Lizbon limanından üç koruma gemisi ile birlikte 10 Mayıs 1501 günü ayrıldık, Büyük Kanarya Adası'na doğru rotamızı çevirdik ve bu adayı görünce durmadan ilerledik. Buradan da Afrika kıyılarının Batı'sına yanaştık; üç gün kaldığımız bu yerde balık avladık, 'kırlangıç balığı' denilen bir tür balık tuttuk"* (Vespucci, 2013: 157).

Vespucci'nin Senegal'in Goree Adası için kullandığı İtalyanca *Besechicce* ismi, Beseghice adlı bir keşişten gelir (Perini, 2013: 121). Vespucci'nin yukarıda bahsettiği bölgeye bu keşişin adı verilir; din adamlarının isimlerinin yeni keşfedilen yerlere verilmesi, Avrupalı denizcilerin Tanrı'ya yeni nimetlere ulaşabildiklerinden dolayı bir teşekkürü niteliğindedir. Bu dönemde, Vespucci'nin dolaştığı Atlantik

Okyanusu'nda balık ticareti yapılmaktadır: 1497 yılında John Cabot, Kuzey Atlantik seyahatinden Bristol'a dönünce okyanusun balık kaynadığını söyler; birçok Avrupalı balıkçı okyanusta balık tutmaya başlar; bu '*Balık Devrimi'* sonucu Grand Banks Balıkçılık ucuz fiyata balık satmaya başlar (Holm, 2017).[108] Amerigo Vespucci'nin bahsettiği Atlantik Okyanusu'ndaki balık çeşitlerine ilişkin olarak, *Haemulon Album Cuvier* olarak bilinen sarı, gri veya beyaz olan bir kırlangıç balığı türü örnek verilebilir: Atlantik Okyanusu'nda Florida ve Bermuda açıklarının yanı sıra Karayipler civarı ve Meksika Körfezi ile Brezilya kıyılarında rastlanan bir balık türüdür (Zaneveld, 1983: 67).[109] Buna ek olarak, aynı mektupta Vespucci ağaçlardan ve madenlerden besin, mobilya ve eczacılık alanlarında kâr elde edilebileceğini düşünerek, Aziz Augustinus Burnu'nun batısında çeşitli ağaç türleri olduğunu anlatır:

> *"Bu kıyıda da sonsuz bakam ile sinameki ağaçlarının yanı sıra, reçine üreten ağaçlar ile birlikte birçok doğa harikası dışında kâr kaynağı başka bir şey görmedik"* (Vespucci, 2013: 160).

Sonuç olarak, Vespucci doğanın sunduğu besinlere, yani bitkilere, hayvanlara ve suya hayranlık duyar, çünkü çeşitleri çok fazladır. Amerika kıtası, bu tür doğal zenginlikler ile doludur. Amerigo Vespucci'ye göre, yeni keşfettiği bölgelerdeki tüm doğal güzellikler görünüşte harika olsalar da, yukarıda incelenen

---

[108] Holm, Poul. 2017. The north Atlantic fish revolution: An environmental history of the north Atlantic 1400-1700 (*NorFish*). Web: https://www.tcd.ie/history/research/centres/ceh/norfish/ (erişim tarihi: 04/04/2017).

[109] Zaneveld, Jacques S. 1983. *Caribbean fish life: Index to the local and scientific names of the marine fishes and fishlike invertebrates of the Caribbean area*. Leiden: Brill.

mektuplardan esas olarak bu doğal kaynakların insanların hayatta kalması için ne denli önemli olduklarının vurgulandığı gözlemlenmektedir.

Gelecek bölümde, insana faydalı olan endemik doğal kaynakların ticaret yoluyla başka ülkelere ulaştırılmasının Vespucci için kutsal bir görev olup olmadığı sorgulanacaktır.

2. 4. Amerigo Vespucci'de Günümüz Doğa Tahribatının İzleri

Bu bölümde, Amerigo Vespucci'nin farklı ırktan gelen Amerika kıtasının yerli insanlarına karşı ayrımcılık ve ticaret anlayışının altında yatan doğayı istila edip, tahrip etme düşüncesi incelenmektedir. Amerigo Vespucci'nin mektuplarında yeni keşfettiği toprakların insanlarını yamyam ve oldukça ilkel olarak göstererek, onların doğal kaynaklarından yararlanabilmek için kendince bir sebep yarattığı söylenilebilir.

2. 4. 1. Vahşi Yerlilere Bakış

Donna Haraway (1985: 96),[110] *"Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist Feminism in the 1980s" ["Siborg Manifestosu: Bilim, Teknoloji ve 1980'lerde Sosyalist Feminizm"]* adlı eserinde kadınların, beyaz olmayan insanların, doğanın ve hayvanların ötekileştirilerek, ezildiklerini düşündüğünü ve insanların kendilerinden farklı olanları '*biz/diğerleri,' 'zihin/beden,' 'kültür/doğa,' 'erkek/kadın,' ve 'medeni/ilkel'* ikilemleri yaratarak,

[110] Haraway, Donna. 1985. A manifesto for Cyborgs: Science, technology, and socialist feminism in the 1980s. *Socialist Review,* 15: 65 – 107.

ayrıştırdığını söyler. Bu bölümde, Amerigo Vespucci'nin mektuplarında da görülen bu ikilemler açıklanacaktır.

'Biz/diğerleri' ikilemine dair, dördüncü mektubunda, Vespucci (2013: 108), kendi kıtası için *'Europia'*[111] kelimesini kullanır. Aynı kelimeyi Batlamyus da kullanır (Perini, 2013: 108). Orta Çağ'da ise bu kelimenin yerine *'Hristiyanlar'* terimi kullanılır; 15. yüzyılda Enea Silvio Piccolomini'nin (II. Pio) *De Europa [Avrupa Hakkında]* adında bir eser yazmış olması, Avrupa kelimesinin Hristiyanlık kelimesine tercih edilmesini sağlar (Perini, 2013: 108). Vespucci'nin hem Avrupa hem de Hristiyan kelimelerini yer yer kullanmasındaki esas amacı, yerliler ile Avrupalıların yaşam tarzları arasındaki farklılıkları ortaya koymaktır, çünkü ona göre yerliler çok vahşi ve yabanıldır. Amerigo Vespucci, hayvanları insanlar kadar akıllı bulmaz; yeni keşfettiği Amerika kıtasının insanlarını da aşağılayıcı bir şekilde hayvanlara benzetir: beşinci mektubunda keşfettiği toprakların halkından bahsetmek için şu cümleyi kurar: *"akıl sahibi hayvanlara gelelim"* (Vespucci, 2013: 110). Bu cümlesiyle yerlileri vahşi bulduğunu anlatan Vespucci'nin *Eski Antlaşma*'da Adem ile Havva'nın yaratılışı ile insanların doğanın hâkimi ve hayvanlardan üstün olduğunu, çünkü doğadaki tüm varlıkların insanların hizmetine sunulduğunu anlatan Yaratılış'ın birinci bölümünden etkilendiği söylenebilir:

> *"[27] Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, onu Tanrı'nın suretinde yarattı [...]. Onları erkek ve dişi olarak yarattı. [28] Onları kutsayarak, 'Verimli olun, çoğalın' dedi,*

[111] Perini (2013: XVIII-XIX), Vespucci'nin Francesco Berlinghieri'den etkilendiğini düşünür; Francesco Berlinghieri, *Septe Giornate della Geographia [Coğrafya'nın Yedi Günü]* adlı bir eser yazar; eserde devlet adamları için coğrafya bilgisini şart koşar: Berlinghieri'ye göre, Avrupa, Afrika ve Asya olmak üzere üç kıta vardır, bununla birlikte, Afrika'nın uzak bir noktasında sadece yamyamlar yaşar; yazarın bu eseri 1482 yılında Floransa'da üç kıtaya ait haritalar ile birlikte basılır.

'Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun. [29] *İşte yeryüzünde tohum veren her otu, tohumu meyvesinde bulunan her meyve ve ağacını size veriyorum. Bunlar size yiyecek olacak.* [30] *Yabanıl hayvanlara, gökteki kuşlara, sürüngenlere –soluk alıp veren bütün hayvanlara– yiyecek olarak yeşil otları veriyorum.' Ve öyle oldu.* [31] *Tanrı yarattıklarına baktı ve her şeyin çok iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve altıncı gün oluştu"* (Yaratılış I – 27-31).

İnsanların hayvanlardan üstün olduğu görüşü Descartes ile Bacon'da da vardır: Descartes,[112] Bacon[113] gibi pratik bir felsefe arayışı içinde iken, ateş, su ve hava gibi doğanın tüm nimetlerinin insanlara faydalarının farkındadır; doğayı işleyen insanların aklını kullanma yetisi onların *'doğanın efendileri'* olmasının başlıca sebebidir (Garrand, 2012: 69).[114]

Amerigo Vespucci, yerlileri *'akıl sahibi hayvan'* ilan ederek, Avrupalıları da onların efendisi yaptığı gibi, onları sömürmeye ve sahip oldukları toprakların doğasını istila etmeye hazırdır. Bu *'akıl sahibi hayvan'* diye tanımladığı kişiler

---

[112] Descartes (1596-1650), 1637 yılında yayınlanan *Discours de la méthode [Yöntem/Metod Üzerine Konuşma]* başlıklı eserinde insanların akıl sahibi olan hayvanlar olduğunu söyler; bu yüzden de doğanın insanlara hizmet ettiğini savunur (bkz. Descartes, René; Çevirmen: Donald A. Cress. [1637]. 1998. *Discourse on method and meditations on first philosophy*. Indianapolis & Cambridge: Hackett Publishing Company).

[113] Francis Bacon (1561-1626) *Nova Atlantis [Yeni Atlantis]* (kitap 1627'de yayınlanmıştır) başlıklı eserinde teknik gelişmelerin doğayı etkilediğini göstermek için ütopik bir adayı betimler (Yıldırım, Ömer. 2005b. Francis Bacon'ın Yeni Atlantis (Nova Atlantis) Ütopyası. Web: http://www.felsefe.gen.tr/filozoflar/francis_bacon_ve_yeni_atlantis_nova_atlantis_utopyasi.asp (erişim tarihi: 12/12/2017); bkz. Bacon, Francis. [1627]. 2014. *The New Atlantis*. Resimler: Murat Utkay. Istanbul: E-kitap Projesi; Cheapest Books; Hiperlink).

[114] Garrand, Greg. 2012. *Ecocriticism*. Oxon & New York: Routledge.

vaftizsiz olduklarından, onları küçümser; hatta onları hayvanlardan da vahim ilan eder: *"Hayvanlardan beter insanların burada oturduğunu gördük"* (Vespucci, 2013: 158). Vespucci, vaftizliler ile vaftizsizler arasında bir ayrım yapar; Amerigo Vespucci'nin sekizinci mektubunda bu ayrımı görürüz: *"Bu toprağa vaftiz havuzu koyduk. Dolayısıyla, sayılamayacak kadar çok kişi vaftiz oldu ve bize kendi dillerinde 'caribi' adını verdiler; bu kelime, 'çok bilge adamlar' anlamındadır"* (Vespucci, 2013: 148).

Amerigo Vespucci, aynı mektupta, beraberinde yola çıktığı insanları *'cristiani,'* yani *'Hristiyanlar'* olarak, diğer insanlardan ayırır. Örnek olarak, Vespucci (2013: 156), Antiller'den *"aynı Hristiyanlar ile birlikte birçok tehlike ve güçlük atlattığımız yer"* olarak bahsettiğinde, yol arkadaşı denizcilerin aynı dine ve kültüre ait olduklarını vurgular.

İnsanları hayvanlar gibi algılamanın yanı sıra, onları yamyam olmakla suçlamak ise aşağılayıcı bir sınıflandırma biçimidir (Huggan ve Tiffin, 2015: 168). Amerigo Vespucci, üçüncü mektubunda, yerlilerin büyük bir kısmının insan yiyen yamyamlar, yani İtalyanca olarak '*cannibali*' olduğunu anlatır (Vespucci, 2013: 94). Vespucci (2013: 94), etrafta kemik ve kafatasları ile karşılaştıklarını da belirtir.

Migliorini (1994: 384),[115] dönemin İtalyancasının farklı dillerden etkilenmiş olduğunu ve İtalyanca'ya denizcilik, uzak ülkeler ve coğrafi olaylar ile ilgili bazı terimlerin 1500'lerde girdiğini savunur. Örneğin, '*cannibali*' (yamyamlar) kelimesinin Karayipler'de etnik bir insan grubu için kullanılan '*Caribi*' isminden türediğini söyler (Migliorini, 1994: 384). Yerliler doğal olaylar ile ilgili birçok

[115] Migliorini, Bruno. 1994. *Storia della lingua italiana*. Milano: Bompiani.

bilgiyi Avrupalı denizcilere aktarmış olmalıdırlar, çünkü Meksika yerlilerince *'hurakan'* olarak adlandırılan kasırga olayı, İtalyanca'ya *'uragano'* olarak geçmiştir (Migliorini, 1994: 384).

'Zihin/beden' ikilemi bağlamında, bu etkileşimlere rağmen, insanların Kolomb tarafından[116] yaşadıkları bölgeye göre adlandırılması, buradan yamyam tanımına ulaşılması ve Vespucci'nin yerlilerin sık sık yamyam olduğunu söylemesi yerliler ile Avrupalılar arasında önyargıya yol açan fiziksel görünüm açısından bir fark olup olmadığı sorusunu akla getirir. Vespucci de yeni karşılaştığı toprakların yerlilerinin fiziksel özelliklerinin kendisi ve tanıdık Avrupalılardan, yani İtalyan, İspanyol ve Portekizliler'den farklı olduğunu görerek, sekizinci mektubunda, yerlilerin giyinik Avrupalılardan ürkmelerini aşağıdaki şekilde tasvir eder: *"Bizden korkmuş görünüyorlardı; sebebinin de bizi giyinik ve uzun boylu görmeleri olduğuna inanıyorum"* (Vespucci, 2013: 138). Vespucci ve arkadaşları, yerlilere ancak çanlar, aynalar, kemerler, bilyeler gibi nesneler göstererek, onlarla iletişim kurabilirler; bu davranışın sonucu olarak, ertesi gün şafak doğarken, karşılarında kadın ve çocukları görünce şaşırırlar (Vespucci, 2013: 139). Vespucci giyinik insanlardan korkan Kanarya Adaları'nda yaşayan toplumu aşağıda belirtilen sözlerle tasvir eder:

> *"Hayatlarına ve geleneklerine gelince, kadınların da erkeklerin de çıplak dolaştığını öğrendik, örtünmeksizin, utanmadan, analarının karınlarından çıktıkları gibi. Orta boylular, vücut hatları oldukça orantılı. Tenleri aslan derisi*

[116] Kolomb, Antiller'in yerlilerini yamyam '*Caribi'* olarak tanımlar (bkz. Hodgins, Vince. 2010. *Tainos, Aztecs, Mayas, and Incas: A timeless tapestry*. Baltimore: PublishAmerica).

gibi pembeye çalan bir renkte; giyinseler, tenleri bronzlaşmayacağından, bizim gibi beyaz kalacağını düşünüyorum. Uzun ve siyah saçları dışında bedenlerinde hiç tüy yok; kadınların çoğunun bedenleri orantılı. Yüzleri çok güzel değil, çünkü uzun suratlılar, Tatarlar'a benziyorlar. Ne kirpiklerinde ne de göz kapaklarında tüylerin uzamasına izin veriyorlar, çünkü tüylerin çirkin olduğunu düşünüyorlar" (Vespucci, 2013: 139).

Perini (2013: 139), Vespucci'nin *'Tatarlar'* ifadesi ile yerlileri Moğollar'a benzettiğini savunur. Vespucci, yerlilerin tenlerinin bronzlaştığından dolayı koyulaştığını düşünür; yerlilerin ırksal yapılarını ise siyah saçlı, uzun suratlı ve orta boylu olarak betimler; bununla beraber, yerli halkın koşma sporunda başarılarının nedenini de güçlü fiziksel yapılarında bulur ve *"bunda biz Hristiyanlar'dan daha büyük bir avantaja sahipler"* der (Vespucci, 2013: 139). Yerli kadınların erkeklerden daha iyi yüzdüklerini savunur; yerlilerin silahlarının ok ve yay gibi ilkel savaş araçları olduğunu yazar, çünkü silah yapımında, hayvan ve balıkların dişleri ile tahta parçalarını kullanırlar (Vespucci, 2013: 140). Savaşçı olmaları nedeniyle, atletik bir bedenleri vardır. Ayrıca kültürel antropoloji bağlamında incelendiklerinde, sosyal yönetim sistemleri açısından yöneticisizdirler ve intikam yöntemiyle savaşırlar:

"Bunların ne kralları ne efendileri var, ne de birisine itaat ediyorlar, çünkü kendi özgürlüklerini yaşıyorlar; kızgınlıkla savaştıkları gibi düşmanları onlardan birini öldürdüklerinde ya da yakaladıklarında, bu kişinin en yaşlı

> *akrabası intikamını almak için diğerlerinin de ona katılması amacıyla sokaklarda vaaz verir”* (Vespucci, 2013: 140).

Vespucci’ye göre (2013: 149), yerlilerin bedensel özellikleri savaşçılıklarını kanıtlar; ayrıca yerlilerin yüzlerindeki kültürel işaretler olan boyalar ve taktıkları tüyler savaşma isteklerine işarettir:

> *“Bedenleri dayanıklıydı ve savaşçı insanlara benziyorlardı, çünkü yaylar, oklar ve mızraklardan oluşan silahlar ile donanmışlardı; büyük bir kısmının da kare şeklinde küçük zırhları vardı; yay atmalarına engel teşkil etmeyecek şekilde zırhlarını taşıyorlardı”* (Vespucci, 2013: 149).

Kendine güvenen ve yerlileri davranışları nedeniyle hor gören, hatta onlara *‘akıllı hayvan’* dediği görülen Vespucci, yerlilerden esir elde etmek amacıyla onlarla savaşır:

> *“Dört takıma ayrılmış 57 kişi olarak meydana fırladık; her kaptan kendi takımıyla birlikteydi; onlarla yumruk yumruğa savaştık; uzun bir mücadele sonunda birçoğu öldü, bazıları kaçtı ve yaklaşık 250’sini yakaladıktan sonra bir insan topluluğuyla karşılaşana dek onları takip ettik; bu insanları mahvettik ve onlardan birçok ölü ve yaralıyı geride bırakarak savaştan zaferle ve gemiye götürdüğümüz*

> *250 tutsak ile çıktık [...]. Bizimkilerden ise birden fazla kayıp vermedik, 22 yaralımız vardı. Tanrı'ya şükürler olsun"* (Vespucci, 2013: 150).

Amerigo Vespucci, savaşı ve yerlilerin katledilişini yukarıdaki sözleriyle meşrulaştırır. Savaşlar, aslında, doğa tahribatının baş nedenleridir. İnsanları ırklarına göre gruplaştırma ise doğaya saldırıdır, çünkü insan da doğanın bir parçasıdır, fakat Vespucci köleliği normal olarak algılar:

> *"Biz 222 tutsak ile birlikte İspanya'ya yelken açtık. Sonunda güzel karşılandığımız ve kölelerimizi sattığımız Kadiz limanına 15 Ekim 1498 tarihinde vardık. İlk ve en önemli seyahatim sırasında yaşadıklarım bundan ibarettir"* (Vespucci, 2013: 150).

Amerigo Vespucci, ikinci seyahatinde Brezilya kıyılarına varır; yerlileri Avrupa'ya köle olarak götürme düşüncesiyle hareket etmektedir; kendisi ile yanındaki yabancıları görerek kaçışan insanlardan *"ikiden fazlasını yakalayamadık"* diye bahseder (Vespucci, 2013: 152). Bütün bu insan avları, insan gücünün sömürülmesi olan kölelik ile ilgili olarak, Amerigo Vespucci'nin sekizinci mektubunda 222 esir alınan köle ile İspanya'ya döndüklerini anlatması (Vespucci, 2013: 150) ile üçüncü mektubunda farklı bir köle sayısından bahsederek, Kadiz'e vardıklarında birçok kölenin ölmüş olduğunu belirtmesi (Vespucci, 2013: 100), yerlilerin Avrupa'da köle olarak acımasızca kullanıldıklarını ispatlar. Doğa açısından, insanlar ile hayvanlar arasında farklılık olduğu düşüncesinden, insanlara *'hayvan'* gibi davranılması algısı ortaya çıkar (Huggan ve Tiflin, 2015: 152).

Örneğin, soykırım ya da kölelik anlayışının başlıca sebebi, bir grubun diğerlerini farklı bulmasıdır (Huggan ve Tiflin, 2015: 152). Ponting (2000: 171)'e göre, Amerigo Vespucci'nin yerlilere karşı tutumuna paralel olarak, Avrupa'nın Güney Amerika'da yepyeni yerler keşfetmesiyle, 16. ve 19. yüzyıllar arasında sömürgeler, Avrupa'da bulunmayan ürünleri Avrupa için yetiştirirler ve beyaz Avrupalılar bu yeni köle çiftçiliğine dayalı ekonomik düzenin başına geçerler.

Amerigo Vespucci, yedinci mektubunda, artık yeni bir kıtaya ilk kez vardığının bilincindedir. Bu nedenle, bu mektuba *'Mundus Novus' ['Yeni Dünya']* adı verilir: Amerigo Vespucci, *"çok muhterem Portekiz Kralı'nın maddi desteğiyle arayıp bulduğumuz, 'Yeni Dünya' olarak isimlendirmemiz meşru olan o yeni topraklardan geri dönüşüm hakkında geçtiğimiz günlerde size çok detaylı mektuplar yazdım"* (Vespucci, 2013: 129) açıklamasından sonra, bu mektubunda aştığı denizin, yani okyanusun Atlantik olduğunu söyler (Vespucci, 2013: 129).[117] Burada, Vespucci toprağı verimli, havayı sağlıklı ve gökyüzünü de açık bulur; insan sayısının *Apocalisse*'de (İncil'in Vahiy bölümünde) belirtildiği gibi çok fazla olduğunu söyler (Vespucci, 2013: 131) ve onların kendisine farklı gelen iki fiziksel özelliğinden bahseder: a) yerlilerin *'kaslı ve orantılı bedenleri'* ile *'kırmızıya çalan ten renkleri'* vardır (Vespucci, 2013 131)[118] ve b) *"Yanaklarını, dudaklarını, burunlarını ve kulaklarını delerler"* der (Vespucci, 2013: 131). İnsanların

---

[117] Atlantik kelimesi Uranüs ile Gea'nın oğlu Atlante'den gelir (Perini, 2013: 120).

[118] Türkçe'de Kızılderili kelimesinin İngilizce karşılığı olan *Indian* kelimesi, Kolomb'un Amerikan yerlileri için kullandığı İtalyanca *"In Dio"* (Tanrı'da) kelimesinden gelir; Russell Means (1980), bu açıklamayı Avrupalıların Amerikan topraklarında gözü olduğunu ve buranın doğasını harap etmek için ilahi bir sebep aradıklarını belirtmek için yapar; Descartes'ı da doğaya zarar vermeyi yaygınlaştırmak için evrenden ruhaniyeti kaldırarak, mantıksal açıklamalar getirmekle suçlar; onun için, Avrupa materyalizmine dayanan Marksizm, kapitalizm ve Hristiyanlık, Amerikan yerlilerinin fikirleri ile bağdaşmaz; Avrupalılar, Amerika kıtasının yerlilerini insanlıktan çıkmış yaratıklar olduğu bahanesiyle katletmeye girişmişlerdir (bkz. Means, Russell. 1980. For America to Live Europe Must Die. Web: https://archive.org/details/ForAmericaToLiveEuropeMustDie (erişim tarihi: 03/03/2018)).

bedenlerine yaptıkları deliklerini süslemeleri kültürel alışkanlıklarıdır: *"Bu delikleri gökmavisi taşlarla, mermerlerle, kristallerle ve çok güzel oniks taşlar ile bembeyaz kemikler ve diğer yapay malzemelerle [...] süslerler"* (Vespucci, 2013: 131). Erkekler yüzlerinde delikler açmalarına rağmen, kadınlar sadece kulaklarını delerler (Vespucci, 2013: 131). Fiziksel görünümleri üzerinde değişiklikler yapan ve süslenen yerlilerin kanunlara ihtiyacı yoktur; aç kaldıklarında da düşmanlarını yerler (Vespucci, 2013: 132). Öyle ki, Vespucci *'onüçten fazla insan bedeni yemesiyle övünen'* bir adam ile karşılaşır (Vespucci, 2013: 132). Bunları öğrenen kâşif şaşkınlık içindedir.

Amerigo Vespucci'nin beşinci mektubunda anlattıklarına göre, yerli halk hayvanlara benzemek için yüzlerindeki deliklere süs malzemeleri yerleştirir:

> *"Erkekler dudak ve yanaklarını deldirtiyorlar, sonra da bu deliklere kemik ve taşlar yerleştiriyorlar; bunları ufak zannetmeyin, çünkü büyük bir kısmının en az üç deliği var, hatta bazılarının içlerine doğaüstü gibi görünen kocaman bir erik gibi yarım karış uzunluğunda yeşil ve beyaz kaymaktaşı yerleştirdikleri 7 ya da 9 deliği var. Bunu daha vahşi görünmek için yaptıklarını söylüyorlar. Sonuç olarak, bu hayvani bir durum"* (Vespucci, 2013: 111).

Vespucci'nin aynı mektubunda anlattıklarına göre bu yerli halk, insan eti ile beslenir:

"Genellikle en çok yedikleri et, dilimiz vardığı şekilde söylersek, insan etidir. Hem hayvan hem de kuş eti avlamışlarsa, onları yiyorlar, fakat bunlardan az yakalayabiliyorlar, çünkü köpekleri yok. Bölge vahşi hayvanlarla dolu olan ormanlarla kaplı; bu nedenle, birçok insanla birlikte bir topluluk oluşturmadan tek başlarına ormanlara dalmıyorlar" (Vespucci, 2013: 111).

Vespucci, yedinci mektubunda, yerlilerin insan eti yemesini detaylı bir şekilde anlatır: *"Dahası, yirmiyedi gün boyunca evlerde bizde domuzyağı ile domuzu saklamak için yapıldığı gibi kirişlerde asılı olan insan etleri gördüğüm bir şehirdeydim"* (Vespucci, 2013: 132). Vespucci (2013: 132), yerlilerin ticari nedenler ile değil de birbirlerini yemek için sistemsiz bir şekilde savaştıklarını yazar.

Yerlilerin fiziksel farklılıkları konusunda ise, üçüncü mektubunda Vespucci (2013: 97), bulunduğu adada kadınların Pantasilea,[119] erkeklerin ise Antei[120] gibi olduklarını anlatır. Kendilerine nereden geldikleri de sorulur, çünkü Vespucci ve arkadaşları onların yanında ufak kalır (Vespucci, 2013: 97). Yerlilerin fiziksel özelliklerinin İtalya, İspanya ve Portekiz'de yaşayan insanlardan farklı olması, Amerigo Vespucci'de çoğunlukla önyargıya yol açar.

Yerlilerin genelde yamyam olduklarını anlatmaya devam ettiği sekizinci mektubunda Kadiz'den yola çıkıp, Ateş Adası'na vardığında, yamyamlar ile

[119] Pantasilea, Amazonların kraliçesidir, Hektor'un ölümünden sonra Truvalılara yardım etmiştir (Perini, 2013: 97).
[120] Antei, yani Anteo, Poseidon ile Gea'nın devasal oğlunun adıdır (Perini, 2013: 97).

karşılaştığını tekrarlar; bunlar yiyecekleri erkek çocukları hadım ederek işaretlemektedirler:

> *"Kanoda onların neslinden olmayan, başka topraklardan aldıkları ve hadım ettikleri dört erkek çocuk kaldı, hepsi erkeklik organından yoksundu ve yaraları da tazeydi: buna şaşırıp kaldık. Gemilere bindiklerinde, onları yemek için hadım ederek işaretlediklerini anlattılar; bunların yamyam denilen, çok vahşi, insan eti yiyen bir grup insan olduğunu öğrendik"* (Vespucci, 2013: 152).

Vespucci'nin değindiği yamyamlık konusu hakkında şöyle bir sonuca varılır: Amerikan yerlilerinin gerçekten insan eti yiyip yemedikleri bilinmez, fakat buradaki insanların yeteri kadar teknik aleti olmaması nedeniyle, elde edebildikleri ürünler sınırlı sayıda olabilir. Marjinal bölgelerde ürün ekip biçmek, açlıkla mücadele etmek için geliştirilebilecek bir stratejidir: bunun için, bataklıklar temizlenir ve tohum ekilir; bölgelerin biyolojik çeşitlilikleri, coğrafi değerleri, demografik özellikleri, yerleşim düzenleri ve ziraate uygunlukları, o toprakların tarımsal geçmişi hakkında bilgi edinilmesini sağlar (Conte, 2014: 63).[121] Kültürel coğrafya, tarih ve ekoloji bilimleri, birbirlerine katkı vermeye çalışmalıdırlar, çünkü bilim, insanı ve sosyo-kültürel ilişkilerini ayrıştıramaz (Cusimano, 1990: 25-26).[122] Kültürel coğrafya bağlamında, ekoloji açısından önemli olan ağaçları aşılama yöntemleri bölgelere göre farklılıklar göstermektedir; örneğin, Sicilya ve

[121] Conte, Chris. 2014. Africa's mountains: Collecting and interpreting the past. *Crossing mountains: The challenges of doing environmental history*, editörler: Marcus Hall; Patrick Kupper, 55-64. Munich: RCC.
[122] Cusimano, Girolamo. 1990. *Geografia e cultura materiale*. Palermo: Flaccovio Editore.

Puglia'da çok eski zamanlarda değişik bir makas bu iş için kullanılır (Cusimano, 1990: 64). Amerigo Vespucci döneminde kültürel ve coğrafi açıdan farklı ürünler yetiştirebilmek için yerliler gelişmiş tarım aletlerine sahip değildirler, fakat bölgelerinde çok fazla bitki türü vardır. Vespucci'nin Amerikan yerlilerinin yaşadığı ormanlarda yedikleri ürünleri anlatması ve onların kulübelerde yaşadıklarını belirtmesi, onların iklim koşullarına bağlı olarak kendiliğinden yetişen, yörelerine uygun bitki ve meyveler ile beslendikleri fikrini uyandırır. Gerçekten, insan eti yemiş olsalardı, Vespucci'nin daha bilimsel olgulara dayanarak bunu ispat etmesi gerekirdi. Yamyam figürü, Dante'nin *İlahi Komedya*'sında Cehennem Bölümünün 33. kantosunda mevcuttur. Perini (2013: 171), Dante Alighieri'nin bu ünlü eserinin Amerigo Vespucci'nin kitaplığında bulunduğunu belirtir; Vespucci'nin Dante'den esinlenerek yamyamların gerçekte var olduğunu iddia etmiş olabileceği kanısına varılabilir:

Ey Pisa, si'nin[123] *yankılandığı*
o güzel yöre halkının yüz karası,
madem ki komşuların seni cezalandırmada

ağır davranmakta, bari Capraia ile Gorgona
gelip Arno'nun ağzını tıkasa da,
içinde yaşayanlar boğulsa sularda!

---

[123] Si notası.

Çünkü, Ugolino kontu senin kalelerine

ihanet etmekle suçlansa bile,

çocuklarına etmeyecektin bunca işkence.

(Çeviren: Rekin Teksoy, 2011; *İlahi Komedya*, Cehennem, XXXIII, 79 – 87, sayfa 273)

Kont Ugolino della Gherardesca, Pisa kentine karşı ihanet suçunu işlediği için çocuklarıyla birlikte bir kuleye hapsededilir ve açlıktan kör olan Ugolino'nun tüm çocuklarını yediği düşünülür (Aciman, 2014).[124] Johnson (2001),[125] Kont Ugolino ile dört çocuğun 1289 yılında öldüğünü; Pisa'da bir kilisede bulunan iskeletleri inceleyen Pisa Üniversitesi'nden Paleoantropolog Dr. Francesco Mallegni'nin iskeletlerin %98 oranında Kont Ugolino, iki oğlu Gaddo ve Ugguccione ile iki torunu Nino ve Anselmuccio'ya ait olduğunu ve DNA testlerine göre, bu kişilerin ekmek ve suya dayalı zayıf bir diyet nedeniyle ölmüş olabileceklerini, hatta Kont Ugolino'nun kafatasında darp izine rastlandığını bildirdiğini beyan eder. Amerigo Vespucci'nin anlattığı yamyamlık hikayeleri test edilemediği için bir varsayımdan ibarettir. Amerika kıtası gibi bitkiler, sebzeler, meyveler ve balıklar gibi yiyecek açısından zengin bir bölgede kıtlık nedeniyle, insanların yamyamlaşmasının pek mümkün olduğu düşünülemez. Amerigo Vespucci'nin tasvirlerine göre, buralarda birçok meyve ve otlar vardır.

[124] Aciman, Alexander. 23/06/2014. Recapping Dante: Canto 33, or History's Vaguest Cannibal. *The Paris Review: Arts & Culture*: https://www.theparisreview.org/blog/2014/06/23/recapping-dante-canto-33-or-historys-vaguest-cannibal/ (erişim tarihi: 03/04/2017).
[125] Johnson, Bruce. 24/09/2001. Bones 'likely to belong to Dante's cannibal count.' *The Telegraph*: http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/1341474/Bones-likely-to-belong-to-Dantes-cannibal-count.html (erişim tarihi 04/04/2017).

Vespucci ve arkadaşları bozgunculuk da yaparlar; yerlilerle savaşırlar, hatta soyguncular veya haydutlar gibi istilacı davranışlar sergilerler; çocukları köle yapmak için yakalarken, bazı yaşlıların evine izinsiz olarak girerler:

> *"Onlardan yaklaşık 15 ya da 20 kişi öldü ve bir kısmı yaralandı, bizden ise 5 kişi yaralanmıştı; hepsi de Tanrı'nın lütfuyla kaçtılar. Onların çocuklarından ikisini ve iki yetişkin adamı yakaladık, evlerine daldık; tüm evde iki ihtiyar kadın ile hasta bir adamdan başkasını bulamadık. Birçok eşya aldık, ama değerleri düşüktü, evlerini yakmak istemedik, çünkü bize bilgelik dolu görünüyorlardı; sonunda beş tutsak ile geri döndük; gemilere bindik ve kız çocukları dışında her tutsağın ayaklarını demir zincirlerle bağladık; fakat akşam olmak üzereyken, iki kız çocuğu ile bir adam kurnazca kaçtı"* (Vespucci, 2013: 144-145).

Vespucci, yerlilere karşı alaycı bir tutum takınır: *"bize nereden geldiğimizi soruyorlardı, biz de gökten geldiğimize ve dünyayı görmeye geldiğimize onları inandırmaya çalışıyorduk; buna inanıyorlardı"* (Vespucci 2013: 148). Bir adada *'çok büyük insanlar'* ile karşılaşır (Vespucci, 2013: 154). Burası Kurasao Adası olabilir; yerli halk Arawak adlı bir gruptandır (Perini, 2013: 155). Vespucci (2013: 155), buradan *'devler adası'* olarak bahseder. Buradaki insanlar savaşçıdır: "*Koskocaman yayları ve delikli başı olan büyük sopaları ile okları vardır"* (Vespucci, 2013: 155).

Fiziksel ten rengi farkları ve ırklar bağlamında, Amerigo Vespucci'nin altıncı mektubunda albinolardan (akşınlardan) bahsettiği düşünülebilir. Vespucci'ye göre Güney Amerika'da yerliler, Afrikalılar gibi zenci değildirler:

> *"Orada [Güney Amerika'da] yerlilerin ten renginin siyah değil, beyaz olduğuna ve çoğunun sıcak bölgede yaşadığına değinirsek [...] sıcak bölgelerde oturan insanların Etiyopyalılar ve Etiyopya civarında yaşayan insanlar gibi doğal olarak zenci ve sıcak kanlı olması gerekmediği cevabını veririm, çünkü yukarıda da belirttiğim gibi, Fas'tan Etiyopya'ya kadar tüm paralellerden geçtim ve güneye doğru 32 derece kutup çizgisini aştım; Afrika ile Etiyopya'nın birçok bölümünde bulundum: Katim Oyuğu'nda, Anghille Oyuğu'nda, Zanaga'da, Yeşil Burun Adaları'nda, Rio Grande'de, kutup çizgisine 7 derece bitişik olan Sierra Leone'de bulundum, ayrıca sınırsız sayıda insan gördüm ve onlarla konuştum; tenleri siyah renkteydi, fakat insanların ten renklerinin siyahlığı bazı yerlerde diğer yerlerdekilere kıyasla daha fazlaydı"* (Vespucci, 2013: 116).

Vespucci, insanların ten renklerinin aynı bölgede yaşasalar bile değişebildiğini anlatır; zenciler arasında ten rengi açık olan insanlar, albino olabilir.[126] Vespucci, yerlileri yamyam ve ilkel olarak tanımlayarak, onları ayrıştırır

[126] Günümüzde albinoluk belirli coğrafi bölgelerde bir ırkçılık sorunu halindedir. Albinoluk cildin renk üretmemesi hastalığıdır; Tanzanya'da albinolar katledilmektedir; onların sihirli olduklarına inanıldığından, saçları balık ağlarına bağlandığı gibi organlarından da tılsımlar yapılmaktadır;

ve modern insanlar için bir hastalık kadar zararlı bulur. Lowe (2014: 302-304),[127] dünyada insan sağlığını tehdit eden virüsler kadar insanlarının gruplaşmalarının da zararlı olduğunu söyler. Amerigo Vespucci, yerlilerin hastalıklar kadar zararlı olduklarını iddia eder, çünkü yamyam olduklarından, birbirlerine zarar verirler; bu saldırganca tutumun nedeni ise Vespucci'ye göre Hristiyan olmamaları ve hatta Tanrı'ya inanmamalarıdır. İnsanların birbirinin ırkını hor görmesi, savaşlara neden olur. Savaşların çevreyi harap etmesi de tüm ekolojik yapıya zararlıdır.

Vespucci'nin altıncı mektubunda anlattıklarına dair, Zanaga, Kongo Cumhuriyeti'ndedir; Sierra Leone, 1462 yılında Portekizli Pedro de Sintra tarafından bulunduktan sonra zenci köle ticareti merkezi haline gelir (Perini, 2013: 116). Vespucci, anlattığı ırksal çeşitliliğe bir açıklama getirir: *"İnsanların ten renklerinin koyuluk derecesinin farklı bölgelere göre değişmesinin başlıca sebebinin hava basıncı ve toprağın türü olduğunu keşfettim"* der (Vespucci, 2013: 116). Vespucci (2013: 116-117)'ye göre, Etiyopya'nın sıcak iklimi, çöllerinin bolluğu ve kuraklığı insanların zenci olmasına sebep olmuştur; güneş ışınları insan tenini yakmış ve koyulaştırmıştır; havanın ılıman olduğu yerlerde insanların teni beyazdır. Amerigo Vespucci insanların ırksal farklılıklarını doğal olaylara bağlar.

'Kültür/doğa' ikilemi açısından, Amerigo Vespucci, yerlilerin eğitimsiz, Avrupalıların ise eğitimli, ahlak ve hukuk bilgisine sahip kişiler olduklarını iddia

---

albinoların hastalıklarının nedeni, cilde renk veren melanosit adı verilen hücrenin varlığına rağmen genetik mutasyonların renk üretimine engel olmasıdır: bu hastalık, körlüğe ve cilt kanserine neden olabilir; çaresi yoktur; albinolar güneşe karşı hassasiyet gösterebilirler (Ballantyne, Coco. 18/02/2009. What causes albinism? Albinos around the world face day-to-day health issues, but in Africa they have a bigger problem: being hacked to death for body parts. *Scientific American*: https://www.scientificamerican.com/article/killing-albinos-tanzania-albinism/ (erişim tarihi: 03/03/2017)).

[127] Lowe, Celia. 2014. Infection. *Living Lexicon for the Environmental Humanities. Environmental Humanities* 5, 301-305.

eder: yerlilerde hiçbir cezalandırma sistemi yoktur: "*Adalet kavramına başvurmuyorlardı ya da suç işleyeni cezalandırmıyorlardı: ne baba ne de anne çocuklarını cezalandırıyordu"* (Vespucci, 2013: 140). Amerigo Vespucci'nin yerlileri ahlak bilgisine sahip olmadıklarından, Hristiyanlık eğitiminden geçmemekle suçladığı sözleri de benzer bir ırkçılıkla doludur; ona göre zevk ve sefa peşinde koşan yerliler güvenilmez ve Hristiyan olmayan kişilerdir: *"Bu insanların kanunlarının olduğunu görmedik; Arap ya da Yahudi oldukları söylenemez, hatta Hristiyan olmayanlardan daha da kötüler"* (Vespucci, 2013: 141).

'Erkek/kadın' ikilemi açısından, Vespucci, kadınların şehvetine de şaşar: *"Biz Hristiyanlar ile cinsel ilişkide bulunmak için çok istekli görünürler"* der (Vespucci, 2013: 141). Yerlilerin yabanıl olduğunu savunur. Kadınlar da saldırgan ve yamyamdır: bir gün tüm kadınlar Avrupalı bir adamın etrafında halka oluşturur, dağdan başka bir kadın iner, onu bir bastonla yere yığar, kadınlar onu ayaklarından tutup, dağa doğru sürüklerler; yaktıkları ateşte onu kızartıp, yerler (Vespucci, 2013: 159). Bu gibi şiddet eylemleri ve insan eti yemek, Vespucci'ye öğretilen Hristiyanlık dini ile bağdaşmaz, çünkü *İncil'*de İsa Mesih (Hazreti İsa) insanlara düşmanlarını da sevmelerini tavsiye eder: *"Ama beni dinleyen sizlere şunu söylüyorum: Düşmanlarınızı sevin, sizden nefret edenlere iyilik yapın, size lanet edenler için iyilik dileyin, size hakaret edenler için dua edin"* (*Luka*, VI: 27-28).

'Medeni/ilkel' ikilemi kapsamında, Amerigo Vespucci'nin yerlileri vahşi bulmasının nedeni, planlı bir şekilde hareket etmek için gerekli olan günlük programlar yapmamalarıdır. Vespucci, sekizinci mektubunda, yerlilerin beslenme tarzında ve yemekleri saklama yöntemlerinde eleştirecek birçok nokta olduğunu belirtir:

> *"Onların yaşam tarzı çok barbarca, çünkü belirli saatlerde yemek yemedikleri gibi pek çok kez istedikleri kadar yiyorlar [...]. Yemeklerini ya yaptıkları toprak kaplarda ya da yarım kabaklarda saklıyorlar"* (Vespucci, 2013: 140).

Sekizinci mektubunda Vespucci (2013: 142), yerlilerin ilkel ölü gömme gelenekleri ile doğal ve ilaçsız hasta iyileştirme tekniklerine de değinir: *"Bazıları ölülerin yemek yemeleri gerektiğini düşünerek, başuçlarında su ve yiyecek ile onları gömer"* ve hiç ağlamazlar. Biri ölümcül derecede hastalandığında, onu ormanda bir hamağa yatırırlar, etrafında dans ederler, başına su ve yiyecek bıraktıktan sonra, uzaklaşırlar; hasta iyileşirse, yemeklerini yedikten sonra, akrabalarının arasına döner ve bunun için bir tören düzenlerler; yoksa hasta tek başına sessizce ölür (Vespucci, 2013: 142).

Amerigo Vespucci, yerlilerin yemek pişirme tarzlarını vahşi bulur; yedikleri bazı hayvansal gıdalar da tuhaftır: Vespucci (2013: 144-145), aynı mektubunda, Venedik'e benzeyen bir yerde, kumsalda 4000 kadar insan ile ormanda yerlilerin kulübelerinde yakılmış ateş gördüğünü anlatır:

> *"Karaya çıktık, ormana giden bir yolda ilerlemeye başladık ve ansızın yerlilerin kocaman bir ateş yaktıkları kulübelerinin önünde bulduk kendimizi. İki yerli diğerlerine ateşte et pişirmekteydi; birçok hayvan ve birçok çeşit balık kızartmaktaydı; kanatları olmayan, yılana benzeyen ve görünüşü vahşiliğinden ötürü bizi hayrete düşürecek kadar çirkin bir hayvanı kızartıyorlardı"* (Vespucci, 2013: 145).

Ardından Vespucci arkadaşlarıyla beraber bu insanların evlerine de girerek, gıda olarak tüketilen tuhaf hayvanlardan bazılarını görür:

> *"Bu şekilde, evlerine ya da kulübelerine daldık ve bu yılanların çok sayıda canlısını bulduk; yılanlar bağlıydılar. Danua cinsi köpeklere ısırmamaları için yapıldığı gibi, suratlarının çevresine ağızlarını açmamaları için bir ip geçirilmişti. Öylesine vahşiydiler ki, zehirli olduklarını da hesaba katarak, onlardan birini bile almak istemedik"* (Vespucci, 2013: 145).

Vespucci, yerlilerin zehirli yılan yemesine şaşırır; insanlar aç kalmamak için zehirli de olsalar tuhaf hayvanları katledip yemektedir: *"Sonuç olarak, onların yılan olduklarına ve zehirli olduklarına karar verdik. Ama onları yiyip yutuyorlardı"* (Vespucci, 2013: 145).

Yerlilerin barındığı mekânlara gelince, Amerigo Vespucci, sekizinci mektubunda, Tanrı'nın yardımı olmadan keşif seyahati gerçekleştiremeyeceğini, çünkü doğanın insana tehlikeler sunduğunu açıkladığı gibi, köprülü evlere sahip Venezuela'ya geldiklerini de anlatır; yerlilerin yaptığı binaları beğendiği görülür, fakat bölgenin yerlileri yabani bir şekilde Vespucci ve arkadaşlarından korkarak onların kendilerine ulaşmamaları için evlerine giden köprüleri kapatırlar:

> *"Venedik gibi suyun üzerine kurulu bir köy ile karşılaştığımız bir limana çıktık: bunlar koskocaman direkler üzerinde yapılmış kulübeler olarak kullanılan*

yaklaşık 44 büyük evdi, kaldırgaçlı köprü işlevi gören kapı ya da ev girişleri vardı; ayrıca bunlardan birinden bahsedersek, evden eve yol veren kaldırgaçlı köprüler nedeniyle, bir evden her yere geçilebiliyordu; sahipleri bizi görünce korktuklarından, bütün köprüleri kaldırdılar" (Vespucci, 2013: 143-144).

Burada, Vespucci'nin bahsettiği Venedik'e benzeyen yer Venezuela'dır. Perini (2013: 144), Vespucci'nin hiç Venedik'e gitmediğini, başkasının ona Venedik'i tasvir ettiğini ve Vittore Carpaccio'nun 1494'te çizdiği, *"Rialto'da haç mucizesi"* adlı tablodan da esinlenmiş olabileceğini ileri sürer.

Şekil 10. Carpaccio, Vittore. 1494. Rialto'da haç mucizesi[128]

[128] Carpaccio, Vittore. 1494. *Miracolo della croce a Rialto* [Rialto'da haç mucizesi]. *Wikimedia Commons*:

Sonuç olarak, Amerigo Vespucci'nin mektuplarında belirttiklerine göre, yerliler insanlar arasında hiçbir ayrım gözetmezler; bazıları düşmanlarını yer. Ten renkleri bazılarının kırmızıya çalar, bazıları zenci, bazıları ise akşındır. Amerigo Vespucci, yerlilerin et yemesine ve kadınların kuvvetli cinsel dürtülerine şaşırır. Vespucci ve diğer Avrupalılar için bazı yerliler fiziksel yapıları nedeniyle kuvvetlidir ve köle olarak kullanılabilirler. Vespucci, kölelerin Avrupa'da farklı işlerde çalıştırılmak üzere gemiyle Avrupa'ya götürüldüklerini açıklar.[129] Yerliler arasında ise kölelik kurumu yoktur, çünkü herkes eşittir: kralları, valileri ve yasal mercileri yoktur; kullandıkları her şey ortaktır (bkz. Vespucci, 2013: 110 – 111). Yerlilerin vârisleri bile olmamasına şaşırır: *"Vârisleri yoktur, çünkü kendi mal varlıkları yoktur"* (Vespucci, 2013: 111).

Vespucci (2013: 110 – 112), yerlilerin çağdaş olmayan, çıplak gezen ve yüzlerindeki bazı uzuvlarını delip, buralara taşlar yerleştirdiklerinden, Avrupalılardan farklı bir dış görünüme sahip olan, inançsız, çokeşli, ay ve günleri saymayı bilmeyecek, sadece taşlarla saatin kaç olduğunu gösterecek kadar cahil ve ilkel silahlar ile savaşan yamyamlar olduğunu söyleyerek, onların işçiliklerinden yararlanarak, yaşadıkları toprakların doğasını tahrip edebilmek için kendine bir savunma mekanizması oluşturur.

---

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vittore_carpaccio,_miracolo_della_Croce_a_Rialto_01.jpg (erişim tarihi: 02/02/2017).

[129] Kölelik gibi, işçilik konusu sermaye odaklı bir dünyada çevreci eleştiri kapsamında beşerî bilimler bakımından incelenebilir (Hamilton, Jennifer. 2015. Labour. *Living Lexicon for the Environmental Humanities. Environmental Humanities* 6: 183-186). Kölelik, birilerini zorla çalıştırmak ve onların efendisi olarak kölelerden oluşan alt bir sosyal sınıf yaratmaktır. 1492 yılı sonrası Avrupa'nın kolonileri stratejik açıdan, hammade sağlamak ve pazarlarını geliştirmek için kurduğu gözlenir: İngiltere, İspanya, Fransa ve Hollanda, sömürgecilikte Belçika'dan önce gelir (Huggan ve Tiflin, 2015: 159). Avrupalılardan dış görünümleri nedeniyle, farklı olan yerliler ötekileştirilerek, kendilerine hizmet için köleleştirilmişlerdir.

Amerigo Vespucci'nin *'biz/diğerleri'* ikilemi yaratarak, yerlileri dış görünüşlerine ve silah ile gemi yapımı gibi gelişmelerden uzak olmalarına dayalı olarak, eğitimsiz ilkel insanlar olduklarından hor görmesi, yerlilerin topraklarının ticari rota olarak kullanımını meşrulaştırmak içindir. Yerlileri, *'kültür/doğa'* ikilemi açısından, Rönesans kültüründen uzak, klasik yazarların eserlerini hiç okumamış, kültürsüz ve doğaya teslim olmuş görmesi; *'zihin/beden'* ikilemi açısından, eğitimli Avrupalıları eğitim aldığı için zihnen yerlilerden üstün bulurken, yerlilerin beden gücünü onları köle yapabilecek nitelikte bulması; *'erkek/kadın'* ikilemi açısından, erkek yerlileri savaşçı, kadın yerlileri ise aşırı şehvetli bulması nedenlerine bağlı olarak; *'medeni/ilkel'* ikilemi bağlamında, Avrupalıların medeni, yerlilerin ilkel olduğunu savunması, medeni insanın daha da medenileşmesi için ticarete başvurabileceğini meşrulaştıran fikirlerdir. Vespucci, farklı bulduğu bu yerlilere Avrupalılar ile eşit kültürel seviyeye ulaşmaları için eğitim vermek yerine, onları köle yapmaya karar verir.

2. 4. 2. Doğal Kaynaklar

Amerigo Vespucci'nin bazı mektuplarında doğal kaynakları Tanrı'nın insana bir armağanı olarak gördüğü açıktır; bu da onun aldığı Katolik kültürü ve eğitimine dayalıdır. Onun gözünde ticaret; doğanın insana sunduğu tüm ürünlerin, onlardan faydalanamayacak düzeyde olan topluluklardan alınarak, gelişmiş bölgelerdeki insanlara ulaşması amacını güder. İnsanların doğa üzerinde yaptıklarının dünyanın geleceğine etkileri olmaktadır ve insanların kültürel değerleri doğanın sunduğu maddelere karşı bakış açılarını şekillendirmektedir

(Neimanis, Åsberg, Hedrén, 2015: 68).[130] Merchant (1989: 3)[131] dinin, yani Hristiyanlık inancının, insanın doğaya hâkim olduğu anlayışının kaynağı olduğunu söyler ve 16. yüzyılda, *'insanın doğanın efendisi'* olduğu algısının teknolojik ve endüstriyel gelişmelerden ötürü siyasete ve toplumsal hayata da yansıdığını savunur. Merchant'a göre (1989: 3) dünya, *'canlı bir organizma'* olarak, farklı ürünler ortaya koyduğu kadar, insanların bu ürünleri besin olarak değerlendirerek hayatta kalmalarını sağlayan, *'besleyen bir annedir.'* Bu bölümde, Amerigo Vespucci'nin insanların doğanın sahibi ve efendisi olduğuna inandığı ve doğanın insanları bir anne gibi beslediğini de savunduğu gözlemlenecektir, fakat o, *'canlı bir organizma'* olan doğayı, korumak için tedbirler almaz; sadece doğadan yararlanmaya ve ticari kazanç elde etmeye çalışır.

Dolayısıyla, bu bölümde, Amerigo Vespucci'nin ilk kez karşılaştığı toprakların doğal kaynaklarının bolluğu karşısında duyduğu hayranlık duygusuyla çelişen insan-merkezci tavrının kaynağı olan kültürel değerlerinden, yani İncil'den ve Hristiyan azizlerden öğrendikleri anlatılacaktır.

2. 4. 2. 1. İncil ve Doğal Kaynaklar

Doğanın hem manevi huzur hem de maddi zenginlik kaynağı olmasının İncil'deki (*Eski Antlaşma*'daki) kökenleri, Amerigo Vespucci'nin beşinci mektubundaki *"Toprağı, orada ikamet edenleri, hayvanları, bitkileri ve insan*

---

[130] Neimanis, Astrida; Cecilia Åsberg; Johan Hedrén. 2015. Four problems, four directions for environmental humanities: Toward critical posthumanities for the Anthropocene. *Ethics & the Environment* 20 (1): 67-97.
[131] Merchant, Carolyn. 1989. *The death of nature: Women, ecology and the scientific revolution*. New York: Harper & Row.

hayatı için o yerlerde faydalı bulduğumuz diğer şeyleri açıklamaya geldik" cümlesiyle açığa çıkar (Vespucci, 2013: 110).

Ayrıca Vespucci (2013: 110)'ye göre, bitkiler ile hayvanlar insanların hayatta kalması için gereklidir; kuşlar ise dünyayı renkleri ve ötüşleriyle süslerler. Lynn White (1967)'a göre,[132] günümüz doğa tahribatının yanı sıra, insanların hizmetindeki *'mekanik'* dünya anlayışının,[133] yani *'doğa krizinin'* nedeni İncil'de bulunur. Dolayısıyla, Vespucci'de aldığı kültür nedeniyle, *'mekanik'* (insanların hizmetinde) bir dünya anlayışı vardır: keşfettiği yerleri Avrupalılara verimli ve yerleşilmeye değer topraklar olarak sunar.

Lévi-Strauss (2014: 93)'un[134] belirttiği gibi, Rönesans döneminde, Amerika kıtasının keşfi, İncil ve klasik yazarların sunduğu bilgileri onaylamaktadır. Dolayısıyla, Rönesans döneminde Amerika kıtasına seyahat edenlerin yazılarında, *"uzak topraklar -Aden, Atlantis, Hesperidler Bahçesi, Talihliler Adaları- ve Plinius tarafından tasvir edilmiş tuhaf halklar"* ibareleri bulunur (Lévi-Strauss, 2014: 93). Benzer bir şekilde, bir Rönesans tüccarı olan Vespucci de İncil'de tasvir edilen '*Cennet Bahçesi*,' yani Adem ile Havva'nın kovulmadan önce yaşadıkları yeryüzü cennetinde olduğunu düşündüğünü söyler: *"Tanrı Aden*[135] *bahçesine bakması, onu işlemesi için Adem'i oraya koydu"* ve "*ona, 'Bahçede istediğin ağacın meyvesini yiyebilirsin' diye buyurdu"* (Yaratılış, II – 15-16). Bu cümlelerde İncil'deki insan-

---

[132] White, Lynn. 1967. The historical roots of our ecologic crisis. *Science, New Series (Published by American Association for the Advancement of Science)* 155 (3767) (March 10, 1967): 1203-1207.
[133] Descartes için, *"maddesel evren bir makine olduğundan, maddede amaç, hayat ve manevilik"* bulunamaz (Yaylı ve Yaslıkaya, 2015: 455; Yaylı, Hasan; Refik Yaslıkaya. 2015. İnsan doğa ilişkisi tasarımında radikal dönüşüm: Derin ekoloji. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)* 3: 452-465).
[134] Lévi-Strauss, Claude. 2014. *Hepimiz yamyamız*. Çevirmen: Haldun Bayrı. Önsöz: Maurice Olender. İstanbul: Metis Yayınları.
[135] Cennet Bahçesi.

merkezcilik belirginleşir: yeryüzü cenneti Adem'in yiyebileceği meyveler ve bitkiler ile doludur. Hepsi insanların sağlıklı yaşamı için faydalıdır. Doğal güzellikler, kuşlar ve şarkıları insana psikolojik bir rahatlama sağlar. Aldığı Hristiyan kültürüne de bağlı olarak Vespucci'nin toprağın, insanların hizmetinde olduğundan, sürekli ürün vermesine dayanarak, hem bir *'canlı organizma'* hem de insanlara faydalarından ötürü kendisinden ürün elde edilmeye çalışılması sebebiyle, bir *'makine'* olduğu görüşünden yola çıkılarak, onun Bacon ve Descartes'dan daha önce bir *'mekanik dünya'* anlayışı ileri sürdüğü iddia edilebilir. Merchant (1989: 2), bu mekanik doğa düzeninin, sermaye kazanma amacıyla, doğanın insan tarafından kullanılabilmesi anlamına geldiğini açıklar. 17. yüzyıl düşünürlerinden Bacon ve Descartes doğanın insana hizmet veren bir *'makine'* olduğunu savunduğundan, insanların toprağı ekip biçerek ürünler elde etmeleri, onları doğanın patronları kılar (Merchant, 1989: XXI). Vespucci ise bir insan olarak, doğa üzerinde hak sahibi olduğunu düşünerek, doğadan mekanik fayda sağlamak amacıyla seyahatler gerçekleştirir. Bu seyahatler, temelde ticari amaçlıdır (Fernández-Armesto, 2007: 61).[136]

Amerika kıtasının doğal kaynaklarının Avrupa kıtasına getirilmesi kutsal değerlere dayalı bir ticarete yol açar. Ponting (2000: 127) de İncil'in Yaratılış bölümünde Tanrı'nın insanlara doğayı kullanmalarına izin verdiğinin ve doğanın insanların hizmetinde olduğunun anlatıldığını belirtir. Amerigo Vespucci'nin doğaya duyduğu bu hayranlığı ticarete dönüştürmesinin altında aldığı kültürel

[136] Migliorini (1994: 384)'ye göre, ticari ilişkiler nedeniyle, farklı yerli dillerinden İtalyanca'ya bitki ve hayvan adları da geçmiştir. Örneğin, bitki olarak '*ananas*' ve '*cacao*' (Türkçe olarak kakao) ve hayvan olarak '*iguana'* ile *'caimano'* (timsah). Kristof Kolomb'un hatalı Hindistan ('*India*') tanımı, Amerikan yerlilerinin İtalyanca olarak '*indiano*' olarak adlandırılmasına sebebiyet verir (Migliorini, 1994: 384). Vespucci'nin keşifleri de Amerika kıtasının meyveler, bitkiler ve hayvanlar bakımından zengin olduğunu gösterir.

eğitim vardır: İncil'de Adem, tüm yaratıklar üzerinde hüküm sahibidir. Örnek olarak, Cennet Bahçesi'ni korumak ve bakmak ile görevlendirildiği ve bütün insandışı yaratıklar üzerinde de hükmü olduğu görülür, çünkü Adem, tüm hayvanların ismini koymak ile görevlendirilir: *"Tanrı yerdeki hayvanların, gökteki kuşların tümünü topraktan yaratmıştı. Onlara ne ad vereceğini görmek için hepsini Adem'e getirdi. Adem her birine ne ad verdiyse, o canlı o adla anıldı"* (Yaratılış II - 19). Dolayısıyla, İncil'e göre, insan diğer tüm yaratıklardan üstündür ve onlar üzerinde söz sahibidir.

Amerigo Vespucci, vardığı Amerika kıtasını doğal zenginlikler ile dolu bir cennet olarak görür; zihninde İncil'de Adem ile Havva'nın kovulduğu *Aden*'i canlandırması da mümkündür, çünkü yerkürenin tersi olan, yani yaşadığı kıtadan başka bir toprak parçasında evcil hayvan görmediği, bitkisel zenginliklerle dolu yerlerden bahseder; ayrıca beşinci mektubuna insanların Adem ile Havva'nın cennetten kovulmadığı zaman gezdikleri gibi çıplak olduklarını da ekler: "*Bütün toprakların tamamen çıplak insanlar tarafından yönetildiğini gördük, öyle ki, erkekler de kadınlar gibi, örtünmeden dolansalar da hiç utanmaları yoktu*" (Vespucci, 2013: 110). Burada, *Eski Antlaşma*'daki Cennet Bahçesi'ndeki Adem ve Havva tasvirinin etkisi vardır, fakat Vespucci utanma duygusundan bahsettiği için dünyada olduğunun farkındadır, yani Cennet Bahçesi'nden uzaktadır ve kısacası, anlattıkları hayal ürünü değildir.

Vespucci, Tanrı'nın Adem ile Havva'yı Cennet Bahçesi'nden kovuşunun nedenleri arasında kurallara uymayıp, yasak ağacın meyvesini yemeleri olduğunu bilinçaltında barındırıyor olabilir; İncil'de Tanrı'nın insanların dünyada giyinmeleri gerektiğini vurguladığının kültürel bilincindedir; bunu İncil'den de

edinmiştir: *“Tanrı Adem’le karısı için deriden giysiler yaptı, onları giydirdi”* (Yaratılış, III - 21).[137]

Çevre açısından bu tasvirler, yerlilerin ticari hukuku, sınıfsal giyim anlayışı, yöneticileri, kanun koyucuları olmadığından, doğal ortamlarda eşitçe ve ticaret anlayışından uzakta yaşadıklarını gösterir. Ayrıca Vespucci, beşinci mektubunda, Amerikan yerlilerinin değerli taşları boşu boşuna harcayıp, küpe yaparak daha çok hayvanlara benzemeye çalışmalarını da inancına bağlı olarak eleştirir (Vespucci, 2013: 111). Oysa ki, değerli taşlar modaya dayalı ticaret için çok önemlidir: 15. yüzyılda Floransa’da Nisan ayında *Palazzo della Signoria*’da Vespucci adına bir balo düzenlenir; bu dönemin Avrupalı kadınları kabarık altın ya da gümüş yaldızlı etekler giyer ve altın tokalar ya da broşlar takarlar (Gori, 1898: 23).[138] Bu da Vespucci döneminde Avrupa’da giyime ve süse önem verildiğini hatırlatır. Yerliler, hayvanlara benzemeye çalışırken, Floransalılar ve diğer Avrupalılar mücevherlere değer verir. Altın ve gümüş, Sevilla için çok önemli bir geçim kaynağıdır (Fernández–Armesto, 2007: 47). Bütün bu güzel giysileri ve süsleri satın alabilmek ve yeme-içme gereksinimleri için insanın çalışmasının zorunlu olduğu İncil’de yazılıdır: insan, yeryüzünde, Adem ve Havva’nın günahı yüzünden çalışmadan yiyecek elde edemeyeceğinden, toprak üzerinde emek sarf etmelidir: *“Toprağa dönünceye dek ekmeğini alın teri dökerek kazanacaksın. Çünkü topraksın, topraktan yaratıldın. Ve yine toprağa döneceksin”* (Yaratılış, III - 19).

[137] Bu dönemde Sevilla’ya kumaş, zeytinyağı ve ham yün Guadalquivir’den gelir; Endülüs’te ise şarapçılık, nanecilik, buğday üretimi, sığırcılık, domuzculuk, balıkçılık, demircilik, sabunculuk ve tersane işleri gelir kaynağıdır; Sevilla sabunlarına İngiliz ve Almanlar hayrandır; Sevilla’ya Kanarya Adaları’ndan şeker gelir ve bu şekeri İngilizler de satın alır (Fernández – Armesto, 2007: 47).

[138] Gori, Pietro. 1898. “Abbigliamenti e costumi del secolo XV.” *I centenari del 1898: Periodico diretto da Pietro Gori. Toscanelli – Vespucci - Savonarola: Firenze nel secolo XV. feste, giouchi, spettacoli.* Firenze [Floransa]: Tipografia Galletti e Cocci; sayfalar 23-24.

2. 4. 2. 2. Hristiyan Azizleri ve Doğal Kaynaklar

Çevre-merkezcilik, Taoculuk, Budizm, Şamanizm gibi, Doğu dinlerinden ortaya çıkan bir kavramdır[139]; ayrıca bu kavram üzerinde 1182 ile 1286 yılları arasında yaşayan Assisili Aziz Francesco'nun[140] da etkisi küçümsenemez (Garrand, 2012: 25).

Şekil 11. di Bondone, Giotto (1267-1337). Aziz Francesco destanı: Kuşlara vaaz, Assisi Bazilikası, İtalya[141]

---

[139] Greta Gaard (2014: 291-300)[139] da Budizm'de ibadet türü olan doğa ile insan ruhunun bütünleşmesini sağlayan yoganın maddi çevreci eleştirinin doğuşunda önemli bir rolü olmuş olabileceğini savunur (Gaard, Greta. 2014. Mindful new materialisms: Buddhist roots for material ecocriticism's flourishing. *Material ecocriticism*, editörler: Serenella Iovino; Serpil Oppermann, 291-300. Bloomington: Indiana University Press).

[140] Aziz Francesco ile Amerigo Vespucci ilişkisinden bahsedilirse, Assisili Aziz Francesco (Aziz Fransua veya Francis olarak da tanınır) Fransisken mezhebinin kurucusu olup, tahmini olarak İtalya'nın Assisi kasabasında 1182'de dünyaya gelir; Fransa ile kumaş ticareti yapan Pietro Bernardone ve Madam Pica'nın oğludur; babasının mallarını satarak, kendini Tanrı'nın eline bıraktığını açıklar; bir grup insan onun yolundan gider ve 1210 yılında Aziz Francesco'nun ve takipçilerinin yaşam tarzı Papa III. Innocentius'tan sözlü onay alır; 1223 yılı Noel arifesinde Greccio kasabasında Mesih'in doğduğu ahırı tasvir eden ilk kreşi kurar; bu gelenek de günümüze dek gelir; 1224 yılında Verno Dağı'nda dua ederken, Aziz Francesco'nun ellerinde, ayaklarında ve böğründe Hazreti İsa'nın (İsa Mesih'in) yaralarının izlerinin aynısı çıkar; buna *Stigmata* mucizesi denilir; bunu takiben, tüm yaratıklara duyduğu sevgiyi ve Tanrı'nın iyiliklerini anlatmak için *'güneş'* ile *'ay'* cisimlerini kardeş olarak tasvir eden *"Yaratıkların İlahisi"* adlı eserini yazar; Aziz Francesco 1226 yılında ölür; 1228 yılında aziz ilan edilir (Sent Antuan Bazilikası, 2017; Sent Antuan Bazilikası. 2017. Aziz Francesco: Serafik Pederimiz ve Kurucumuz. Web: http://www.sentantuan.com/fransiskenler/aziz-Francesco/ (erişim tarihi: 12/12/2017)).

[141] di Bondone, Giotto (1267-1337). Aziz Francesco Destanı: Kuşlara Vaaz, Assisi Bazilikası, İtalya. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Giotto_-_Legend_of_St_Francis_-_-15-_-_Sermon_to_the_Birds.jpg (erişim tarihi: 04/07/2018).

Aziz Francesco, Papa Francesco[142] tarafından ekoloji ile ilgilenenlerin koruyucusu ilan edilmiştir (Emmett ve Nye, 2017: 10). Eseri,[143] Tanrı'ya yarattığı doğadan ve yaratıklardan ötürü şükür içeren bir dua niteliğindedir; toprağı insanları besleyen bir anne ya da kızkardeş olarak betimler. Assisili Francesco, yani Aziz Francesco, İncil'de insanların hayatta kalabilmesi için çabalayarak ürünlerini elde edeceği doğanın, Tanrı'nın insanlara O'na şükretmeleri için sunduğu nimetlerle dolu olduğunu hatırlatır ve ay ile güneşi Tanrı yarattığı için kardeş olarak görür. Aziz Francesco da Vespucci'yi etkiler. Burada, İncil'deki tüm doğaya hâkim üstün insan anlayışına yeni bir anlam getirilir: Lynn White (1967: 1206), Aziz Francesco'nun insanlara Tanrı'nın yaratıcılığı karşısında insan oldukları için övünmek yerine alçak gönüllü olmayı öğrettiğini, ve, bu nedenle, tüm yaratıkları kardeş olarak gördüğünü savunur.

White (1996: 12), Hristiyanlık inancının insanı doğaya hâkim kılmasının bir sonucu olarak teknolojik aletlerin doğa üzerinde kullanımının birçok kontrol edilemez çevre hasarına yol açtığını ileri sürer. Özdağ (2005b: 169)[144] da doğaya verilen zararların kaynağının doğaya *'insan-merkezci ve faydacı bir bakış'* olduğunu belirtir. Ayrıca White (1996: 14), teknolojik araçlarla doğanın tahrip edilmesinin dinî nedenleri olduğu kadar dinî çözümleri de olduğunun altını çizer. White (1996: 13), Aziz Francesco öğretilerini dinî çözümler olarak görür. White

---

[142] 2015 yılında Papa Francesco, yayınladığı *"Laudato Sí,"* yani *"Tanrıya övgüler olsun"* sözleriyle başlayan papalık genelgesi içinde Assisili Aziz Francesco'yu örnek alarak çevre hakları için küresel bir diyalog çağrısında bulunur: bu bildiriye göre, Assisili Aziz Francesco, Tanrı'nın doğa aracılığı ile insanlar ile konuştuğunu savunur (bkz. Papa Francesco. 24/05/2015. *Laudato sí*. Web: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html (erişim tarihi: 08/08/2017)).

[143] Sent Antuan Kilisesi. 2017. Aziz Antuan yansımaları: "Yaratıkların İlahisi." Web: http://www.azizantuan.org/tur/pagina.asp?id=230 (erişim tarihi: 12/12/2017).

[144] Özdağ, Ufuk. 2005b. On the intrinsic value of the land: Terry Tempest Williams. Refuge: An unnatural history of family and place. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22 (1): 169-182.

(1967: 1206)'a göre, Aziz Francesco insanların Tanrı'nın yaratıcılığı karşısında alçak gönüllü olması gerektiğini ve insanlar ile diğer yaratıkların dost olması gerektiğini söyler, çünkü insanların diğer yaratıkları yönetme hakkı yoktur. Buna rağmen, yabanıl doğanın sunduğu ürünler, ekonomik kazançlara dönüştürülmeye çalışılır (Oelschlaeger, 1991: 69).[145]

Çevre-merkezci Aziz Franceso'nun yanı sıra insan-merkezci Aziz Tomaso'nun öğretileri hakkında bilgi sahibi olan Amerigo Vespucci, beşinci mektubunda Amerika kıtasının doğal ürünlerinden kristal gibi parıldayan zümrüt, elmas gibi değerli taşların yanı sıra meyve ve sebzelerin ekonomik kazanç getirebileceğini aşağıdaki sözleriyle açıklar:

> *"Kristaller ile sınırsız sayıda tat kaynakları gördük ve etrafta baharatların kokularını hissettik, fakat bildiğimiz kokulardan değillerdi. Bu toprakların insanları altın ve diğer madenler, meyve-sebzeler ile birçok mucizeden bahsediyorlar, ama ben Aziz Tomaso'nun taraftarıyım. Zaman herşeyi gösterecektir"* (Vespucci, 2013: 113).

Aziz Tomaso, *Summa Theologica*[146] adlı eserinde Tanrı'nın yarattığı herşeyden haberdar olduğunu ve ışığın yeryüzü ile göklerdeki canlılar için ortak bir değer olduğunu savunur; her yaşayan yaratığın varlığı ışık ile anlaşılır. Bu nedenle, doğanın tüm güzellikleri gündüz, aydınlıkta gözümüze çarpar. *'Aziz Tomaso'nun*

---

[145] Oelschlaeger, Max. 1991. The alchemy of modernism: The transmutation of wilderness into nature. *The idea of wilderness: From prehistory to the age of ecology*, 68-96. New Haven, Connecticut: Yale University Press.
[146] St. Thomas Aquinas. 1947. *The summa theologica.* Çevirmenler: Fathers of the English Dominican Province. Benziger Bros.

taraftarı olmak,' 'görmeden inanmamak' anlamındadır (Perini, 2013: 113). Aynı şekilde, Vespucci'nin etkilendiği Kristof Kolomb da Aziz Tomaso inancına sahiptir (bkz. Ferraro, 1875: 66-67).[147] Oelschlaeger (1991: 76), Aquinaslı Aziz Tomaso'nun akıl ile inanç arasında bir ayırıma giderek bilimsel bir farklılık yarattığını belirtir. Ponting (2000: 128), Aziz Tomaso'nun tüm canlıların, Tanrı'ya varana dek hiyerarşik bir düzen içinde olduğunu ve akıl sahibi olduklarından, insanların, akıl sahibi olarak görmediği hayvanlardan üstün olduklarını savunduğunu vurgular. Özdağ (2005a: 106), Aziz Tomaso'nun bu görüşünün insanların hayvanları kendi hizmetlerinde olduklarını düşünmelerine yol açtığını belirtir. Descartes için hayvanlar, akıl yürütme yeteneği olmayan, insanların hizmetindeki makinelerdir (Ponting, 2000: 130; Özdağ, 2005a: 104). Aynı zamanda, Descartes'a göre, hayvanlar duygusuzdurlar: acı ve üzüntü hissetmezler; bu nedenle, makineler gibi insanlara hizmet sunabilirler (Özdağ, 2005a. 104). Bacon da John Beale'e yazdığı mektuplarında doğanın insanlar tarafından incelenerek tanınması gerektiğini ve bu şekilde, doğayı yönetebilecekleri gibi, gereksinimleri doğrultusunda kullanabileceklerini ileri sürer (Ponting, 2000: 131). Bacon için hayvanlar ve kuşların kobay olarak deneylerde yer alması insanlara fayda sağlar (Özdağ, 2005a: 104). Bu durumda Amerigo Vespucci, Descartes ile Bacon'dan önce insan-merkezci bir yaklaşımda bulunarak, doğup yetiştiği Avrupa kıtasında tüm canlıların ve doğanın insanların hizmetinde olduğunu açıklar. Bunun güzel bir örneği olarak, Amerigo Vespucci yerlilerde ticaret merakı ve zihniyeti olmamasını eleştirmek amacıyla altıncı mektubunda yerlilerin ilkel bir yaşam sürdürdüklerini, mal varlıklarının olmadığını, kralları ve valileri olmadığını,

[147] Ferraro, Giuseppe. 1875. *Relazione delle scoperte fatte da C. Colombo da A. Vespucci e da altri dal 1492 al 1506 tratta da manoscritti della Biblioteca di Ferrara e pubblicata per la prima volta ed annotata dal Prof. Giuseppe Ferraro.* Bologna: Gaetano Romagnoli.

herşeyin ortak olduğunu, yaptıkları işlerin karşılığı olarak bir bedel ya da ücret almadıklarını, sadece verdikleri tahta parçaları ya da aynalar karşılığında bile kendilerine Avrupa'da çok değerli olan altınları bol bol dağıttıklarını ve asla Avrupalılardan altın istemediklerini hayretler içinde anlatır, bunun aksini savunmak, Amerigo Vespucci için kendisine iftira etmektir; Amerigo Vespucci yerlilerin değerli ve maddi bir beklentisi olmadığının şahididir, çünkü yerliler ona karşılıksız inci ve altın verir (Vespucci, 2013: 118). Amerigo Vespucci çok şaşkındır: bir yerli ona sadece bir düdük karşılığında 157 tane inci verir ve bu düdüğü ağzına koyup, ona ticari veya maddi bir değer vermeden yoluna devam eder (Vespucci, 2013: 118). Yerliler ticarete ilgi duymazken, Amerigo Vespucci Avrupa'da yetiştiği için altın ve incilere değer verir, çünkü onlar doğanın insana dünyada zengin olması için sunduğu nimetlerdir, oysa yerliler mal-mülk edinmeye çalışmazlar; onlar sadece dış görünüşleri için hayvanların artıklarını kullanırlar; bir Avrupalı için bu ticaretten uzak bir davranıştır: "*Anlatırsam şaşıracağınız pek çok şey oldu. Tek zenginlikleri tüyler, balık kemikleri ve benzeri şeylerdi: bunlar zengin olmak için değil, oyun oynarlarken ya da savaşırlarken süslenmeleri içindi*" (Vespucci, 2013: 118).

Amerigo Vespucci, yedinci mektubunda da gittiği yerlerde değerli taş ve maden[148] aradığını belirtir; Amerigo Vespucci'nin örnek aldığı klasik yazarlardan

[148] Avrupalıların madencilik hırsının, Amerikan yerlilerinin hayvanlarının telef olmasına neden olduğunu Emma Yazzie'nin öyküsü açıklar: Grinde ve Johansen (1995) Amerikan yerlilerinin topraklarının Avrupalıların işgalleri ve buralardaki endüstriyel faaliyetleri sonucu zarar gördüğünü anlatır; Navajo koruma alanında yaşayan bir Navajo yerlisi olan Emma Yazzie, kömür madenlerinin de bulunduğu doğup büyüdüğü alanda ısrarla yaşamını sürdürmektedir; Yazzie'ye ait olan otlak alanından buradaki madencilik işletmesinin yolu geçer ve zehirlenme sonucu koyunları ölür; bir kömür madeni işletmesinin yüzünden hem Navajo yerlilerinin toprakları ikamet edilemez hale gelir, hem de *'Kara Mesa'* denilen *'Navajo ruhunun dağı'* olarak bilinen bölgenin doğası hiçbir canlının yaşamını sürdüremeyeceği kadar tahrip olur (Grinde, Donald A.; Bruce S. Johansen. 1995. *Ecocide of Native America: Environmental destruction of Indian lands and peoples*. Sante Fe, New Mexico: Clear Light Publishers).

Plinius da *Doğa Tarihi* adlı eserinde madenlerin insanlara faydalarından bahsetmiştir:

> *"İlk seyahatimizin sonunda yanımızda getirmemiş olsak bile, bu topraklar altın ile dolup taşıyor. Yerliler topraklarının ortasında büyük bir miktar altın olduğuna bizi inandırdılar; ne bu altınları ellerinde tutmaya özen gösteriyorlar ne de onlara ticari değer biçiyorlardı. Dolayısıyla, bizim Plinius'un böyle bir yere hiç uğramadığını sanıyorum"* (Vespucci, 2013: 133).

Doğanın sunduğu güzelliklere hayran kalan Vespucci, onu sömürerek, ondan kazanç sağlamanın yollarını aramaya başlar, çünkü İncil'de de anlatıldığı gibi insanlar yaşamlarını sürdürebilmeleri için emek harcayarak doğadan faydalanmalıdırlar. Aslında, Garrand (2012: 66)'a göre, çevreci eleştiride, *"yabanıllık fikri uygarlığın kirletmediği doğa anlamına gelir"* ve Yeni Dünya, yani Amerika kıtasına ilişkin yaşam alanları ile türleri korumak için şehrin ahlaki ve maddi çöküşüne karşı bir barınak gibi ortaya çıkar; kutsal değeri de göz ardı edilemez; *"insanlık ve dünya arasında saygı ve alçak gönüllülük ilkelerine dayalı olarak kurulmuş Hristiyanlık sonrası bir tapınak gibidir."* Yabanıllığın ön plana alınması özelliği, geleneksel beşerî bilimlerden çevreci eleştiriye dayanan beşerî bilimleri ayırır (Garrand, 2012: 66).

Vespucci, sekizinci mektubunda, dört seyahat gerçekleştirmiş ve farklı madenler, bitkiler ve hayvanlar görmüş olmaktan onur duyar: "*yeni topraklar keşfetmek için yaptığım dört seyahatin erdemiyle dünyanın çeşitli sahillerinde*

gördüğüm şeyler" ifadesine ek olarak, "*ikisi Kastilya Kralı VI. Don Ferrando'nun*[149] *emriyle Okyanus'un büyük körfezinden Batı'ya doğru; diğer ikisi de güçlü Portekiz Kralı Don Manovello'nun emriyle Güney'e doğru*" diyerek, gerçekleştirdiği dört seyahatin maddi destekçilerini ve keşif yönlerini belirtir (Vespucci, 2013: 136-137). Ayrıca kendisine eğitim veren amcası Giorgio Antonio Vespucci'nin kendisini değiştirdiğini belirtir; eğitim onun ticari ve ilahi yönünün temelidir: *"yoksa bugün olduğumdan bambaşka biri olurdum*" (Vespucci, 2013: 137). Vespucci, bu cümleyi Petrarca'nın *Rerum vulgarium fragmenta [Parça parça dağınık şiirler]* adlı eserinin birinci dizesinin dördüncü cümlesinden alır (Perini, 2013: 137). Vespucci (2013: 137), İspanya Kralı'nın seyahat konusundaki maddi desteğinin amacının ticari olduğunu ve seyahatin yaklaşık dört yıl sürdüğünü söyler. Perini (2013: 137), bu dört yılın 1491 ile 1496 yılları arası olduğunu yazar. Amerigo Vespucci (2013: 138), kutsal görevinin '*adiutare a discoprire*,' yani *'keşfe yardımcı olmak'* olduğunu savunur.

Amerigo Vespucci, yerlilere ticari amaçlı olarak mal değiş-tokuşu yapmak için hediyeler vermeye de çalışır: Ateş Adası'ndan sonra gittileri bir yerde '*400 kadar adam ve çok sayıda kadın*' ile karşılaştığını söylenen Vespucci, yerlilere bir kano hediye etmeye çalışır, fakat yerliler ticaret anlayışından uzaktır:

> *"Bu kano yirmialtı adım kadar uzun ve iki kol kadar genişti; çok güzel bir işçiliğe sahip olduğu gibi, tek bir ağacın oyulmasıyla yapılmıştı; onu bir dereye doğru çekerek güvenli bir yere koyduktan sonra hepsi kaçıştı [...]. Bu*

[149] Don Ferrando: İspanya Kralı [Aragon Kralı II. veya Kastilya Kralı V.] Ferdinand; Don Manovello: Emanuele, Portekiz Kralı [I. Manuel] (bkz. Perini, 2013: 136).

> *davranış bize tamamen barbarca gözüktü"* (Vespucci, 2013: 152).

Vespucci, başka bir koyda yaşayan yerliler ile yine değiş-tokuş yöntemiyle ticaret yapmaya çalışır; yerliler, onlara topraklarının ürünlerini ücretsiz olarak kullandırırlar ve ticari açıdan önem vermedikleri değersiz eşyaları sadece süs eşyası olarak kabul ederler:

> *"Bir zil ve azıcık altın karşılığında verdikleri 150 inci için pazarlık ettik. Ayrıca bu topraklarda meyveler ve bira yaptıkları tohumlar ile hazırlanan beyaz ve kırmızı şaraplar içtiklerini gördük"* (Vespucci, 2013: 153).

Bununla beraber, birtakım yerliler başka insan kabilelerinin incilerini savaşarak çalarlar; Amerigo Vespucci onlardan nasıl balık tuttuklarını öğrenmeye çalışır:

> *"Onlardan daha batıda düşmanları olan, çok sayıda incilere sahip başka insan toplulukları vardı; sahip oldukları incileri düşmanlarıyla savaşarak elde etmişlerdi. Ayrıca bize nasıl balık tuttuklarını gösterdiler"* (Vespucci, 2013: 153).

Vespucci savaşın insan türünün kendini yok etmesi olarak görür; ona göre, insanlar birbirlerinden toprak veya doğanın sundukları değerli taşları çalmak için savaşırlar.

Ayrıca Amerigo Vespucci, yedinci mektubunda 1503 yılı baharında, Mart ya da Nisan ayında Antarktika'ya yakın yerlerdeki gıdalardan, yani meyvelerden ve vahşi hayvanlardan bahsettikten sonra şöyle yazar:

> *"İlk gemi yolculuğumuzda getirmememize rağmen, bu topraklarda bol altın var [...]. Yerliler yerin altında bol miktarda altın bulunduğuna dair bizi haberdar etti, ama onlar altına hiç değer vermedikleri gibi altını değerli bir nesne olarak da görmüyorlardı. Burada size daha önceden bahsettiğim gibi bol miktarda inci var"* (Vespucci, 2013: 133).

Amerigo Vespucci, sekizinci mektubunda yerlilerin topraklarındaki değerli taşlar ve altınlara değer vermediklerini yazar:

> *"Ticarete başvurmuyorlar. Ne mal alıyorlar ne de mal satıyorlar. Sonuç olarak, doğanın onlara sunduklarıyla yaşıyorlar ve mutlu oluyorlar. Bizim Avrupamızda ve diğer yerlerde kullandığımız altınlar, mücevherler, inciler ve diğer zenginlikleri ellerinde tutmuyorlar; hatta topraklarında bulunsalar da onları elde etmek için terlemedikleri gibi değer de vermiyorlar"* (Vespucci, 2013: 142).

Vespucci (2013: 143), yerlilerin dilini konuşamadığından, onlarla sadece el işaretleriyle anlaşmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, onlara bölgenin değerli taşları

hakkında sorular yöneltemez ve sadece gördükleriyle yetinir: *"altından başka çok değerli bir şey görmedik; bunun nedeninin dili bilmememiz olduğuna inanıyorum"* cümlesiyle yerliler üzerine anlattıklarının yüzeysel bilgiler olduğunu açığa vurduğu gibi, değerli ve ticareti yapılabilir nesnelerin peşinde olduğunu da tekrarlar (Vespucci, 2013: 143). Amerigo Vespucci doğayı bir hazine olarak görür. Bu nedenle, dokuzuncu mektubunda Portekizliler ile kendisi gibi İtalyanların yaptığı ticaretin farklı olduğunu söyler ve sebebini şu şekilde açıklar:

> *"Portekiz Kralı'nın yaptığı ticaret ile bizde yapılan arasında büyük bir fark olduğunu düşünüyorum, çünkü onlarınki zencilerin topraklarına, hatta tek bir yere, kesin bir fiyatı olan ve kralın önemsediği etkenlere cevap veren bir ya da iki malı para karşılığında ya da aynı değere sahip kumaşlar karşılığında satın almak üzerine; bizim ticaret ise bunun zıttı, çünkü adalara gönderilmesi gereken şeyler […] sayılamayacak kadar çok ve sınırsız"* (Vespucci, 2013: 167).

Vespucci, ticaret hakkında bilgisi olmayan yerliler ve az bir ticaret bilgisine sahip Afrikalılar ile ticari ilişkiler kurmanın oldukça farklı olduğunu savunur. Portekiz adalarından gıda getirttirilebilir, fakat bu gıdaların yolda bozulmaması için özen gereklidir; ayrıca farklı adalardan getirtilen mallara vergi konularak krallık kazanç sağlayabilir (Vespucci, 2013: 167-168). Baharatlar hakkında ise, o dönemde, Portekiz, Avrupa'da karabiber ve baharat ticaretinin lideri konumundadır (Parker,

2010: 236).[150] Vespucci, aynı mektupta, doğal ürünlerle dokunan kumaşların da dahil olduğu doğal ticari ürünlere ait ticari muhasebe işlerini detayları ile anlatır:

> *"Her gemiye gönderilen bütün malların değerlerinin tüccar ve haznedar tarafından ya da Sevilla'da veya Kadiz'de Sizin bu göreve atamış olduğunuz başka bir üretici vekili tarafından imzalı olarak kayıt altına alınması gerekecektir. Her geminin […] taşıdığı malların değerleri ve satışları bir defterde kayıt altına alınabilir; alınan malın bedeli ve kirası tüccara yüklenerek herkes kendine düşen kazancı alabilir ve bu şekilde düzen ve anlaşma sağlanabilir; bu işte ne dolandırıcılık ne de hile olur"* (Vespucci, 2013: 168).

Mektubunu bitirirken, *"Alçak gönüllülükle Siz Saygın Majestelerinin ellerinden öperim"* diyerek işveren patron ve tüccar ilişkisi bakımından büyüğüne duyduğu saygıyı da vurgulayan Vespucci *'kaptan'* ünvanı ile mektubunu imzalar: *"Amerigo Vespucci, kaptan"* (Vespucci, 2013: 168).[151] Mektuptan anlaşılacağı üzere, Vespucci zamanının Portekiz etkisindeki Avrupa ticareti onda farklılık hissi uyandırır. Farklı kültürler arası uzlaşmacı gibi davranarak, kumaşların ithalatı hakkında aynı mektupta iki yol önerir: 1) Kardinalin hoşuna giden malların

---

[150] Parker, Philip. 2010. *World history*. London: Dorling Kindersley Limited. A Penguin Company. [1510–1517 yılları arasında İngilizler Amerika'da koloni kurmaya başlamadan önce Portekiz'in keşfettiği Goa (1510), Malakka (1511), Ormuz (1515) ve Makau (1517) Portekiz'in Doğu'daki ticaret yollarını garantiye alır (Parker, 2010: 236-237)].

[151] 22 Mart 1508 tarihinde Amerigo Vespucci Sevilla'daki keşif seyahati düzenlemekle yetkili olan kurum adına "*piloto mayor*" (kaptan) ilan edilir (Perini, 2013: XLII). Atandığı yeni görevi ona üç yetki tanımlar: 1) Hint Okyanusu'ndaki adalara ve diğer adalara gidecek kaptanların eğitimi ve sınav değerlendirmeleri; 2) o ana kadar İspanya adına keşfedilen Hint adalarındaki toprak ve adaların haritasının çizimi; 3) kaptanların Amerigo Vespucci'ye keşfettiklerini söyledikleri toprakların genel bir haritasının çizimi (Perini, 2013: XLII).

ticaretini yapmak ve 2) tüccarlardan bu işi yapmalarını rica etmek (Vespucci, 2013: 168). Ayrıca aynı mektupta, Vespucci, hazine görevlisi olan Kardinal Francisco Jiménez de Cisneros ile malın yapımcısının satılacak malların kaydını yapmak üzere bir defter tutmalarını ister (Vespucci, 2013: 168).

Amerigo Vespucci (2013: 104), dördüncü mektubunda, Zafala'nın Kahire kadar büyük olduğunu söyler; burada altın olduğunu ve halkın krallarına para ödediğini belirtir; Mezibino'da aloe vera yetiştirilir; cila türleri ve ipek diğer bölgesel doğal kaynaklardır (Vespucci, 2013: 104). Mombasa, Mogadişu, Cidde, Kenya'nın Melindi kenti ile Mekke'yi altın, kumaş ve baharat zengini ve baharatçılarla dolu yerler olarak anlatır (Vespucci, 2013: 104-105). Sumatra Adası, Zilon kadar büyük ve doğal zenginliklere sahiptir; İran ve Arabistan'dan ise baharat, şifalı bitkiler ile değerli taşlar getirtilebilir (Vespucci, 2013: 107).

Vespucci'nin ticaret ve din söylemi ile ilgili olarak ise, yazışmalarında inancını gösteren bir hitabet biçimi kullandığını söylenebilir. Örneğin, zaman zaman verdiği ticari nimet bolluğu için Tanrı'ya şükreder: "*Dio laudato*" ("*Tanrı'ya övgüler olsun*") der (Amerigo Vespucci'nin sekizinci mektubu; Vespucci, 2013: 164) ve Portekiz Kralı hakkında bir bereket ve bolluk dileğinde bulunur: *"Tanrı ona bereket versin"* (Amerigo Vespucci'nin dördüncü mektubu; Vespucci, 2013: 108).

Ayrıca ticari ilişkileri ile ilgili yazdığı bir mektubunda, Amerigo Vespucci ulaşım gideri olarak arabacıya verdiği dönemin parası *'charlini'*ye de değinir: Floransa'da bu para birimi 1490 yılında piyasaya sürülmüştür (Perini, 2013: 87).

Vespucci'nin yerlilerden biraz uzak durmuş olabileceği görüşüne kapılabilinir: onlarla dolaylı olarak görüşüp, empati kurarak onların düşüncelerini ve sözlü geleneklerini belirtmez. Edindiği kültür bakımından Vespucci, doğanın tahrip edilip edilmediğini düşünmez ve sadece doğanın sunduğu nimetlerden yararlanmak, hatta hizmet ettiği kişilere de doğadan nasıl yararlanacaklarını anlatmak ister. Bu nedenle, üçüncü mektubunda anlattıklarına göre, Amerigo Vespucci farklı diller konuşan insan topluluklarına rastladığında, onlarla konuşamaz, dillerini bilmez, fakat onların yaşadıkları topraklardan inciler ve değerli taşlar alıp, Avrupa'ya götürür:

> *"Uçsuz bucaksız bir toprağı keşfettik ve sayısız insanlar ile çeşitli dillere şahit olduk; bütün bu insanlar çıplaktı. Karada birçok vahşi hayvan, çeşitli kuşlar ve ağaçlar […] gördük [...]. İnci ile […] altın aldık; iki taş aldık: biri yakut rengindeydi, diğeri ise ametist, çok sertti; yarım karış uzunluğundaydı ve üç parmak kalınlığındaydı […]. Bazı kuyumcuların beril dedikleri büyük bir kristal parçası aldık [...]. Kraliçe'nin [Kastilyalı Isabella'nın] çok hoşuna giden ondört adet pembemsi inci aldık; ayrıca bize güzel görünen birçok değerli taş aldık; ama bütün bu malların miktarlarını hesaplamadık [...]"* (Vespucci, 2013: 99-100).

Sekizinci mektubunda açıkladığı üzere, Venezuela'ya ayak bastığında da Vespucci'nin asıl niyeti, aşağıda da görülebileceği gibi, doğal kaynakları ticari kazançlara dönüştürmektir; bazı yerliler incileri onlara değersiz mallar karşılığında

verir; bu değersiz mallar arasında çanlar ve aynalar vardır; inciler ise doğanın bir parçası olan denizin insana sunduğu bir üründür:

Bahsi geçen kraliçe, Kastilyalı Isabella'dır, '*maravedi*' ise Kastilya'ya ait bir para birimidir (Perini, 2013: 156). Kraliçe, süse ve incilere düşkündür. Vespucci buradan ayrılarak, *'Antilla'* dediği Hispaniola'ya (bkz. Davies, 1952: 336) ulaşır: *"Kristof Kolomb'un keşfettiği"* ada olarak bölgeyi tanımlar, hatta ticari keşiflerinde yeni mallar da bulacağını umarak ve kaza atlatmadıklarını da düşünerek Tanrı'ya şükreder:

> *"22 Temmuz günü adı geçen adadan ayrıldık ve bir buçuk ay boyunca gemi yolculuğumuzu sürdürdük, sonunda, Kadiz limanına girdiğimiz gün 8 Eylül idi. Bu ikinci seyahatimdi. Tanrı'ya şükür"* (Vespucci, 2013: 156).

Vespucci, adayı Portekiz Kralı I. Manuel için aldıklarını ve burada istediklerini yapabileceklerini şu cümlesiyle açıklar: *"[…] kral için çok hoş, yeşil ve güzel görünümlü olarak değerlendirdiğimiz bu toprağı aldık"* (Vespucci, 2013: 158).

Bu arada, yeni keşfedilen yerlere Hristiyan azizlerinin isimlerinin verildiği fark edilir: Vespucci ve arkadaşları yollarına devam ederlerken *'Aziz Augustinus Oyuğu [Burnu]'*[152] adını verdikleri bir yere gelirler (Vespucci, 2013: 159). Katolik inancındaki bu kişilerin Hristiyan azizlerine ait adları yeni keşfettiklere yerlere

[152] Aziz Augustinus (M.S. 354-M.S. 430)'un bilinen eserleri arasında *Civitas Dei [Tanrı Devleti], Confessiones [İtiraflar] ve Epistolae [Mektuplar]* bulunur (Yıldırım, Ömer. 2005c. Augustinus kimdir? Web: http://www.felsefe.gen.tr/augustinus_kimdir.asp (erişim tarihi: 04/04/2017)).

vermeleri ise onların dünyadaki bu topraklardan kutsal bir bereket ve bolluk bekledikleri anlamına gelir. Aziz Augustinus'un felsefi görüşüne göre, *"evren, bizzat Tanrı'nın inayeti ve iyiliği ile yaratılmış olduğundan güzeldir"* (Yıldırım, 2005c).[153]

Buna ek olarak, zor koşullarda Amerigo Vespucci'nin ilahiliği hatırlamasına neden olan Hristiyan azizlerinden biri de Aziz Lorenzo'dur: bir gemi 10 Ağustos günü karaya çarpmıştır (Vespucci, 2013: 163). 10 Ağustos gecesi, 3. yüzyılda yaşayan Aziz Lorenzo'nun Romalılara kilisenin hazinelerini teslim etmemesinden dolayı şehit edilmesi nedeniyle, Aziz Lorenzo gecesi olarak bilinir (Dore ve Landers, 2013).[154] Bu olaydan sonra, Vespucci yola devam eder (Vespucci, 2013: 163). Vespucci'ye göre, ona ve beraberindekilere keşiflerinde yardımcı olan Tanrı'nın izniyle artık bu toprakları yeni sahipleri istediği gibi kullanabilir ve keşif seyahatlerine devam edebilirler: *"Tüm Azizler Koyu adını verdiğimiz bir liman keşfettik"* der (Vespucci, 2013: 163-164).

Konvoy başka bir toprak parçasına varır (Vespucci, 2013: 164). Vespucci ve arkadaşları ulaştıkları yerde bir kale yapmaya karar verirler, daha fazla ileri gidemezler, çünkü gemidekilerin sayısı azalmıştır (Vespucci, 2013: 164). Vespucci (2013: 164) durumu şu şekilde anlatır: *"Yeterince insanımız yoktu ve birçok eksiğimiz vardı."* Yelken, kumaş gibi ihtiyaçları vardır (Perini, 2013: 164). Bu nedenle, Portekiz'e geri dönmeye karar verirler (Vespucci, 2013: 164). Vespucci

---

[153] Yıldırım, Ömer. 2005d. Augustinus'un Etik (Ahlak Felsefesi) Anlayışı. Web: http://www.felsefe.gen.tr/filozoflar/augustinus_etik_ahlak_felsefesi_anlayisi.asp (erişim tarihi. 24/03/2017).

[154] Dore, Brian; Landers, Maria G. 07/08/2013. Stars in their eyes: Italy's *Notte di San Lorenzo*. *Postcards from Italy*: http://www.ciuitaly.com/blog/files/san-lorenzo-shooting-stars.php (erişim tarihi: 04/04/2017).

ve arkadaşları için doğa kumaş, yelken ve yiyecek gibi birçok insan gereksinimi için malzeme sunar ve bunlar insan emeği ile üretilirler. Kâşif ve beraberindekiler yeni keşfettikleri topraklar üzerinde hâkimiyet kurmak için yerlilerle uzlaşır, fakat kavgalara karşı da bıraktıkları arkadaşlarını silahlandırır, çünkü birçok yabanıl yerli ile kalacaklardır: *"Orada altı aylık erzakla, 12 top ve bazı silahlarla birlikte kalede kalacak olan 24 adam bıraktık; ayrıca bütün o toprakların insanları ile barış yaptık"* (Vespucci, 2013: 164).

Yukarıda anlatılanlardan anlaşılacağı gibi ticari amaçlarla yeni topraklar keşfeden ve buralara Avrupalıların yerleşmesini sağlayan Amerigo Vespucci'ye gönderilen mektuplarda da onun esas amacının ticaret olduğunu gösteren ifadeler mevcuttur: Amerigo Vespucci'nin amcası ve Floransa büyükelçisi olan Guido Antonio Vespucci'nin kardeşi Simone di Giovanni Vespucci, Amerigo Vespucci'ye gönderdiği mektubunda (Milano, 26 Şubat 1483), bir safir taşından bahseder: *"senin safir taşını işlemek istedim"* der (Perini, 2013: 9). Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'nin çiftçisi Francesco, Cafaggiolo, 22 Mayıs ve 20 Haziran 1488 tarihli Amerigo Vespucci'ye yazdığı mektuplarında variller dolusu arpa ve şişeler dolusu şarabı Floransalı ailelere sattığını ve güvercin, tavuk ile kirazların da gönderileceğini anlatır (Perini, 2013: 10-11). Lorenzo di Pierfrancesco'dan Laldomina ile Averardo isimli iki çocuğu olan Semiramide Appiani, yazdığı mektubunda (Cafaggiolo, 24 Eylül 1489), gümüş rengi kenarları olan kadife bereyi Lorenzo di Pierfrancesco, iki çift sağlam ayakkabıyı da iki çocuğu için isterken, kendine elbise kumaşı, Laldomina için ise fildişinden yapılmış bir tarak ister (Perini, 2013: 26). Giysilerin ve tarak gibi süs araçlarının ticari açıdan sosyal statü göstergesi olduğu gibi, bitki ve hayvanlardan elde edilen malzemeler olduklarını bu mektup göstermektedir. Francesco Cegia, Floransa'da 31 Mayıs

1489 tarihinde, Vespucci'den bir arkadaşının evinde düğün olacağından, gümüş bir kadeh ister (Perini, 2013: 18); Semiramide Appiani'ninin isteği üzerine Floransa'da bulunan Amerigo Vespucci'ye bir mektup yazan Sandro Pagagnotti (Cafaggiolo, 14 Ekim 1491), ondan oniki adet gümüş çatal, halı, peçete, kaşık, tuzluk, bıçak gibi sofra malzemeleri ister (Perini, 2013: 73). İpek kumaş elde etmek için ise, Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici, Amerigo Vespucci'den ipek böceği tohumları ister (Mugello, Nisan 1490) (Perini, 2013: 40). Aslında, yemek yerken gümüş çatal, saç taramak için ise fildişi tarak kullanmak ve ipek ve kadife giysiler giymek dönemin Avrupa burjuva toplumunun lükse düşkünlüğünü gösterir. Amerigo Vespucci, inci gibi değerli olan doğanın insanlara sunduğu kaynaklar ile ilgilenir (Fernández-Armesto, 2007: 88). Amerika'dan İspanya'ya altın ve gümüş ticareti 1550'lere dek sürer ve 1557'de İspanyol Bartolomeo de Medina cıva ile gümüş cevherini karıştırarak, gümüşe duyulan gereksinimi arttırır (Braudel, 1995: 476). Braudel (1995: 463-464), Sudan'dan Avrupa'ya altın geldiğini belirtir; Portekiz ise, Gine'ye 1440 yılında varıldıktan sonra, bu rotayı köle, altın ve fildişi ticaretinde kullanır (Braudel, 1995: 469). Portekiz Kralı, 1504 yılında biber için sabit bir fiyat belirler (Braudel, 1995: 543). Dolayısıyla, 1500'lerde Avrupa'da Portekiz'in ticarete hükmettiği görülür.

Sonuç olarak, Amerigo Vespucci'ye verilen destek, ticaret yolları bulunması içindir. Doğa, insanların hayatta kalabilmelerini sağlamak amacıyla kullanmaları için birçok bitkiyi, hayvanı, meyveyi ve sebzeyi Vespucci ve yol arkadaşlarına sunmaktadır. Vespucci'nin mektuplarında anlattıklarına göre, tüm bu varlıklar insan içindir: inciler, altınlar, birçok değerli taşlar, bitkiler ve hayvanlar Tanrı'nın insana armağanıdır. Bu insan-merkezci görüşün aksine, çevreciler ise "*doğanın sömürülmesinin son bulması için*" Bacon ile Descartes'ın ileri sürdüğü

toprağın, hayvanların ve bitkilerin makine gibi insana sürekli hizmet etmesi gerektiğini öngören *"mekanik dünya"* görüşünün yol açtığı hasarların önüne geçilmesini savunurlar (Özdağ, 2005a: 29-30).

2. 5. Günümüzde Artık Bulunmayan veya Korunması Gereken Doğadaki Canlılar

1492 yılında Avrupalılar Karayipler'e ve Amerika kıtasına vardıktan sonra, kıtalar arası ticaret ağlarını genişletmeye başlarlar; geliştirdikleri küresel ticaret ağı sayesinde, farklı kıtalarda yetişen gıdalar dünyanın her yerinde erişilebilir hale gelir (Lewis ve Maslin, 2015: 174).[155] Amerika kıtasından Avrupa'ya patates, mısır ve manyok getirttirilirken, Avrupa'da bulunan şeker pancarı ile buğday Amerika kıtasında yetiştirilmeye başlanır (Lewis ve Maslin, 2015: 174). 1493 yılında *Capsicum annuum* türü biber, Bolivya ve Güney Brezilya'dan İspanya ve Afrika'ya kadar ulaşır; 1569'da ilk kez Macaristan'da bahsi geçen pulbiber kullanımı günümüzde tüm dünyada yaygındır (Nunn ve Qian, 2010: 171).[156] Domates de Güney Amerika kökenlidir ve ilk kez 1544 yılında Avrupa metinlerinde domatesten bahsedilir (Nunn ve Qian, 2010: 171).

Ayrıca at ve inek gibi evcilleştirilebilen hayvanlar Avrupa'dan Amerika kıtasına götürülür, fakat Amerika'ya Avrupa'dan giden bitkisel gıda ve hayvanlarda kurtçuklar da bulunur; Amerika kıtasından vizonlar da Avrupa'ya gelir (Lewis ve Maslin, 2015: 174). Kolomb da Avrupa'dan Amerika kıtasına ve Karayip

[155] Lewis, Simon L.; Mark A. Maslin. 2015. Defining the Anthropocene. *Nature* 519 (7542): 171-180.
[156] Nunn, Nathan; Nancy Qian. 2010. The Columbian exchange: A history of disease, food, and ideas. *Journal of Economic Perspectives* 24 (2): 163-188.

Adaları'na çeşitli sebzeler, arpa gibi tahıllar ile at, koyun, inek gibi hayvanları götürmüştür (Ferraro, 1875: 37). Avrupa'dan Amerika kıtasına getirilen sığırlar sayesinde Amerika kıtasının topraklarının yerlilerden alındığı düşünülebilir, çünkü madencilerin, şeker üreticilerinin ve değirmencilerin kuvvete ihtiyacı olduğundan, et yemeleri gerekmiştir; öküzler tarla sürmekte de kullanılmıştır, ama topraklar erozyona eğilimli bir hale gelmiştir; koyunlar ise bazı bitkileri tüketmiştir (Crosby, 2003: 109-112).[157]

Bitki ve hayvanların doğal ortamlarından farklı iklim koşullarına sahip kıtalara götürülmesinin 1610 yılında atmosferde değişiklikler olmasına da sebep olduğu varsayılır (Lewis ve Maslin, 2015: 175). Gıdaların doğal olarak ilk kez ortaya çıktıkları yerlerinkinden farklı iklim koşullarında yetiştirilmeye başlanılması nedeniyle değişime uğramalarına ve yerlilerin köleleştirilmesine bağlı olarak, Amerika kıtasının 1492 yılında 54 milyon olan nüfusu ise 1650 yılında 6 milyona düşer (Lewis ve Maslin, 2015: 175). Avrupalılar yerlilere çiçek hastalığı bulaştırırlar (Crosby, 2003: 77). 1660 yılında Avrupa'da görülen çiçek hastalığının dışında farklı hastalıklar Panama'da da hızla yayılır; kızamık, tifo, şiddetli ateş, ishal, zatürre, çıban, nezle, kurdeşen gibi hastalıklar yerlilerin ölümüne kadar varır (Crosby, 2003: 51).

Amerigo Vespucci de mektuplarında atmosferde değişikliklere ve günümüzde birçok türün varlığının tehlike altına girmesine sebep olduğu düşünülen kıtalar arası ticaret anlayışını dile getirir. Vespucci'nin mektuplarında anlattıklarına

---

[157] Crosby, Alfred W. 2003. *The Columbian exchange: Biological and cultural consequences of 1492. 30th anniversary edition.* Westport, Connecticut; London: Praeger. [Yeni Dünya'dan (Amerika kıtasından) Eski Dünya'ya (Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarına) yapılan mal alışverişi *'Kolomb Takası'* olarak bilinir (bkz. Crosby, 2003)].

göre, Şekil 12’de de görüldüğü üzere, Güney Amerika yerlileri yamyamdır, tuhaf hayvanları bile yerler ve Amazon nehri ile diğer doğal kaynaklardan kazanç elde etmeyi bilmezler.

Şekil 12. Gutiérrez, Diego ve Hieronymus Cock. 1562. ***Americae sive qvartae orbis partis nova et exactissima descriptio***[158]

[158] Gutiérrez, Diego; Hieronymus Cock. Lessing J. Rosenwald Collection. *Americae sive qvartae orbis partis nova et exactissima descriptio [Amerika, dünyanın dördüncü bölümü ve tam tasviri]*. [Antwerp: s.n, 1562]. Harita. Web: https://www.loc.gov/item/map49000970/ (erişim tarihi:

Amerigo Vespucci'nin mektuplarına göre, çıktığı varsayılan dört gemi seyahati sırasında farklı bitki çeşitleri ile hayvanlara rastladığı görülür. Amerigo Vespucci'nin 1497'de Güney Amerika ve Orta Amerika'ya ulaştığı, 1499'da Brezilya ile Aziz Augustinus Burnu, 1501'de Rio de la Plata ile Rio de Janeiro ve 1503 yılında Güney Amerika'nın Güneydoğu kıyılarını ("Amerigo Vespucci," 2017) dolaştığı ve bölgelerin ticari amaçlı doğal kaynaklarını keşfettiği düşünülürse, günümüzde bu bölgelerde hangi (a) bitki ve (b) hayvan türlerin tahribata uğrayarak yok olduğu sorusunun cevabı aranabilir. Fakat Amerigo Vespucci mektuplarında gördüğü bitki ve hayvanların (örneğin çiçeklerin, kuşların, papağanların ya da tavşanların) türleri hakkında detaylı bir bilgi vermez ve onların Latince bilimsel isimlerini belirtmez. Sadece günümüzde tehlike altındaki dört ağaç türünün ismini verir: *'bakam'* (bkz. Vespucci, 2013: 97-98), *'avize ağacı,' 'manyok'* ve *'inga'* (bkz. Vespucci, 2013: 143).

Bakam bugün tehlike altındadır, çünkü Amazon Ormanları'nın koşulları değişmektedir: ziraat alanındaki faaliyetler, inşaat sektörü, altyapı projeleri ve insanların sebep olduğu yangınlar doğal yapıya zarar vermektedir (The World Bank [Dünya Bankası], 2014).[159] 1501'den beri bakamdan boya elde edilmesi 1875 yılında sentetik boya icat edilene dek ağacın türünün varlığının tehdit altına girmesine sebep olmuştur; kerestesi yay yapımında halen kullanılmaktadır ve bölgedeki ağaçların kesilmesi ile halen devamlılığı tehlikededir (Kohli, 2008).[160]

04/07/2018). Kredi: Library of Congress, Geography and Map Division [Kongre Kütüphanesi, Coğrafya ve Harita Bölümü], Washington, D.C., Amerika Birleşik Devletleri.

[159] The World Bank [Dünya Bankası]. 14/11/2014. Brazil: Much more flora in danger of extinction than originally thought. Web: http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/11/14/brasil-flora-peligro-extincion-biodiversidad-amazonia (erişim tarihi: 04/07/2018).

[160] Kohli. 29/04/2008. Valuable Information about Trees & Plants. Web: http://trees-plants.blogspot.com/2008/04/ (erişim tarihi: 04/07/2018).

Avize ağaçlarına ise küresel ısınmanın zarar verdiği iddia edilir (Gray-Davidson, 2015).[161]

Günümüzde manyok kökünden çıkarılan nişastanın glüten içermediğinden unun yerini alabileceği savunulmaktadır ("From Our (Brazilian) Home to Yours," 2008).[162] Fakat manyoğun genetik yapısı zaman içinde değişime uğramıştır ve eski kalitesini yitirmektedir: 30 kez 241 manyok türü incelendiğinde, bitkinin yapısında %26 oranında olumsuz değişim olduğu görülmüştür; Cornell Üniversitesi'nin Ziraat ve Hayat Bilimleri Fakültesi'nde, *The NextGen [Gelecek Nesil]* adlı bir proje kapsamında bu değişimlere son verilmesi planlanmaktadır (Garris, 2017).[163]

Amerika kıtasında yaklaşık 300 türü bulunan, bazılarının balözü bezleri geniş, diğerlerinin ki ise dar olan inga ağaçları (Campbell, 2005: 139),[164] otoyollar, sığır sürüleri, soğan yetiştiriciliği ile ticaret nedenleriyle günümüzde tehlike altındadır (Campbell, 2005: 143). Günümüzde Güney Amerikalı aktivistler yerel ağaçları korumaya çalışmaktadır (Breyer, 2018).[165]

Bu noktada, Güney Amerika bölgesine özgü günümüzde tehlike altındaki diğer bitkilere de değinilebilir. *Coleocephalocereus purpureus* olarak bilinen,

---

[161] Gray-Davidson, Osha. 28/10/2015. Climate Change Threatens an Iconic Desert Tree. *National Geographic*: https://news.nationalgeographic.com/2015/10/151028-joshua-tree-climate-change-mojave-desert/ (erişim tarihi: 04/07/2018).
[162] "From Our (Brazilian) Home to Yours." 02/01/2008. Cassava or Yucca Root - Grow Your Own # 5. Web: http://fromourhometoyours-en.blogspot.com/2008/01/cassava-or-yucca-grow-your-own-5.html (erişim tarihi:04/07/2018).
[163] Garris, Amanda. 27/04/2017. Cassava is genetically decaying, putting staple crop at risk. *Cornell Chronicle*: http://news.cornell.edu/stories/2017/04/cassava-genetically-decaying-putting-staple-crop-risk(erişim tarihi: 04/07/2018).
[164] Campbell, David G. 2005. *A land of ghosts: The braided lives of people and the forest in far western Amazonia*. Boston: Houghton Mifflin.
[165] Breyer, Melissa. 08/03/2018. Women are marrying trees in Mexico. *TreeHugger*: https://www.treehugger.com/conservation/why-are-women-marrying-trees-mexico.html (erişim tarihi: 04/07/2018).

yaklaşık 90 santimetre uzunluğundaki Brezilya'nın Minas Gerais şehrinde yetişen bir kaktüs türüne günümüzde çok nadir olarak rastlanılır ("Coleocephalocereus Purpureus," 2017).[166]

Tatula (*Genus Brugmansia*) adı verilen boru şeklindeki sarı çiçek, Brezilya civarlarında yetişir, 8 metre boyundadır ve hiç solmayan sarmaşık bitkiler grubundadır; Güney Amerikalı yerliler onu ilaç yapımında kullanmışlardır, fakat artık bulunamaz (Petruzzello, 2017).[167]

Hubbell ve arkadaşlarına göre, Brezilya'nın Amazon Ormanları civarındaki *'Tepe Tacı'* olarak bilinen ağaçların nesli tükenmek üzeredir; bitki türlerinin nesillerinin tükenmesinde doğal gaz ve petrol üretimi, sığır yetiştiriciliği, soya çiftçiliği, yol inşası, yangınlar, avcılık ve yeni yerleşim bölgeleri kurulması neden olarak bulunur (Feeley ve Silman, 2009: 12382).[168]

Ayrıca Brezilya'daki ormanların yok olması durumunda, vahşi kakao, açai, Brezilya fındığı ile birçok meyvenin varlığının tehlikeye gireceğine dair uyarılar vardır; bölgede baraj inşaatı, küresel ısınma kaynaklı kuraklıklar ve yangınlar ile madencilik bitkilere zarar vermektedir (Carrington, 2015).[169]

---

[166] "Coleocephalocereus Purpureus." 2017. *Llifle.Com*. Web: http://www.llifle.com/Encyclopedia/CACTI/Family/Cactaceae/6341/Coleocephalocereus_purpureus (erişim tarihi: 15/10/2017).

[167] Petruzzello, Melissa. 30/06/2017. "Angel's trumpet." *Encyclopædia Britannica*: https://www.britannica.com/plant/angels-trumpet (erişim tarihi: 15/11/2017).

[168] Feeley, Kenneth J.; Miles R. Silman. 2009. Extinction risks of Amazonian plant species. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 106 (30): 12382-12387.

[169] Carrington, Damian. 20/11/2015. Half of tree species in the Amazon at risk of extinction, say scientists. *The Guardian*: https://www.theguardian.com/environment/2015/nov/20/half-tree-species-amazon-risk-extinction-study (erişim tarihi: 15/11/2017).

Güney Amerika civarlarında günümüzde tehlike altında olan birçok hayvan türü de bulunmaktadır. Vespucci'yi (2013: 90) papağanlar renkleriyle büyüler. Doğu Amerika'da günümüz New York eyaletinden Meksika Körfezi'ne kadar uzanan alanlarda yaşayan ve nesli tükenen bir kuş türünün Carolina papağanı (*Conuropsis carolinensis*) olduğu bilinir: bu papağanın bedeni yeşil, kafası sarı, gagası ise kırmızıdır; yaşam alanlarının tarlalara dönüşmesiyle yok oldukları sanılır; sonuncusu 1904 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Florida eyaletinde öldürülmüştür ("The Last Carolina Parakeet," 2015).[170] Bolivya'da petrol boru hatları nedeniyle koyu mavi renkli Sümbül papağanının (*Anodorhynchus hyacinthinus*) neslinin tükenmek üzere olduğu ve Brezilya'nın Bahia eyaletinde ise sadece bir tane erkek açık mavi veya turkuaz Spix papağanı *(Cyanopsitta spixii)* kaldığı iddia edilir (Radford, 1999).[171] Ferraro (1875: 43), Kolomb'un Avrupa'ya omuzları ve bedeni kırmızı, kanatları ise başka renklerde olan papağanlar getirdiğini savunur. Günümüzde Meksika ile Brezilya'nın tropik ormanlarında halen yaşam süren Kırmızı Ara papağanı *(Ara macao)*, Ferraro (1875: 43)'nun belirttiği özellikleri taşımaktadır, fakat nesli tükenen Kırmızı Küba papağanının *(Ara tricolor)* ("Scarlet Macaw (*Ara macao*)," tarihsiz)[172] da aynı özelliklere sahip olduğu söylenebilir: kanatları mavi olsa da, tüm bedeni kırmızı olup başının arkasında sarı bir kısım vardır (bkz. Orihuela, 2018).[173] Birçok papağan Kolomb'dan sonra Amerika kıtasına yerleşmeye gelenler tarafından etleri ya da

---

[170] "The Last Carolina Parakeet." 2015. *John James Audubon Center at Mill Grove*. Web: http://johnjames.audubon.org/last-carolina-parakeet (erişim tarihi: 15/10/2017).

[171] Radford, Tim. 06/08/1999. Parrots faced with threat of extinction. *The Guardian*: https://www.theguardian.com/uk/1999/aug/06/timradford (erişim tarihi: 04/07/2018).

[172] "Scarlet Macaw (*Ara macao*)," Neotropical Birds Online (T. S. Schulenberg, Editör). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, N.Y., Amerika Birleşik Devletleri. *Neotropical Birds Online*: https://neotropical.birds.cornell.edu/Species-Account/nb/species/scamac1 (erişim tarihi: 04/07/2018).

[173] Orihuela, Joha. 25/04/2018. Ara tricolor: Cuba's extinct endemic macaw. *Fossil Matter*: http://fossilmatter.blogspot.com/2018/04/ara-tricolor-cubas-extinct-endemic-macaw.html (erişim tarihi: 04/07/2018).

tüyleri için katledilmiştir (Orihuela, 2018). Bartolemé de las Casas (1876: V, 30),[174] İspanyol Diego Velázquez'in Küba'yı işgal ettiği dönem (1511-1513 yılları arası) sırasında, onbeş günde 10.000'den fazla papağanın katledilip yenildiklerini yazar.

Karayipler'de 15. yüzyıldan itibaren Avrupalıların istilası ve avlanmaları nedeniyle yok olan Karayip Keşiş fokuna *(Monachus tropicalis)* ise 1950 yılından beri rastlanmaz (Gerken, 2013).[175] Kısa kuyruklu, pençeleri ve kısa tüylü avuç içleri olan, Karayipler yakınlarında yaşayan spesifik bir balıktır: köpek dişlerinin belirginliği nedeniyle, diğer balıklardan farklıdır (Adam, 2004: 1).[176]

Ayrıca Parias'a ait olan orta ve iri büyüklükteki kelebeklerin ve ipeksi karıncayiyenlerin doğal yaşam alanlarındaki değişiklikler nedeniyle nesilleri tükenmek üzere olduğu gibi, Venezuela civarlarında görülen Margay kedisi (*Leopardus wiedii*), kariyaku (*Mazama rufina bricenii*) ile kırmızı iskete (*Carduelis cucullata*) denilen bir kuşun da aynı nedenlerle nesli tükenmek üzeredir ("The Venezuela's Eco Portal to Eco-Tourism & Ecology," 2017).[177] Kurasao'da ise Orizomin kemirgeni artık bölgede gözlemlenememektedir; bundan ötürü, neslinin tükendiği kararına varılmıştır (MacFarlane ve Debrot, 2001).[178]

Puerto Rico'ya Avrupalı koloni kurucularının gelmesine bağlı olarak burada da çok sayıda hayvan yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalır: ada sivrifaresi

[174] de las Casas, Bartolemé. 1876. *Historia de las Indias*. Madrid: Imprenta de Miguel Ginesta.
[175] Gerken, James. 22/10/2013. 11 Animals That Are Now Extinct... Thanks To Humans. *Huffpost UK*: https://www.huffingtonpost.com/2013/10/22/11-extinct-animals_n_4078988.html (erişim tarihi: 04/12/2017).
[176] Adam, Peter J. 2004. Monachus tropicalis. *Mammalian Species* 747: 1-9.
[177] "The Venezuela's Eco Portal to Eco-Tourism & Ecology." 2017. *Ecoportal.Tripod.Com*. Web: http://ecoportal.tripod.com/extinction.htm (erişim tarihi: 21/11/2017).
[178] McFarlane, Donald A.; Adolphe Debrot. 2001. An extinct Oryzomyine rodent from the Quaternary of Curaçao, Netherlands Antilles. *Caribbean Journal of Science* 37 (3-4): 182-184.

(*Nesophontes edithae)* ile birlikte kemirgenlerden *Elasmodontomys obliquus*, *Heteropsomys insulans*, *Puertoricomys corozalus*, *Tainotherium valei* ve *Isolobodon portoricensis* olarak bilinen hayvanlara günümüzde rastlanmaz (Turvey, Oliver, Narganes–Storde ve Rye, 2007).[179]

Buradaki türlerin korunmasına ilişkin kampanyalara gelince, Puerto Rico'ya ait olan Vieques Adası'nın Amerikan Deniz Kuvvetleri'nin tatbikatları sırasında sürekli bombalanmasına karşı 2001–2003 yılları arasında bir kampanya gerçekleştirilir (Paravisini-Gebert, 2010: 131).[180] Ordu, adadan 2003 yılının Mayıs ayında çekilir; ada Amerikan ordusunun yönetimindedir ve Amerika Birleşik Devletleri adayı yabanıl hayat rezervine dönüştürür (Paravisini-Gebert, 2010: 132). Haiti toprakları da verimliliğini günümüzde kaybetmek üzeredirler (Paravisini-Gebert, 2010: 132). Haiti'de eskiden var olan bazı kurbağa türleri günümüzde yoktur, fakat tükenen türlerin ileride klonlanması düşünülmektedir ("Rescue Missions Underway to Save Haiti's Species from Mass Extinctions," 2010).[181]

Bunlara ek olarak, günümüzde istila nedeniyle nesli tükenmiş olan hayvanlardan birisi de Dodo (*Raphus cucullatus*) kuşudur: 1598 yılında Hollandalı Yardımcı Amiral Wybrand van Warwijck, Mauritius'ta dodo kuşunu bulur; fakat 1700 yılında dodo kuşunun nesli tükenir (Kovarik, 2012).[182] Dodo kuşlarının

---

[179] Turvey, Samuel T.; Oliver, Jose R.; Narganes-Storde, Yvonne M.; Rye, Philip. 2007. Late Holocene extinction of Puerto Rican native land mammals. *Biology Letters* 3 (2): 193–196.

[180] Paravisini–Gebert, Lizabeth. 2010. Caribbean utopias and dystopias: The emergence of the environmental writer and artist. *The natural world in Latin American literatures: Ecocritical essays on twentieth century writings*, editör: Adrian Taylor Kane, 113–135. Jefferson, N.C.: McFarland & Co., Publishers.

[181] "Rescue Missions Underway to Save Haiti's Species from Mass Extinctions." — Penn State: Eberly College of Science. 16/11/2010. *Science.Psu.Edu*. Web: http://science.psu.edu/news-and-events/2010-news/Hedges11-2010 (erişim tarihi: 04/12/2017).

[182] Kovarik, William. 2012. Environmental History Timeline. Web: http://environmentalhistory.org/about/ (erişim tarihi: 08/08/2017).

neslinin tükenmesinin sebepleri, Hint Okyanusu'nda Afrika'ya yakın olan Mauritius'a 1507'de gelen denizcilerin bu kuşları ve yumurtalarını yemesi, yaşam alanlarını çay ve şeker tarlalarına çevirmesi, hatta bazılarını Avrupa'ya götürüp doğal ortamlarından uzaklaştırmasıdır ("Dodo Kuşu: Nesli Tükenen Hayvanlar," 2015).[183] Ayrıca bu kuşlar Dodo ağacı meyvesi ile beslendiklerinden ve bu ağaç kuruyarak, zaman içinde yok olduğundan, açlıktan da ölürler ("Dodo Kuşu: Nesli Tükenen Hayvanlar," 2015). Dodo kuşlarının gagaları kocaman ve kıvrık iken, gövdeleri şişmandır; tüyleri kısadır; ördeklerinkine benzeyen bir ses çıkardıkları söylenir ("Dodo Kuşu: Nesli Tükenen Hayvanlar," 2015).

Bitki ve hayvanların yanı sıra, günümüzde ormanların kaybolması ile yok olacak olan Güney Amerika'daki insan kabileleri de hayatta kalma mücadelesi verirler. Örneğin, Yanomami kabilesi: Yanomamiler, Brezilya'daki ve Güney Venezuela'daki yağmur ormanlarında ve dağlık bölgelerde yaşarlar; toplam nüfusları 35.000 kişi kadardır; 8.2 milyon hektarlık Alto Orinoco'da, Casiquiare Biyoküre Rezervi'nde yaşarlar; altın madencileri yüzünden, yaşadıkları bölgelerde cıva salınımı sıtma hastalığının yayılmasına sebep olmaktadır ve nehirler ile ormanı kirletmektedir; yuvarlak biçimli 400 kişi kapasiteli ortak evlerde yaşarlar; Şamanist olduklarından, her ağacın, kayanın ya da dağın bile bir ruhu olduğuna inanırlar; herkesin eşit olduğu görüşündedirler (Survival International, 2017a).[184] Liderleri yoktur, fakat Venezuela'da haklarını korumak için 2011 yılında *'Horonami'* adlı bir kurum kurarlar; bu insanların ataları 15.000 yıl önce bu bölgeye yerleşmiştir (Survival International, 2017a). Brezilya'daki Amazon ormanlarında *'Awá'* adlı

[183] "Dodo Kuşu: Nesli Tükenen Hayvanlar." 2015. *Bilgimanya*. Web: http://www.bilgimanya.com/dodo-kusu-nesli-tukenen-hayvanlar/ (erişim tarihi: 15/10/2017).
[184] Survival International. 2017a. "Yanomami." *Survivalinternational.Org*. Web: https://www.survivalinternational.org/tribes/yanomami (erişim tarihi: 15/11/2017).

diğer bir kabilenin üyeleri avcılık ile yaşamlarını sürdürürler; *'Tupi-Kawahib'* adı verilen bir dili konuşan *'Piripkura'* adlı bir kabile de aynı bölgede yaşarken, Brezilya–Peru sınırındaki Javari Vadisi'nde *'Korubo'* adı verilen başka bir kabilenin üyeleri de hayatta kalmaya çalışırlar (Survival International, 2017b).[185] Brezilya hükümetine bağlı olarak çalışan FUNAI, yani Millî Yerli Vakfı, yerlilerin ve yaşadıkları alanların korunmasından sorumludur (Survival International, 2017b).

Tüm bu anlatılanlar düşünülürse, Amerigo Vespucci'nin anlattığı hayvan ve bitkiler kadar yerliler de korunmalıdır, çünkü çokçeşitlilikte birlik olduğunda, bitkisel ilaç yapımı ve doğal beslenme de dahil olmak üzere, insanların birbirlerinden öğrenecekleri nice bilgiler vardır. Doğal türlerin korunması için projeler üretilmeli ve bu projeler desteklenmelidir.

[185] Survival International. 2017b. "Uncontacted Indians of Brazil." *Survivalinternational.Org*. Web: https://www.survivalinternational.org/tribes/uncontacted-brazil (erişim tarihi: 03/12/2017).

3. SONUÇ

Amerigo Vespucci'nin dokuz mektubunun kapsamına göre, Amerika kıtasına dört seyahat gerçekleştirdiği iddia edilir: ilki, 1497'de Güney Amerika ve Orta Amerika'ya; ikincisi, 1499'da Brezilya ve Aziz Augustinus Burnu'na; üçüncüsü, 1501'de Rio de la Plata ve Rio de Janeiro'dan Patagonya'ya ve sonuncusu, 1503 yılında Güney Amerika'nın Güneydoğu kıyılarına doğrudur ("Amerigo Vespucci," 2017). Fakat Fernández-Armesto (2007: 121-123)'ya göre, yedinci mektubunun (Lizbon, 1502-1503), Vespucci'ye ait olmadığını kanıtlayabilecek üç sebep vardır: (a) mektup editörler tarafından halka yönelik bir dil kullanımı ile yayına hazırlanmıştır; (b) metnin daha geniş bir kitleye ulaşabilmek için Latince yazıldığı veya İtalyanca'dan Latince'ye çevrildiği[186] kanaatine varılabilir; (c) İspanya Kralı adına iki kez sefere çıktığı varsayılan Vespucci'nin, adı bilinmeyen bir Floransalı'ya yazdığı mektubunda Kolomb'dan daha önce Amerika'yı keşfettiğini gösteren üçüncü bir sefere değinmesi yanlış bir bilgidir. Ayrıca, Roukema (1962), Vespucci'nin 1497 yılında yaptığı varsayılan yolculuğun tarihinin Kristof Kolomb'dan daha önce Honduras Körfezi'nden başlayarak güneye ilerlediği izlenimi vermek istediğinden hatalı olduğunu ve sekizinci mektubuna sonradan dahil edilmiş olabileceğini ileri sürer. Bu mektubun İtalyancası vasat olduğundan ve içinde yerliler hakkında yakışıksız tasvirler bulunduğundan, Vespucci tarafından yazılmamış olduğu iddia edilir (Fernandez-Armesto, 2013: 127-128). Dolayısıyla, Vespucci'nin sadece iki seyahat gerçekleştirdiği varsayılmaktadır: 1499 ile 1500 yılları arasında İspanya adına Güney Amerika

[186] Vespucci, birinci mektubunda Latince metinleri babasına halen göndermekten çekindiğini belirtir.

kıyılarına ve 1501 ya da 1502 yılında Portekiz adına Brezilya kıyılarına yaptığı seferlerin doğru olduğu savunulmaktadır (De Asúa ve French, 2016: 9-10).

Genel olarak, Amerigo Vespucci'nin dokuz mektubunda anlattıklarından 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında Güney Amerika'da ve Karayipler'de yaşayan yerlilere önyargılı yaklaştığı ve bu önyargının başlıca kaynağının bölgede ticareti yapılabilecek mallar araması olduğu gözlemlenir. Birinci mektubunda yazdıklarına göre, Vespucci kültürel değerlerine bağlı Katolik bir ailenin ferdidir. İkinci mektubundan dönemin para birimi hakkında bilgi edinilir. Üçüncü mektubunda Güney Amerika kıtasında gördüğü yemyeşil ağaçlara, kuşlara, aslanlara, ceylanlara, oğlaklara, yaban domuzlarına, tavşanlara ve diğer türlerdeki hayvanlara hayran kaldığını açığa vurur; Venezuela civarlarından pamuk ve bakam odunu aldığını ve Güney Amerika'da inci, altın, beril, yakut ve ametist gibi mor olduğunu belirttiği bazı değerli taşlar topladığını belirtir. Yerlileri hep yamyam olarak tasvir eder. Dördüncü mektubunda Portekiz'in ticari keşiflerine değinir. Beşinci mektubunda yerlilerin uzun ömürlü olduklarını, topraklarının meyveler ve vahşi hayvanlar ile dolu olduğunu anlatır. Meyve, balık ve çeşitli bitkileri besin kaynağı olarak tükettikleri düşünülen yerlilerin yamyam ve çokeşli olduklarını, hukuki mercileri olmadığından, ilkel olduklarını iddia eder. Altıncı mektubunda, yerlilerin köleleştirilmesini savunur, çünkü ticaretten anlamazlar: altın haçları veya değerli taşları olan yüzükleri hediye olarak kabul etmezler. Vespucci, yedinci mektubunda da Güney Amerika'nın yeşil ve bereketli ağaçlarından bahseder: meyveler ve yağlarını insan için üretirler. Sekizinci mektubunda yerlilerin evlerini yağmaladığını anlatır; ıssız bir adanın ağaçlar ve kuşlar ile dolu olduğundan bahseder. Dokuzuncu mektubunda ise yerlilerin Araplar kadar ticaret bilgisine sahip olmadıklarından, Portekiz'in Atlantik Okyanusu'nda yapacağı ticaretin

Araplar ile yaptığından farklı olacağını yazar. Hiçbir mektubunda gördüğü ve hayran kaldığı hayvanların ve bitkilerin türleri hakkında detaylı bir bilgi vermez. Buna rağmen, mektuplarından farklı beşerî bilimler dallarına ilişkin birtakım sonuçlara varılabilir.

Beşerî bilimler; insani değerler, adalet, bilim politikaları ve etik ilkeler bağlamında çevreci eleştiri yaklaşımı ile ilintilidir, çünkü insanlar çeşitli kültürel kökenlerden geldikleri gibi, diğer canlı türleriyle de sürekli bir etkileşim halinde bulunurlar (Bird Rose, van Dooren, Chrulew, Cooke, Kearnes ve O'Gorman, 2012: 2).[187] Amerigo Vespucci, yeni vardığı Amerika'da farklı bir doğa ve bu doğal çevrede yaşayan insanlar ile çeşitli türlerdeki hayvanlar, şifalı besin ve bitkiler ile doğal maden kaynaklarına rastlar. Vespucci, ilk kez karşılaştığı doğal güzelliklerden farklı türlerdeki hayvan ve bitkilere hayran kalır; doğanın sunduğu gıdalar karşısında inancı gereği Tanrı'yı övme ve dua etme ihtiyacı duyar. Örneğin, dördüncü mektubunda Portekiz Kralı'nın yeni ticaret yolları bulmak için onun seyahatine maddi destek verecek kadar zengin olduğunu söylediği gibi, *"Tanrı ona bereket versin!"* dileğinde bulunur (Vespucci, 2013: 108). Vespucci (2013: 108), yaptığı seyahatin çok tehlikeli olmasına rağmen, *"Tanrı'ya ve dünyaya hizmet etmek amacıyla"* gerçekleştirildiği için, ölünce, ruhunun Cennet'te huzur bulacağını bile umar. Tanrı'nın yarattığı doğa harikalarına övgüler yağdırırken, Amerigo Vespucci'nin asıl amacı tüccarlık mesleğinde beğeni kazanmaktır. Vespucci'ye göre, Tanrı'nın eseri olan tüm canlılar insanın hizmetindedir; bu görüşü de Lynn White'ın (1967, 1996) insan-merkezci tüccarları betimlerken belirttiği gibi, hem İncil'den hem de Gaius Secundus Plinius'un *Doğa Tarihi* adlı

---

[187] Bird Rose, Deborah; Thom van Dooren; Matthew Chrulew; Stuart Cooke; Matthew Kearnes; Emily O'Gorman. 2012. Thinking through the environment, unsettling the humanities. *Environmental Humanities* 1: 1-5.

eserinden edinmiştir. Plinius'un *Doğa Tarihi* adlı eseri, doğadaki tüm bitki ve hayvanların insanlara faydalı besin kaynakları olduğunu ve rüzgârlar ile yağmurlar gibi doğa olaylarının da insanların hayatta kalabilmesi için var olduğunu savunur.

Bu tezde, Amerigo Vespucci'nin mektuplarındaki doğa anlayışı, çevreci eleştiri yaklaşımıyla analiz edilirken, doğa övgüsü ile doğa tahribatı konuları farklı başlıklar altında incelenmiştir ve çevreci beşerî bilimler kapsamında sosyal antropoloji, felsefe, ilahiyat, tarih ve etik alanlarında birtakım sonuçlara varılmıştır.

İlk olarak, Amerigo Vespucci, Marcel Mauss'un doğrultusunda bir sosyal antropolojik yaklaşımla yeni karşılaştığı Amerika kıtası yerlilerinin mal değişimlerine ve kulübelerde yaşayışlarına, hastalıkları tedavi etmelerine ve beslenmelerine değinir. Marcel Mauss (1872 – 1950), *Essai sur le don: Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques* (1925)[188] adlı eserinde hediye değiş-tokuşunun ilkel toplumlarda ticaret yöntemi olmaktan ziyade, yeni sosyal ilişkiler ve dostluklar kurma yöntemi olduğunu savunur. Vespucci de yerlilerin çanlar ve aynalar gibi küçük nesneler karşılığında kendilerine yardım etmesine değinir. Hem Mauss'a hem de Vespucci'ye göre, hediyeleşmek bir tür ticaret biçimidir. Amerigo Vespucci, yerlilerin ten renklerinden, doğal besinlerinden, tedavi yöntemlerinden ve düşmanlıklarından bahseder; yerlilerin onun anladığı biçimde ticaretle ve etraflarındaki değerli taşlar ile ilgilenmemesine de şaşırır.

İkinci olarak, felsefi açıdan Vespucci birçok gökbilimcinin ya da kozmoloji filozofunun görüşlerinden etkilenir. Bunlar arasında, Batlamyus, İbn-Battuta ve

[188] Mauss, Marcel. 1925. *Essai sur le don: Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques [Hediye üzerine deneme: İlkel toplumlarda değiş-tokuş tarzı ve nedeni]*. Paris: Librairie Félix Alcan.

İbn-Gubayr da vardır. Doğa felsefesi olarak doğanın besin ve şifa kaynakları ile dolu olduğu görüşünü ise Plinius'tan edinir. Amerigo Vespucci'nin bitkiler ve hayvanlar gibi doğal kaynaklardan ilaçlar üretilebileceği ile bazı taşların çok değerli oldukları konusunda; gökyüzü cisimleri ile rüzgârların türleri ve insanlara yararları ile fırtınalar ve şimşekler gibi zorlu doğa olayları hakkında Gaius Plinius Secundus'un *Doğa Tarihi* adlı kitabından esinlendiği açıktır.

Üçüncü olarak, ilahiyat açısından veya din felsefesi bakımından Vespucci, Aziz Francesco, Aziz Tomaso ve Aziz Augustinus gibi Hristiyan azizlerinin felsefelerinden etkilenir. Doğa, ona göre, Tanrı'nın müthiş bir eseridir ve İncil'den edindiği bilgi doğrultusunda doğa insanın hizmetindedir.

Dördüncü olarak, Amerigo Vespucci, tarih açısından, belirli tarihli mektuplarıyla 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyılın başlarındaki siyasi düzen, doğal kaynaklar için düzenlenen ticari seferler ve ticaret kültürü hakkında birçok bilgi verir.

Beşinci olarak, Amerigo Vespucci'nin mektuplarındaki ahlak bilgisinin kapsadığı adalet anlayışı ve etik ilkelere gelince, onun yerlilerin hukuk sistemi ve çoğu kez yöneticileri olmamasını görüp, şaşkınlığa düştüğü ve onları ilkel bulduğu anlaşılır. Ahlaki açıdan ise Vespucci yerlilerin etrafta çıplak dolaşmalarını, yasaları ve yöneticileri olmadan yaşamalarını eleştirir.

Ayrıca bu araştırmanın ikinci bölümündeki beş önemli sorunun cevapları da Amerigo Vespucci'nin doğa övgüsü ve doğaya karşı hayranlığı ile doğadan ticari

kaynaklar elde ederek, onu sömürme içgüdüsü arasındaki çelişkiyi aşağıda belirtildiği gibi ortaya çıkarır.

İlk araştırma sorusuna cevap olarak Vespucci, Güney ve Orta Amerika'da yeni yerler keşfeder; Brezilya, Venezuela ve Karayipler gördüğü yerler arasındadır. Buraları keşfedebilmek için bir denizci olarak yıldızların konumlarına göre gideceği yönü saptar ve bazen rüzgârların gücünden faydalanır.

İkinci araştırma sorusuna cevaben, Vespucci'nin Tanrı'ya ve yarattıklarına duyduğu sevgi, saygı ve hayranlığa rağmen, tüm doğa ürünlerinin karşısında onda ticaret isteği kökenli bir çelişki belirir. Kuşları, yerlileri, baharatları, ağaçların reçine ve boya gibi ürünlerini ve diğer doğal kaynakları hep ticarete dökmek ister. Oysa ki dünya, çevre düzeni, bitki örtüsü, hayvanları, sıvıları, toprak türleri ve gazları ile bir bütündür; bunlardan birine zarar veren, etik olmayan bir şekilde, tüm çevre sistemine zarar vermiş olur (Callicott, 1989: 25).[189] Bu noktada, Amerigo Vespucci'nin doğa övgüsü, ilkin hayvanlara, sonra da doğal bitki ve besinlere yöneliktir, fakat doğal kaynaklardan ticari kazanç elde edileceğinden, Amerigo Vespucci, doğayı tahrip ederek, bazı hayvanları yakalayıp, Avrupa'ya götürmek, şifalı bitki ve meyvelerin, değerli taş ile altının ticaretini yapmak isterken, yabani yerlileri de köleleştirmek amacındadır. Dolayısıyla, Amerigo Vespucci'nin doğayı övmesinin başlıca sebebi, onun kuşlara, balıklara, türlü türlü hayvanlara, güzel kokulu bitkilere ve meyvelere hayran kalması ve onları çok güzel bulmasıdır; öte yandan günümüz doğa tahribatını hazırlayan görüşleri ise bu balıkları ve hayvanları

---

[189] Callicott, J. Baird. 1989. *In defense of the land ethic: Essays in environmental philosophy*. Albany, N.Y.: State University of New York Press.

yeme, kuşlar ile hayvanları Avrupa'ya gemiyle götürme isteği ile ortaya çıkar. Yerlilerin iyi orantılı bedenlerine hayran kalır ve onlardan esir düşenleri köle yapar.

Çevrecilik bakımından, Amerigo Vespucci, tüm hayvanlara, bitkilere, gökyüzü cisimlerine, ormanlara ve sahillere hayrandır: renk renk ve çeşit çeşit olmaları, inancını kuvvetlendirir. Öte yandan Amerigo Vespucci tüccar bir denizcidir; yerlilerden köle seçerek, sömürgeci veya istilacı imajı yaratır.

Amerika kıtasının doğal kaynaklarının ticareti, Avrupa'nın kalkınmasında önemli bir rol oynar. Baharatlar, değerli taşlar, altınlar, meyveler ve hayvanlar Avrupa'da alıcı bulabilir. Bunula birlikte, Avrupa'ya uzak bu yeni kıtanın insanları doğal ortamda yaşadıklarından, vahşi veya yabanıldırlar. Amerigo Vespucci onları uygar ve Avrupalı Hristiyan insanlara denk bulmaz, çünkü çıplaktırlar, saldırgandırlar, vahşice yemek yerler, hukuk düzenleri ile yöneticileri yoktur, doğal yöntemlerle hastalara şifa vermeye çalışırlar ve yamyam oldukları gibi, tuhaf hayvanlar da yerler. Vespucci'ye göre, bu ilkel koşullardaki insanlar ancak köle olabilirler ve sahip oldukları doğal kaynaklar bu nedenlerle modern, güzel giyinen, inanç sahibi, hukuk ile yönetim sistemleri olan ve yemek yerken belirli görgü kurallarına uyan Avrupalılar tarafından kullanılabilir.

Üçüncü sorunun cevabı olarak, doğa insana hastalıklara karşı ilaç niteliğinde birçok bitki ve bunların yağlarını sunar. Yeni toprakların doğal zenginlikleri olan bitkiler ve meyveler, Avrupa için sağlık kaynağı olduklarından, ticari açıdan oldukça önemlidirler. Farklı doğal kaynaklar, Amerigo Vespucci'ye göre farklı hastalıkların tedavisi için önemlidir. Amerigo Vespucci, hava temiz olduğu sürece, insanların uzun yaşadıklarını, kadınların yüzelli yaşına kadar bile

yaşayabildiklerini gördüğünü savunur. Dolayısıyla, Amerigo Vespucci, İncil'den ve Hristiyan azizlerinden doğanın ürünleriyle hem bir anne gibi besleyici hem de bir makine gibi insanın hizmetinde olduğununu öğrenmiştir ve mektuplarında, bu kaynaklardan öğrendiklerini dile getirmektedir.

Doğanın sunduğu yiyecek ve içecek gibi temel insan ihtiyaçlarının üretimi ve elde edilmesi, Amerigo Vespucci'nin mektuplarına göre, çetin savaşlarla ve başarılı bir şekilde doğal felaketlerle mücadele edilerek gerçekleşir. Vespucci'ye göre doğa, sınırsız sayıda meyve, bitki ve hayvana sahiptir. Amerikan yerlileri hayatta kalmak için bunları tüketirler. Ayrıca Amerikan yerlileri tahıllardan şarap bile üretirler; tek kusurları, düşmanlarını yemeleridir. Bu nedenle, Vespucci'de düşmanlarını yiyen bu vahşi ve ilkel insanların topraklarının gelişmiş toplumlarca kullanılabileceği fikri uyanır. Yamyamlık iddiası, bu insanların topraklarındaki doğal kaynakları kullanabilmek için Vespucci'nin ileri sürdüğü bir fikir ve kendi yaptıklarını savunma biçimi olarak düşünülebilir. 20. yüzyılda yaşamış olan Claude Lévi-Strauss (1961),[190] Brezilya'da Amerigo Vespucci'nin atalarını gördüğü yerliler ile antropolojik bir alan araştırması yapmıştır: Vespucci'den farklı olarak, yerlilerin çıplak bedenlerine çizdikleri resimleri ve ritüellerini incelemiş, hatta yemek kültürlerine de değinmiştir. Lévi-Strauss (1965),[191] Güney Amerika kabilelerinde[192] *'haşlanmış'* ve *'kızartılmış'* yemeklerin ikram edildiği kişilerin toplumsal sınıflarına göre statü belirten metaforlar olarak kullanıldığını belirtir; insan eti de bu çiğ ve pişmiş yemeklerin arasındadır. Bu bağlamda, *'endo-*

[190] Lévi-Strauss, Claude. 1961. *Tristes Tropiques: An anthropological study of primitive societies in Brazil*. Çevirmen: John Russell. New York: Criterion.
[191] Lévi-Strauss, Claude. 1965. Le triangle culinaire. *Arc* 26: 19-29.
[192] Paraguay'daki Guayaki kabilesi üyeleri, bir çocuğa isim koyma töreninde, misafirler aile bireyleri olduğunda, haşlanmış et ikram ederler, avladıkları diğer hayvanları ise kızartırlar; Güney Brezilya'daki Kaïngang kabilesi üyeleri de haşlanmış eti dul kalan kadın veya erkeğe sunarlar (Lévi-Strauss, 1965).

cannibalisme' (aile içi yamyamlık/içyamyamlık) haşlama olarak aile içi bir bireyin yenmesi, *'exo-cannibalisme'* (aile dışı yamyamlık/dışyamyamlık) ise kızartılarak bir düşmanın yenmesidir (Lévi-Strauss, 1965). Haşlanmış yemekler, grup içi dayanışma anlamı taşırken, kızartma yemekler ise misafirlere sunulan ikram olarak toplumsal ilişkileri açığa çıkarırlar (Shankman, 1969: 58).[193] Bu durumda, düşmanın kızartılmış etini yemek, bir düşmanlık göstergesi sayılabilir (Shankman, 1969: 58). Lévi-Strauss (2014: 110)'a göre, her etnolog yamyamlığın var olduğunu bilir, fakat 16. yüzyılda Güney Amerika'da bulunan Cizvitler ve seyyâhların bahsettiği yamyamlık, *'yemek amacıyla düşmanlarını öldürmek'* olarak algılanamaz. Lévi-Strauss (2014: 110), yamyamlığın mantıklı açıklamaları olduğunu ileri sürer: kıtlık varsa, insanlar *'gıda'* amaçlı ölü insan eti yiyebilir; *'siyasi'* olarak insanlar düşmanlarını yiyebilir; *'büyü'* amaçlı ritüellerde ölü eti kullanılabilir.

Lévi-Strauss'un ileri sürdüğü yamyamlık fikrinin temelleri, Güney Amerika kabilelerinden önyargıyla bahseden Amerigo Vespucci'nin mektuplarında anlattıklarında da bulunur, fakat Lévi-Strauss'un konu edindiği seyyâhlar ve Cizvit papazlar gibi, 16. yüzyılda Amerika kıtasının güneyinde bulunan Vespucci, mektuplarında yerlilerin yamyamlık davranışının altında yatan sebepleri açıklamaz. Bu durumda, yerlileri, hiçbir sebebe bağlı olmayarak veya bazen sadece düşmanlarını öldürdükten sonra yiyerek yamyamlık yapan ilkel ve vahşi insanlar olarak göstererek, itibarsızlaştırmıştır. Dolayısıyla, onların doğal kaynaklarının Avrupalılar tarafından kullanılması gerekir: kanunsuz ve vahşi bir hayat süren yerlilerin toprakları Avrupalıların yönetimine geçebilir.

---

[193] Shankman, Paul. 1969. Le Roti et le bouilli: Levi-Strauss' theory of cannibalism. *American Anthropologist* 71 (1): 54-69.

Bunlara ilaveten, Amerigo Vespucci için doğanın bir makine olması konusuna ilişkin olarak, Bacon doğanın insanın hizmetine sunulmasını ve köleleştirilmesini savunur; Descartes ise *'maddesel evreni'* bir *'makine'* olarak gördüğünden, "*doğanın işleyişi mekanik kurallara tabi olduğu için, maddesel âlemdeki her şey, onu oluşturan parçaların düzeneği ve hareketi ile açıklanabilir"* tezini savunur (Yaylı ve Yaslıkaya, 2015: 455). Descartes ile birlikte, artık doğa bir *'organizma'* değil, *'makinedir'* (Yaylı ve Yaslıkaya, 2015: 455). Özdağ (2005a: 24-25), Bacon ve Descartes'ın bu *'mekanik dünya'* tezinin doğanın sömürülmesini meşrulaştırdığını anlatır. Aslında, Amerigo Vespucci'ye göre, Bacon'ın savunduğu gibi, doğa, yani toprak, hayvanlar, bitkiler ve farklı ırklardan gelen bazı insanlar diğer insanlara hizmet etmelidirler. Ona göre, bazı insanlar mektuplarında anlattığı gibi köleleştirilebilir, hayvanlar ve bitkiler de insana yiyecek, giyecek ve boya gibi maddeler sunmalıdır. Bu nedenle, Vespucci'ye göre, doğa, Descartes'ın ileri sürdüğü gibi, insanların hizmetinde ürünler veren bir makinedir. Doğanın insana köle gibi ve sistematik işleyen bir makine şeklinde ürünlerini sunması gerekliliği, Bacon ve Descartes'dan önce Amerigo Vespucci'de vardır: yeni keşfedilen toprakların tüm ürünlerinden ticari amaçlar ile faydalanılmalıdır. Amerigo Vespucci'nin mektuplarındaki doğaya karşı faydacı yaklaşım, diğer düşünür ve seyyâhlarda da vardır. Yerlilerin vahşi ilkeller olarak görülmesine karşı çıkan 16. yüzyıl düşünürlerinden Montaigne, insanların alışkın olmadıkları uygulamalara *'barbarca'* sıfatını yakıştırdığı fikrini destekler (bkz. Olender [Lévi-Strauss'un içinde önsöz], 2014: 9). Montaigne, Brezilya yerlilerine sahip çıkıp, onlara *"şu benim yamyamlar"* der (Lévi-Strauss, 2014: 94). Lévi-Strauss (2014: 93), 16. yüzyılda Rönesans döneminde Eski Yunanca ve Latince metinlerin üzerinde çalışmalar yapıldığını, Avrupa'nın klasiklerden edindiği bilgilere göre, yerliler hakkında yorumlar yaptığını ve bu dönemde, Amerika kıtasına yakın yerlere

Avrupalılar tarafından *Atlantis* (Atlantik Okyanusu) gibi Eski Yunan ve Roma medeniyetlerini çağrıştıran veya *Aden* - *'Cennet Bahçesi'*- gibi İncil kaynaklı isimler verildiğini vurgular. Dolayısıyla, 16. yüzyılda Avrupalılar için *'Yeni Dünya yerlilerinin görenekleri,'* Eski Yunan ve Romalı yazarların anlatımları doğrultusunda kaleme alınmıştır (Lévi-Strauss, 2014: 93). Amerigo Vespucci'nin de ilk kez gördüğü Güney Amerika'daki yerlerin doğal kaynaklarını anlamak için faydalandığı kaynaklar da klasiklere aittir: Eski Yunan bilginlerinden İskenderiyeli Batlamyus'un yer ve yön tariflerinden ve Plinius'un hayvanlardan ve bitkilerden elde edilebilecek olan şifalı besinler ile ilgili bilgilerinden faydalandığı bellidir. Amerigo Vespucci, 16. yüzyılda yaşayan düşünürlerden Rouen'e Güney Amerika'dan getirilen kölelerin durumlarına şaşıran Michel de Montaigne'in[194] bu dönemin gezginleri hakkında belirttiklerine (bkz. Lévi-Strauss, 2014: 93-94) uygun olarak, Yunan mitolojisinden esinlendiğinden, yerlileri, insan etiyle beslenen köpek burunlu yaratıklara benzeten Kristof Kolomb (Livingstone, 2015)[195] gibi, yerlilerin Avrupa'daki Rönesans kültüründen uzak yaşadıklarını gördükten sonra, yamyam olduklarını iddia ederek, onların sahip oldukları topraklar üzerinde söz sahibi olmalarını kısıtlayıp, bu toprakların doğal zenginliklerini Avrupalılara sunar.

Dördüncü sorunun cevabı olarak, günümüzde birçok tür yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır; Brezilya'daki yerli kabileler ise koruma altındadır.

---

[194] Michel de Montaigne (1533 – 1592), yerlileri barbar olmakla suçlamaz; aksine, herkese eşit davranmaları ve ikiyüzlülük ile kıskançlıktan uzak olmalarını beğeniyle karşılar; onları saf bulur (bkz. Montaigne, Michel de. 2008. "Yamyamlar üzerine." *Denemeler*. Çevirmen: Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası).

[195] Livingstone, Stephenie. 09/03/2015. History Re-Written: Christopher Columbus and the Cannibals. Web: https://www.floridamuseum.ufl.edu/science/history-re-written-christopher-columbus-and-the-cannibals/ (erişim tarihi: 26/02/2018).

Beşinci sorunun cevabı bağlamında, tezin tümü, denizci bir tüccar olan Amerigo Vespucci'nin yeni keşfettiği yerlerin doğasından ticari açıdan faydalanabilmek için yerlileri yamyam ve ilkel olarak gösterdiğini açığa çıkarır.

Sonuç olarak, ikinci bölümdeki araştırma sorularının cevapları yukarıdaki açıklamalardan ibarettir.

4. KAYNAKÇA

MEKTUPLAR İÇİN:

Vespucci, Amerigo. *Cronache Epistolari: Lettere 1476-1508.* Hazırlayan: Perini, Leandro. 2013. Firenze [Floransa]: Firenze University Press.

KİTAPLAR:

Adams, Edward Dean. 1926. *America and Americans, the name and its significance; a patriotic research presented as an address to the members and guests of the engineering foundation, at a dinner in honor of Edward Dean Adams upon the completion of his ten years of service as vice-chairman, New York City, May 19, 1926.* New York: Privately Printed.

Alighieri, Dante. 1960. *Questio de aqua et terra in Le Opere di Dante*, editör: Ermenegildo Pistelli. Firenze [Floransa]: Società Dantesca Italiana.

———. 1995. *Convivio*, editör: Franca Brambilla Ageno. Firenze [Floransa]: Casa Editrice Le Lettere.

———. 2011. *İlahi Komedya*. Çevirmen: Rekin Teksoy. 12. Baskı İstanbul: Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık.

Bacon, Francis. [1627]. 2014. *The New Atlantis*. Resimler: Murat Utkay. İstanbul: E-kitap Projesi; Cheapest Books; Hiperlink.

Brant, Sebastian; Henry Watson. 1509. *The shyppe of fooles*. London: Wynky[n] de Worde.

Braudel, Fernand. 1995. *The Mediterranean and the Mediterranean world in the age of Philip II.* Berkeley, California: University of California Press.

Caetani, Michelangelo; Giuseppe Lando Passerini. 1921. *La materia della Divina Commedia di Dante Alighieri dichiarata in VI tavole*. Firenze [Floransa]: Sansoni.

Callicott, J. Baird. 1989. *In defense of the land ethic: Essays in environmental philosophy*. Albany, N.Y.: State University of New York Press.

Campbell, David G. 2005. *A land of ghosts: The braided lives of people and the forest in far western Amazonia*. Boston: Houghton Mifflin.

Cantor, Norman F.; Peter L. Klein (derleyenler); Francis Bacon ve René Descartes (yazarlar; kitapta eserleri vardır). 1969. *Seventeenth-century rationalism: Bacon & Descartes*. Waltham, Massachusetts: Blaisdell Publishing Company.

Chaucer, Geoffrey. [1391]. 1978. *A treatise on the astrolabe*, editör: Walter W. Skeat. Amsterdam: Meridian.

Crosby, Alfred W. 2003. *The Columbian exchange: Biological and cultural consequences of 1492. 30th anniversary edition.* Westport, Connecticut; London: Praeger.

Cusimano, Girolamo. 1990. *Geografia e cultura materiale.* Palermo: Flaccovio Editore.

De Asúa, Miguel; Roger French. 2016. *A new world of animals: Early modern Europeans on the creatures of Iberian America*. New York: Routledge.

de las Casas, Bartolemé. 1876. *Historia de las Indias*. Madrid: Imprenta de Miguel Ginesta.

Descartes, René; Çevirmen: Donald A. Cress. [1637]. 1998. *Discourse on method and meditations on first philosophy* Indianapolis & Cambridge: Hackett Publishing Company.

Emmett, Robert S.; David E. Nye. 2017. *The Environmental humanities: A critical introduction.* Cambridge: The MIT Press.

Feder, Helena. 2014. *Ecocriticism and the idea of culture: Biology and the bildungsroman.* Burlington, Vermont: Ashgate Publishing Company.

Fernández-Armesto, Felipe. 2007. *Amerigo: The man who gave his name to America.* New York: Random House.

Ferraro, Giuseppe. 1875. *Relazione delle scoperte fatte da C. Colombo da A. Vespucci e da altri dal 1492 al 1506 tratta da manoscritti della Biblioteca di Ferrara e pubblicata per la prima volta ed annotata dal Prof. Giuseppe Ferraro.* Bologna: Gaetano Romagnoli.

Fitzpatrick-Alper, Ann. 1991. *Forgotten voyager: The story of Amerigo Vespucci*. Minneapolis: Carolrhoda Books.

Gaius Plinius Secundus. 2017. *Doğa tarihi (I. ve II. kitap).* Çevirmen: İnanç Pastırmacı. İstanbul: Say Yayınları.

Garrard, Greg. 2012. *Ecocriticism*. Oxon & New York: Routledge.

Gori, Pietro. 1898. "Abbigliamenti e costumi del secolo XV." *I centenari del 1898: Periodico diretto da Pietro Gori. Toscanelli – Vespucci - Savonarola: Firenze nel secolo XV. feste, giouchi, spettacoli.* Firenze [Floransa]: Tipografia Galletti e Cocci.

Griffiths, Tom. 2001. *Forests of ash: An environmental history*. Cambridge: Cambridge University Press.

Grinde, Donald A.; Bruce S. Johansen. 1995. *Ecocide of Native America: Environmental destruction of Indian lands and peoples*. Sante Fe, New Mexico: Clear Light Publishers.

Haraway, Donna Jeanne. 2004. *The Haraway reader*. New York: Routledge.

Hodgins, Vince. 2010. *Tainos, Aztecs, Mayas, and Incas: A timeless tapestry*. Baltimore: PublishAmerica.

Huggan, Graham; Helen Tiffin. 2015. *Postcolonial ecocriticism: Literature, animals, environment*. London: Routledge.

Ibn-Ǧubair, Muḥammad Ibn-Aḥmad. 1906. *Viaggio in Ispagna, Sicilia, Siria e Palestina, Mesopotamia, Arabia, Egitto: Compiuto nel secolo XII = Riḥlat ibn Ǧubair.* Çevirmen: Celestino Schiaparelli. Roma: Casa Editrice Italiana.

Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil). Eski Antlaşma. 2014. İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi & The Translation Trust / Yeni Yaşam Yayınları.

Lévi-Strauss, Claude. 1961. *Tristes Tropiques: An anthropological study of primitive societies in Brazil.* Çevirmen: John Russell. New York: Criterion.

Lévi-Strauss, Claude. 2014. *Hepimiz yamyamız*. Çevirmen: Haldun Bayrı. Önsöz: Maurice Olender. İstanbul: Metis Yayınları.

Lopez, Barry Holstun. 1986. *Arctic dreams: Imagination and desire in a northern landscape*. New York: Scribner.

Marsh, George Perkins; editör: David Lowenthal. 2005. *Man and nature.* Seattle [u.a.]: University of Washington Press.

Mauss, Marcel. 1925. *Essai sur le don: Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques.* Paris: Librairie Félix Alcan.

Meeker, Joseph W. 1974. *The comedy of survival: Studies in literary ecology*. New York: Scribner.

Merchant, Carolyn. 1989. *The death of nature: Women, ecology and the scientific revolution*. New York: Harper & Row.

Merrifield, Mary P. 1999. *Medieval and Renaissance treatises on the arts of painting: Original texts with English translations*. Mineola, N.Y.: Dover Publications.

Migliorini, Bruno. 1994. *Storia della lingua italiana*. Milano: Bompiani.

Montaigne, Michel de. 2008. *Denemeler*. Çevirmen: Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ober, Frederick A. (Frederick Albion). 1907. *Amerigo Vespucci*. Kindle Edition. New York; London: Harper & Brothers.

Özdağ, Ufuk. 2005a. *Edebiyat ve toprak etiği: Amerikan doğa yazınında Leopold'cu düşünce*. Ankara: Ürün.

Özdağ, Ufuk. 2014. *Çevreci eleştiriye giriş: Doğa – kültür – edebiyat.* Ankara: Ürün Yayınları.

Parker, Philip. 2010. *World history*. London: Dorling Kindersley Limited. A Penguin Company.

Perini, Leandro (Hazırlayan; dipnotlarla açıklayan); Vespucci, Amerigo. 2013. "Introduzione – Cronologia – Indice delle Lettere" (IX - XLVIII). *Cronache Epistolari: Lettere 1476-1508.* Firenze [Floransa]: Firenze University Press.

Ponting, Clive. 2000. *Dünyanın yeşil tarihi: Çevre ve büyük uygarlıkların çöküşü.* Çevirmen: Ayşe Başçı-Sander. İstanbul: Sabancı Üniversitesi.

Ray, Kurt. 2004. *Amerigo Vespucci: Italian Explorers of the Americas*. New York: Rosen Publishing Group, Inc.

Ridolfi, Roberto. 1937. *Una lettera inedita di Amerigo Vespucci sopra il suo terzo viaggio [Amerigo Vespucci'nin üçüncü seyahati hakkındaki basılmamış mektubu]*, "Archivio Storico Italiano," ["İtalyan Tarih Arşivi"] XCV, Firenze [Floransa]: 3-20.

Slovic, Scott. 2008. *Going away to think: Engagement, retreat, and ecocritical responsibility.* Reno: University of Nevada Press.

St. Thomas Aquinas. 1947. *The summa theologica.* Çevirmenler: Fathers of the English Dominican Province. Benziger Bros.

Thoreau, Henry David. 2015. *Walden; or, life in the woods*. Delmer: Scholar.

Vannucci, Marcello. 1995. *Breve Storia di Firenze: Dalle origini ai nostri giorni.* Tascabili Economici Newton. Roma: Newton & Compton editori, s.r.l.

Zaneveld, Jacques S. 1983. *Caribbean fish life: Index to the local and scientific names of the marine fishes and fishlike invertebrates of the Caribbean area*. Leiden: Brill.

KİTAP BÖLÜMLERİ:

Abulafia, David. 2008. Vespucci's tabloid journalism, 1497–1504: A Florentine publicist. *The discovery of mankind*: *Atlantic encounters in the age of Columbus*, 241–261. London: Yale University Press.

Conte, Chris. 2014. Africa's mountains: Collecting and interpreting the past. *Crossing mountains: The challenges of doing environmental history*, editörler: Marcus Hall; Patrick Kupper, 55-64. Munich: RCC.

Gaard, Greta. 2014. Mindful new materialisms: Buddhist roots for material ecocriticism's flourishing. *Material ecocriticism*, editörler: Serenella Iovino; Serpil Oppermann, 291-300. Bloomington: Indiana University Press.

Glick, Thomas. 2005. Biruni, Al- (Biruni and the West, 90). *Medieval science, technology, and medicine: An encyclopedia*, editörler: Thomas F. Glick; Steven Livesey; Faith Wallis, 88–90. New York & London: Routledge, Taylor and Francis Group.

Holm, Poul; Anne Husum Marboe; Bo Poulsen; Brian R. MacKenzie. 2010. Marine animal populations: A new look back in time. *Life in the world's oceans: Diversity, distribution and abundance,* editör: Alasdair D. McIntyre, 1-24. Oxford: Wiley-Blackwell.

Martin, Michelle. 2004. Eco-edu-tainment: The construction of the child in contemporary environmental children's music. *Wild things: Children's culture and ecocriticism,* editörler: Sidney Dobrin; Kenneth Kidd, 215-231. Detroit: Wayne State University Press.

Oelschlaeger, Max. 1991. The alchemy of modernism: The transmutation of wilderness into nature. *The idea of wilderness: From prehistory to the age of ecology*, 68-96. New Haven, Connecticut: Yale University Press.

Özdağ, Ufuk; G. Gonca Gökalp-Alpaslan. 2011. "Türkiyat Araştırmalarında Yeni Bir Alan: Çevreci Eleştiri." *Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl 3. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (26-29 Mayıs 2010) Bildiriler Kitabı. Cilt II,* editör: Ülkü Çelik Şavk, 641–651. Hacettepe Üniversitesi Yayınları: Ankara.

Paravisini–Gebert, Lizabeth. 2010. Caribbean utopias and dystopias: The emergence of the environmental writer and artist. *The natural world in Latin American literatures: Ecocritical essays on twentieth century writings*, editör: Adrian Taylor Kane, 113–135. Jefferson, N.C.: McFarland & Co., Publishers.

Rueckert, William. 1996. Literature and ecology: An experiment in ecocriticism. *The ecocriticism reader: Landmarks in literary ecology*, editörler: Cheryll Glotfelty; Harold Fromm, 105-123. Athens: The University of Georgia Press.

White, Lynn. 1996. The historical roots of our ecologic crisis. *The ecocriticism reader: Landmarks in literary ecology*, editörler: Cheryll Glotfelty; Harold Fromm, 3-14. Athens: University of Georgia Press.

TEZLER:

Alias, Simona. 2010–2011. *An eco-critical approach to Chaucer. Representations of the natural world in the English literature of the Middle Ages.* Edebiyat, Dilbilim, Filoloji Doktora Programı, 23. Dönem, Doktora Tezi, Trento Üniversitesi, İtalya.

Battles, Angela. 1996. *A vision of women: Literary representations of women in the New World in 'The Soderini Letter' or 'The Four Voyages of Amerigo Vespucci*.' Yüksek lisans tezi, State University of West Georgia, Amerika Birleşik Devletleri.

Blair, Matthew. 05/2015. *Points and spheres: Cosmological innovation in Dante's Divine Comedy*, Baylor University, Honors Program, Waco, Teksas, Amerika Birleşik Devletleri.

Tattini, Martina. 2009-2010. *Viaggio alla scoperta del cielo: Una proposta didattica per la scuola primaria*. Lisans Tezi, Floransa Üniversitesi, Floransa, İtalya.

Werner, Brett Alan. 2010. *Pragmatic ecocriticism and equipments for living*. Doktora Tezi, Alan: Retorik ve Bilimsel ve Teknik İletişim. Minnesota Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri.

MAKALELER:

Adam, Peter J. 2004. Monachus tropicalis. *Mammalian Species* 747: 1-9.

Bird Rose, Deborah; Thom van Dooren; Matthew Chrulew; Stuart Cooke; Matthew Kearnes; Emily O'Gorman. 2012. Thinking through the environment, unsettling the humanities. *Environmental Humanities* 1: 1-5.

Buell, Lawrence; Ursula K. Heise; Karen Thornber. 2011. Literature and environment. *Annual Review of Environment and Resources* 36: 417-440.

Burbery, Timothy J. 2012. Ecocriticism and Christian literary scholarship. *Christianity & Literature* 61 (2): 189-214.

Christie, E. W. H. 1950. The supposed discovery of South Georgia by Amerigo Vespucci. *Polar Record* 5 (40): 560-564.

Davies, A. 1952. The "First" Voyage of Amerigo Vespucci in 1497-8. *The Geographical Journal* 118 (3): 331-37.

Feeley, Kenneth J.; Miles R. Silman. 2009. Extinction risks of Amazonian plant species. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 106 (30): 12382-12387.

Hamilton, Jennifer. 2015. Labour. *Living Lexicon for the Environmental Humanities. Environmental Humanities* 6: 183-186.

Haraway, Donna. 1985. A manifesto for Cyborgs: Science, technology, and socialist feminism in the 1980s. *Socialist Review* 15: 65–107.

Iovino, Serenella; Serpil Oppermann. 2012. Material ecocriticism: Materiality, agency, and models of narrativity. *Ecozon@: European Journal of Literature, Culture and Environment* 3 (1): 75-91.

Kaza, Stephanie. 2010. Rachel Carson's sense of time: Experiencing Maine. *Interdisciplinary Studies in Literature and Environment* 17 (2): 291-315.

Lehmann, Martin. 2013. Amerigo Vespucci and his alleged awareness of America as a separate land mass. *Imago Mundi* 65 (1): 15-24.

Lévi-Strauss, Claude. 1965. Le triangle culinaire. *Arc.* 26: 19-29.

Lewis, Simon L.; Mark A. Maslin. 2015. Defining the Anthropocene. *Nature* 519 (7542): 171-180.

Lowe, Celia. 2014. Infection. *Living Lexicon for the Environmental Humanities. Environmental Humanities* 5, 301-305.

McFarlane, Donald A.; Adolphe Debrot. 2001. An extinct Oryzomyine rodent from the Quaternary of Curaçao, Netherlands Antilles. *Caribbean Journal of Science* 37 (3-4): 182-184.

Muñoz-Sanz, Agustin. 2006. La gripe de Cristóbal Colón. Hipótesis sobre una catástrofe ecológica [Christopher Columbus flu. A hypothesis for an ecological catastrophe]. *Enfermedades Infecciosas y Microbiologia Clinica* 24 (5): 326-334.

Neimanis, Astrida; Cecilia Åsberg; Johan Hedrén. 2015. Four problems, four directions for environmental humanities: Toward critical posthumanities for the Anthropocene. *Ethics & the Environment* 20 (1): 67-97.

Nunn, Nathan; Nancy Qian. 2010. The Columbian exchange: A history of disease, food, and ideas. *Journal of Economic Perspectives* 24 (2): 163-188.

Oppermann, Serpil. 1999. Ecocriticism: Natural world in the literary viewfinder. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 16: 29-46.

Özdağ, Ufuk. 2005b. On the intrinsic value of the land: Terry Tempest Williams. Refuge: An unnatural history of family and place. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 22 (1): 169-182.

Palsson, Gisli; Bronislaw Szerszynski; Sverker Sörlin; John Marks; Bernard Avril; Carole Crumley; Heide Hackmann; Poul Holm; John Ingram; Alan Kirman; Mercedes Pardo-Buendía; Rifka Weehuizen. 2013. Reconceptualizing the 'Anthropos' in the Anthropocene: Integrating the social sciences and humanities in global environmental change research. *Environmental Science and Policy* 28: 3-13.

Ritvo, Harriet. Mayıs 2017. Invasion/Invasive. *Living Lexicon for the Environmental Humanities. Environmental Humanities* 9 (1): 171-174.

Roukema, Edzer. 1962. The mythical "First Voyage" of the "Soderini Letter." *Imago Mundi* 16: 70-75.

Rueckert, William. 1978. Literature and ecology: An experiment in ecocriticism. *Iowa Review* 9 (1): 71-86.

Shankman, Paul. 1969. Le Roti et le bouilli: Levi-Strauss' theory of cannibalism. *American Anthropologist* 71 (1): 54-69.

Sigler, Carolyn. 1994. Wonderland to Wasteland: Toward historicizing environmental activism in children's literature. *Children's Literature Association Quarterly* 19 (4): 148-153.

Sparavigna, Amelia Carolina. 2016. Physics and optics in Dante's Divine Comedy. *Mechanics, Materials Science & Engineering Journal, Magnolithe* 3: 186-192.

Stone, Christopher D. 1972. Should trees have standing? – Towards legal rights for natural objects. *Southern California Law Review* 45: 450-501.

Şakacı, Bilge Kağan. 2013. Değer kavramı ekseninde derin ekoloji yaklaşımının çözümlenmesi. *Mülkiye Dergisi* 37 (1): 9-29.

Turvey, Samuel T.; Oliver, Jose R.; Narganes-Storde, Yvonne M.; Rye, Philip. 2007. Late Holocene extinction of Puerto Rican native land mammals. *Biology Letters* 3 (2): 193–196.

Unat, Yavuz. 1998. Fergani'nin "Astronominin Özeti ve Göğün Hareketlerinin Esasları" adlı astronomi eseri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi* 38 (1–2): 405–423.

White, Lynn. 1967. The historical roots of our ecologic crisis. *Science, New Series (Published by American Association for the Advancement of Science)* 155 (3767) (March 10, 1967): 1203-1207.

Witmer-Kehr, Marguerite. 1916. The doctrine of the self in St. Augustine and in Descartes. *The Philosophical Review* 25 (4): 587-615.

Yaylı, Hasan; Refik Yaslıkaya. 2015. İnsan doğa ilişkisi tasarımında radikal dönüşüm: Derin ekoloji. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)* 3: 452-465.

ÇEVRİMİÇİ KAYNAKLAR:

Aciman, Alexander. 23/06/2014. Recapping Dante: Canto 33, or History's Vaguest Cannibal. *The Paris Review: Arts & Culture*: https://www.theparisreview.org/blog/2014/06/23/recapping-dante-canto-33-or-historys-vaguest-cannibal/ (erişim tarihi: 03/04/2017).

"Amerigo Vespucci: Explorer (c. 1451–c. 1512)." A&E Television Networks, LLC. 27 Nisan 2017. Web: http://www.biography.com/people/amerigo-vespucci-9517978 (erişim tarihi: 04/07/2018).

"Augustine (354 — 430 C.E.)." 2017. *Internet Encyclopedia of Philosophy*: http://www.iep.utm.edu/augustin/#H2 (erişim tarihi: 04/04/2017).

Ballantyne, Coco. (18/02/2009). What causes albinism? Albinos around the world face day-to-day health issues, but in Africa they have a bigger problem: being hacked to death for body parts. *Scientific American*: https://www.scientificamerican.com/article/killing-albinos-tanzania-albinism/ (erişim tarihi: 03/03/2017).

Breyer, Melissa. 08/03/2018. Women are marrying trees in Mexico. *TreeHugger*: https://www.treehugger.com/conservation/why-are-women-marrying-trees-mexico.html (erişim tarihi: 04/07/2018).

Carpaccio, Vittore. 1494. *Miracolo della croce a Rialto* [Rialto'da haç mucizesi]. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vittore_carpaccio,_miracolo_della_Croce_a_Rialto_01.jpg (erişim tarihi: 02/02/2017).

Carrington, Damian. 20/11/2015. Half of tree species in the Amazon at risk of extinction, say scientists. *The Guardian*: https://www.theguardian.com/environment/2015/nov/20/half-tree-species-amazon-risk-extinction-study (erişim tarihi: 15/11/2017).

Caswell, John Edwards. 15/12/2017. "Henry Hudson: English Navigator and Explorer." *Encyclopædia Britannica*: www.britannica.com/biography/Henry-Hudson (erişim tarihi: 2/2/2018).

"Coleocephalocereus Purpureus." 2017. *Llifle.Com*. Web: http://www.llifle.com/Encyclopedia/CACTI/Family/Cactaceae/6341/Coleocephalocereus_purpureus (erişim tarihi: 15/10/2017).

de las Casas, Bartolemé. 2011. [EBook #36924]. "Chapters from Las Casas, which discuss the Statements of Vespucci: Las Casas on the alleged First Voyage of Amerigo Vespucci. I. - Chapter CXL.": para. 68-76. *The Letters of Amerigo Vespucci and other documents illustrative of his career*. Çevirmen: Clements R. Markham. New York: Burt Franklin. Project Gutenberg: https://www.gutenberg.org/files/36924/36924-h/36924-h.htm#page1 (erişim tarihi: 03/03/2018).

di Bondone, Giotto (1267-1337). Aziz Francesco Destanı: Kuşlara Vaaz, Assisi Bazilikası, İtalya. *Wikimedia Commons*:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Giotto_-_Legend_of_St_Francis_-_-15-_-_Sermon_to_the_Birds.jpg (erişim tarihi: 04/07/2018).

Dictionary.com. *Collins English Dictionary - complete & unabridged 10th edition*. HarperCollins Publishers. 2017. Web: http://www.dictionary.com/browse/libeccio (erişim tarihi 04/04/2017).

“Dodo Kuşu: Nesli Tükenen Hayvanlar.” 2015. *Bilgimanya*. Web: http://www.bilgimanya.com/dodo-kusu-nesli-tukenen-hayvanlar/ (erişim tarihi: 15/10/2017).

Dore, Brian; Landers, Maria G. 07/08/2013. Stars in their eyes: Italy’s *Notte di San Lorenzo*. *Postcards from Italy*: http://www.ciuitaly.com/blog/files/san-lorenzo-shooting-stars.php (erişim tarihi: 04/04/2017).

Dünya Dinleri. 09/04/2014. Hıristiyan bayramları ve kutsal günleri, Hıristiyan inancında Beşaret bayramı (Blagoveştenie). Web: http://www.dunyadinleri.com/dunya-dinleri/hiristiyan-bayramlari-ve-kutsal-gunleri/oku_hiristiyan-inancinda-besaret-bayrami-blagovestenie (erişim tarihi: 04/04/2017).

“Ecocriticism and Environmental Humanities – ASLE.” 2017. *Asle.Org*. Web: https://www.asle.org/explore-our-field/ecocriticism-and-environmental-humanities/ (erişim tarihi: 01/10/2017).

Eric and Madleine. 2017. Amerigo Vespucci: Vespucci’s map of his four recorded voyages made on Microsoft paint. Web: http://ict-bvg.wikispaces.com/6BVespucci2009 (erişim tarihi: 04/04/2017).

"Explorers and Navigators genealogy project." 2018. *Geni_family_tree*. Web: https://www.geni.com/projects/Explorers-and-Navigators/140 (erişim tarihi: 02/02/2018).

Farghānī, Aḥmad ibn Muḥammad ibn Kathīr. *Al-Kāmil fī ṣan'at al-asṭurlāb al-shimālī wa-al-junūbī wa-'ilalihumā bi-l-handasah wa-al-ḥisab.* Ref: Or 5479, ff 37v-85r. Web: Qatar Digital Library: https://www.qdl.qa/en/archive/81055/vdc_100030447153.0x000004 (erişim tarihi: 03/03/2018).

"From Our (Brazilian) Home to Yours." 02/01/2008. Cassava or Yucca Root - Grow Your Own # 5. Web: http://fromourhometoyours-en.blogspot.com/2008/01/cassava-or-yucca-grow-your-own-5.html (erişim tarihi:04/07/2018).

Garris, Amanda. 27/04/2017. Cassava is genetically decaying, putting staple crop at risk. *Cornell Chronicle*: http://news.cornell.edu/stories/2017/04/cassava-genetically-decaying-putting-staple-crop-risk (erişim tarihi: 04/07/2018).

Geleneksel El Sanatları ve Mağazalar Müdürlüğü (GES). 2009. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk El Halıcılığı Projesi. "Bakam odunu (*Caesalpinia sapan L.*)." Web: http://www.turkelhalilari.gov.tr/sayfalar.php?language=tur&icerik=dogalboyamacilik/bakam-odunu (erişim tarihi: 31/05/2017).

Gerken, James. 22/10/2013. 11 Animals That Are Now Extinct... Thanks To Humans. *Huffpost UK*: https://www.huffingtonpost.com/2013/10/22/11-extinct-animals_n_4078988.html (erişim tarihi: 04/12/2017).

Ghirlandaio, Domenico. Yaklaşık 1472. *Madonna della misericordia* [Merhamet istenen Meryem Ana]. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Domenico_ghirlandaio,_madonna_della_misericordia,_ognissanti,_Firenze.jpg (erişim tarihi: 04/07/2018).

Gray-Davidson, Osha. 28/10/2015. Climate Change Threatens an Iconic Desert Tree. *National Geographic*: https://news.nationalgeographic.com/2015/10/151028-joshua-tree-climate-change-mojave-desert/ (erişim tarihi: 04/07/2018).

Grazzini, Gaetano. Amerigo Vespucci Heykeli, Uffizi Galerisi. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Amerigo_Vespucci_Uffizzi_Florence.jpg (erişim tarihi: 04/07/2018).

Gutiérrez, Diego; Hieronymus Cock. Lessing J. Rosenwald Collection. *Americae sive qvartae orbis partis nova et exactissima descriptio*. [Antwerp: s.n, 1562]. Harita. Web: https://www.loc.gov/item/map49000970/ (erişim tarihi: 04/07/2018).

Henricus Martellus Germanus. Yaklaşık 1489. Martellus World-Map.jpg. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Martellus_World-Map.jpg (erişim tarihi: 03/03/2018).

Hoagland, Edward. 16/02/1986. From the Land Where Polar Bears Fly. *New York Times*: http://www.nytimes.com/books/98/12/06/specials/lopez-arctic.html (erişim tarihi: 06/12/2017).

Holm, Poul. 2017. The north Atlantic fish revolution: An environmental history of the north Atlantic 1400-1700 (*NorFish*). Web: https://www.tcd.ie/history/research/centres/ceh/norfish/ (erişim tarihi: 04/04/2017).

Hrbek, Ivan. 2016. "Ibn Baṭṭūṭah: Muslim explorer and writer." *Encyclopædia Britannica*: https://global.britannica.com/biography/Ibn-Battutah (erişim tarihi: 04/04/2017).

Italian-English translation for "verzino." Verzino - English translation - bab.la Italian-English dictionary. Web: http://en.bab.la/dictionary/italian-english/verzino. Oxford University Press (erişim tarihi: 30/05/2017).

Johnson, Bruce. 24/09/2001. Bones 'likely to belong to Dante's cannibal count.' *The Telegraph*: http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/italy/1341474/Bones-likely-to-belong-to-Dantes-cannibal-count.html (erişim tarihi 04/04/2017).

Jokinen, Anniina. 31/01/2012. "Medieval cosmology." *Luminarium Encyclopedia Project*: http://www.luminarium.org/encyclopedia/medievalcosmology.htm (erişim tarihi: 03/03/2017).

Jones, Alexander Raymond. 11/04/2017. "Ptolemy." *Encyclopædia Britannica*: https://www.britannica.com/biography/Ptolemy (erişim tarihi: 25/04/2018).

Kohli. 29/04/2008. Valuable Information about Trees & Plants. Web: http://trees-plants.blogspot.com/2008/04/ (erişim tarihi: 04/07/2018).

Kovarik, William. 2012. Environmental History Timeline. Web: http://environmentalhistory.org/about/ (erişim tarihi: 08/08/2017).

Lear, Linda. 2017. The Life and Legacy of Rachel Carson. Web: http://www.rachelcarson.org/ (erişim tarihi: 03/12/2017).

Liberal Arts, Instructional Technology Services. *Dante's Inferno, Circle 3, Canto 6* "Cerberus." The University of Texas at Austin. Tarihsiz. Web: http://danteworlds.laits.utexas.edu/circle3.html#cerberus (erişim tarihi: 02/02/2017).

Livingstone, Stephenie. 09/03/2015. History Re-Written: Christopher Columbus and the Cannibals. Web: https://www.floridamuseum.ufl.edu/science/history-re-written-christopher-columbus-and-the-cannibals/ (erişim tarihi: 26/02/2018).

Means, Russell. 1980. For America to Live Europe Must Die. Web: https://archive.org/details/ForAmericaToLiveEuropeMustDie (erişim tarihi: 03/03/2018).

Mercator, Gherard. 1596. *Carta do Mundo de Mercator* [Mercator'un Dünya Haritası]. *Wikimedia Commons*: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mercator_1569.png (erişim tarihi: 04/07/2018).

Morrison, James E. 2016. The astrolabe. Web: https://www.astrolabes.org/pages/theastrolabe.htm (erişim tarihi: 03/03/2017).

Oppermann, Serpil. 17/04/2009. Ekoeleştiri. Web: http://www.pen.org.tr/files/GreenPEN%20Ekoele%C5%9Ftiri%20Prof.%20Dr.%20Serpil%20Opperman.pdf (erişim tarihi 04/04/2017).

Orihuela, Joha. 25/04/2018. Ara tricolor: Cuba's extinct endemic macaw. *Fossil Matter*: http://fossilmatter.blogspot.com/2018/04/ara-tricolor-cubas-extinct-endemic-macaw.html (erişim tarihi: 04/07/2018).

Papa Francesco. 24/05/2015. *Laudato sí*. Web: http://w2.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html (erişim tarihi: 08/08/2017).

Petruzzello, Melissa. 30/06/2017. "Angel's trumpet." *Encyclopædia Britannica*: https://www.britannica.com/plant/angels-trumpet (erişim tarihi: 15/11/2017).

Quinones, Ricardo J. 17/03/2017. "Dante's intellectual development and public career." *Encyclopædia Britannica*: https://www.britannica.com/biography/Dante-Alighieri/Dantes-intellectual-development-and-public-career#ref384935 (erişim tarihi: 26/08/2017).

Radford, Tim. 06/08/1999. Parrots faced with threat of extinction. *The Guardian*: https://www.theguardian.com/uk/1999/aug/06/timradford (erişim tarihi: 04/07/2018).

"Rescue Missions Underway to Save Haiti's Species from Mass Extinctions." — Penn State: Eberly College of Science. 16/11/2010. *Science.Psu.Edu*. Web: http://science.psu.edu/news-and-events/2010-news/Hedges11-2010 (erişim tarihi: 04/12/2017).

Santi, beati e testimoni: Amerigo. Tarihsiz. Web: http://www.santiebeati.it/nomi/Detailed/1229.html (erişim tarihi 04/04/2017).

"Scarlet Macaw (*Ara macao*)," Neotropical Birds Online (T. S. Schulenberg, Editör). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, N.Y., Amerika Birleşik Devletleri. *Neotropical Birds Online*: https://neotropical.birds.cornell.edu/Species-Account/nb/species/scamac1 (erişim tarihi: 04/07/2018).

Sent Antuan Bazilikası. 2017. Aziz Francesco: Serafik Pederimiz ve Kurucumuz. Web: http://www.sentantuan.com/fransiskenler/aziz-Francesco/ (erişim tarihi: 12/12/2016).

Sent Antuan Kilisesi. 2017. Aziz Antuan yansımaları: "Yaratıkların İlahisi." Web: http://www.azizantuan.org/tur/pagina.asp?id=230 (erişim tarihi: 12/12/2017).

Survival International. 2017a. "Yanomami." *Survivalinternational.Org*. Web: https://www.survivalinternational.org/tribes/yanomami (erişim tarihi: 15/11/2017).

Survival International. 2017b. "Uncontacted Indians of Brazil." *Survivalinternational.Org*. Web: https://www.survivalinternational.org/tribes/uncontacted-brazil (erişim tarihi: 03/12/2017).

Şen, Mustafa. Usturlap okulu: Usturlaba dair herşey. Tarihsiz. Web: https://usturlapokulu.wordpress.com/ (erişim tarihi: 02/02/2017).

The Editors of Encyclopædia Britannica. 2009. "Cosimo de' medici: Ruler of Florence [1389-1464]." *Encyclopædia Britannica*: https://global.britannica.com/biography/Cosimo-de-Medici (erişim tarihi: 03/03/2017).

The Editors of Encyclopædia Britannica. 2018. "Juan Sebastián Del Cano." *Encyclopædia Britannica*: https://www.britannica.com/biography/Juan-Sebastian-del-Cano (erişim tarihi: 04/07/2018).

"The Last Carolina Parakeet." 2015. *John James Audubon Center at Mill Grove*. Web: http://johnjames.audubon.org/last-carolina-parakeet (erişim tarihi: 15/10/2017).

TheMediciFamily.com. Lorenzo di Pierfrancesco de' Medici. Tarihsiz. Web: http://www.themedicifamily.com/Lorenzo-di-Pierfrancesco-de-Medici.html (erişim tarihi: 03/03/2017).

———. Medici family: Origins and history. Tarihsiz. Web: http://www.themedicifamily.com/ (erişim tarihi: 04/04/2017).

———. The Medici bank. Tarihsiz. Web: http://www.themedicifamily.com/The-Medici-Bank.html (erişim tarihi: 03/03/2017).

"The Venezuela's Eco Portal to Eco-Tourism & Ecology." 2017. *Ecoportal.Tripod.Com*. Web: http://ecoportal.tripod.com/extinction.htm (erişim tarihi: 21/11/2017).

The World Bank [Dünya Bankası]. 14/11/2014. Brazil: Much more flora in danger of extinction than originally thought. Web:

http://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/11/14/brasil-flora-peligro-extincion-biodiversidad-amazonia (erişim tarihi: 04/07/2018).

"Tutti i viaggi dell'esploratore Amerigo Vespucci." 01/05/2017. *Panoram Italia: Living Italian Style*: https://www.panoramitalia.com/en/arts-culture/history/tutti-viaggi-dell-esploratore-amerigo-vespucci/4535/ (erişim tarihi: 04/07/2018).

Waldseemüller, Martin. *Universalis cosmographia secundum Ptholomaei traditionem et Americi Vespucii alioru[m]que lustrationes.* [Strasburg, Fransa: 1507]. Harita. Web: https://www.loc.gov/item/2003626426/ (erişim tarihi: 08/12/2017).

Winchcombe, Rachel. 18/05/2016. Creating Cures in Early America. *Early Modern Medicine*. Web: https://earlymodernmedicine.com/creating-cures-in-early-america/ (erişim tarihi: 01/12/2017).

Yıldırım, Ömer. 2005a. Klaudyos Batlamyus kimdir? Web: http://www.felsefe.gen.tr/klaudyos_batlamyus_kimdir.asp (erişim tarihi 02/02/2017).

———. 2005b. Francis Bacon'ın Yeni Atlantis (Nova Atlantis) Ütopyası. Web: http://www.felsefe.gen.tr/filozoflar/francis_bacon_ve_yeni_atlantis_nova_atlantis_utopyasi.asp (erişim tarihi: 12/12/2017).

———. 2005c. Augustinus kimdir? Web: http://www.felsefe.gen.tr/augustinus_kimdir.asp (erişim tarihi: 04/04/2017).

———. 2005d. Augustinus’un Etik (Ahlak Felsefesi) Anlayışı. Web: http://www.felsefe.gen.tr/filozoflar/augustinus_etik_ahlak_felsefesi_anlayisi.asp (erişim tarihi. 24/03/2017).

EK 1: AMERIGO VESPUCCI'NİN MEKTUPLARININ ÖZETLERİ

1) Amerigo Vespucci'nin Floransa'daki babası Bay Anastagio Vespucci'ye yazdığı mektup (Trebbio del Mugello, 19 Ekim 1476; sayfalar: 3-4)

Bu mektup Amerigo Vespucci döneminde çevrenin pisliğine bağlı olarak gelişen bir veba salgını olduğunu açığa vurur. Ayrıca Amerigo Vespucci'nin Katolik bir aileden geldiği ve Katolik kültürü aldığı bu mektuptan anlaşılır.

Latince olan bu mektupta, Amerigo Vespucci babasının isteği üzerine ders çalışmak için küçük bir Latince gramer kitabı kaleme aldığını açıklar. Bu mektubu yazarak amcasının babasından fakir bir komşusuyla ilgilenmesini rica ettiğini belirtir; annesine ve tüm akrabalarına da selam söyler. Bu mektuptan dönemin komşuluk ve akrabalık ilişkilerinin güçlü olduğu anlaşılabilir. Vespucci'nin tek korkusu, çevrenin pisliğinden ve farelerden yayılan veba hastalığıdır. Amerigo isminin Latincesi Emericus olduğundan Latince olan bu mektubu *"Emericus Vespucius"* olarak imzalar. Bu mektuptan anlaşılacağı üzere, Amerigo Vespucci'nin ailesi kültürel değerlere bağlı Katolik bir aile olduğundan, ona bir aziz ismi vermiştir: Aziz Amerigo günü 15 Temmuz'dur; Aziz Amerigo, Bamberg'de günah çıkarmak ile görevli bir papazdır; Amerigo ismini taşıyan Katolikler 15 Temmuz'u isim günü olarak kutlarlar ("Santi, Beati e Testimoni," tarihsiz).[196]

---

[196] Santi, beati e testimoni: Amerigo. Tarihsiz. Web: http://www.santiebeati.it/nomi/Detailed/1229.html (erişim tarihi 04/04/2017).

2) Amerigo Vespucci'nin Genova'daki Mantova dükünün vekiline yazdığı mektup (Sevilla, 30 Aralık 1492; sayfa 87)

Bu kısa ticari mektubunda, Amerigo Vespucci, Mantova efendisinin elçisi olan Antonio Salimbeni'nin yaklaşık sekiz gündür orada bulunmadığını ve alıcının kuryeye 2 *'charlini'* vermesi gerektiğini söyler. Bu mektup, ticari açıdan, bu dönemde *'charlini'* olarak bilenen bir para birimi olduğunu açığa kavuşturur.

3) Amerigo Vespucci'nin Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye yazdığı mektup (Sevilla, 28 Temmuz 1500; sayfalar: 88-101)

Amerigo Vespucci, bu mektupta, yeni karşılaştığı topraklardaki doğal güzelliklere hayranlığını belirtse de yerlileri ilkel olduklarından, yamyam ve çıplak olarak tasvir eder, çünkü yerlilerin ellerindeki doğal değerleri ticari amaçlı olarak ele geçirmek niyetindedir. Bu mektupta, Amerigo Vespucci bir ay önce Hindistan'ın bir kıyısına ulaştığını belirtir. Ana yemek sonunda yenilen meyve kadar güzel haberleri olduğunu da savunur. 18 Mayıs 1499 tarihinde iki karavela ile İspanya Kralı'nın maddi desteğiyle yaptığı yolculukta Afrika kıyılarından geçerek Kanarya Adaları'na ulaştığını yazar. Bu adalardan biri olan Gomera'ya vardığını belirtir. Burası yemyeşil, yaprakları sararmayan, güzel kokulu ve aromatik ağaçlar ile doludur. Vespucci ve arkadaşları buldukları tatlı su kaynaklarından içme suyu alırlar, şişelerine doldururlar. Asya Kıtası'nın bittiği yer olarak kabul ettikleri Cattigara Burnu'na ulaşırlar. Vespucci, burada karşılaştıkları iki kocaman nehre de hayran kalır. Vespucci arkadaşlarıyla birlikte bu nehirlerden birinde ilerlerken, bir insan grubu ile karşılaşır. Burada gördüğü kuşların renklerine ve ötüşlerine hayran kalır.

Vespucci ve arkadaşları, Cebelitarık ile Messia'da esen rüzgârdan daha kuvvetli olan bir rüzgâr yüzünden akıntıya kapılırlar. Bir denizci olarak yolunu bulmak için yıldızların konumlarından yararlanmaya çalışır. Kadiz şehrinin enleminde ilerlediklerini düşünür. 23 Ağustos 1499 tarihinde Ay'ın Mars ile aynı noktada kavuştuğunu belirtir. Çeşit çeşit hayvanlar görür. Tuhaf görünümlü insanlar ile karşılaşır: ten renkleri Vespucci ve arkadaşlarından daha koyudur; çıplaktırlar ve yamyamdırlar: başlıca besin kaynakları insan etidir. Kanoları vardır, kadınları yemez, sadece köle yaparlar. Silahları oklar ve yaylardır. Vespucci ile meslektaş arkadaşları bu adada ilerledikçe başka insan gruplarına da rastlarlar. Daha sonra yola koyularak, Parias Körfezi'ne varırlar: buradaki yerliler onlara meyve şarabı, meyveler ve balıklar sunarlar, ayrıca papağanlar hediye ederler; bu insanlar, yamyam değildir. Vespucci, 400 fersah ileride, Asya'nın Doğu sınırında bir kıta ile karşılaştıklarını yazar: burada farklı türlerde hayvanlar vardır: aslanlar, ceylanlar, oğlaklar, yaban domuzları, tavşanlar ve karada yaşayan başka birtakım hayvanlar. Vespucci ile ekibi bu topraklarda ilerledikçe sekiz kol uzunluğunda bir yılan ile karşılaşırlar ve ondan çok korkup, deniz yolculuklarına geri dönerler. Kıyıdan 400 fersah daha ilerledikten sonra, onlara ok ve yay atmaya çalışan insanlar ile karşılaşırlar. Kayıkla geldikleri bu topraklara inerler; onlarla savaşıp evlerine el koyarlar. 55 yaşındaki Portekizli bir denizci de onları yerliler ile savaşmaya teşvik eder: bu savaştan aldıkları yaraların iyileşmesi için yirmi gün bir limanda kalırlar. Yola devam edip, kıtanın 15 fersah uzağında bir adaya varırlar. Burası Kurasao'dur. Adanın insanları onlardan korkup kaçsa da bir kadın kendilerine içecek ikram etmek için onları evine çağırır. Vespucci ve arkadaşları da Kral'a hediye olarak onbeş yaşında iki kadını köle olarak yakalayıp götürmeye karar verirler. Bu adanın insanları oldukça iridir. Buradan 10 fersah daha ileride olan bir adaya geçtiğini anlatan Vespucci, Venedik'e benzettiği Venezuela'ya ulaşır. Ekibiyle birlikte

buradan pamuk ve bakam odunu alır. 300 fersah daha ötede yedi farklı dil konuşan insanları köle yapmak amacıyla yakaladıklarını söyler; dünyada 1000 taneden fazla dil konuşulduğuna inanır; kendisinin de bu dillerden 40'ından fazlasının konuşulduğuna şahit olduğunu vurgular. 700 fersah ileride ise *'Hispaniola'* denilen ve altı yıl önce Kristof Kolomb tarafından keşfedilen yere ulaşır. Burada Hristiyanlar vardır ve Vespucci ile arkadaşları onlardan rahatlıkla erzak ile yiyecek temin edebildiklerinden orada iki ay kalırlar. Kuzey yönünde çıplak insanların yaşadığı binden fazla ada olduğunu belirten Vespucci, arkadaşlarıyla 200 fersah güneye ilerlediklerinde, karşılarına çıkan yerlerden 232 köle alırlar; 67 günde bir körfez aşarak, Portekiz Kralı'na ait olan Azur Adaları'na varırlar. Kadiz'den 300 fersah uzaktadırlar. Bu yol üzerinde, Kanarya Adaları'na ve Madera Adası'na uğrarlar ve sonunda Kadiz'e dönerler.

Onüç aylık seyahat boyunca Asya kıyılarında ilerlediğini zanneden Vespucci, pusulası ile 5000 fersah, yani 20.000 mil yol kat ettiğini saptadığını anlatır. Ekinoks çizgisinin 6.5. derecesinden Güney'e doğru ilerlerlerken, başka farklı diller konuşan çıplak insanlar, vahşi hayvanlar, aromatik ağaçlar ile inci ve altınlara rastlar. Vespucci ve arkadaşları buradan beril taşının yanı sıra yakut ve ametiste benzeyen taşlar toplarlar. 14 adet pembe inci de alırlar. İspanya Kraliçesi Kastilyalı Isabella mücevher sever; değerli taşlar hoşuna gider. Vespucci ve arkadaşları Kadiz'de kölelerini satarlar; Vespucci, 57 kişilik bir topluluk ile yola çıkmış olsa da, dönüşte iki kişinin yerliler tarafından öldürüldüğünü belirtir.

Vespucci Eylül ayının ortasına doğru İspanya Kralı Ferdinand ile Portekiz Kralı I. Manuel'in ona üç gemi yaptırıp vereceğini tahmin eder; Seylan, Hint Okyanusu ve Bangladeş'i görmeyi umar. Dünyanın yuvarlak olduğunu gösteren iki

haritayı çizecek olan Vespucci, bu haritaları Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye daha sonra gönderecektir.

4) Amerigo Vespucci'nin Lorenzo di Piefrancesco dei Medici'ye yazdığı mektup (Yeşil Burun Adaları, 4 Haziran 1501; sayfalar: 102-108)

Bu mektup, Vespucci'nin ticaret amacıyla dünyanın doğal zenginliklerinden faydalanmayı Tanrı'ya bir hizmet etme biçimi olarak düşündüğünü gün yüzüne çıkarır; bu nedenle, Amerigo Vespucci Portekiz'in yapmakta olduğu ticarete de değinir.

Amerigo Vespucci, 8 Mayıs 1501 tarihinde Lizbon'da olduğunu, fakat dinsel inancı gereğince, *'Kutsal Ruh'un yardımı ile,'* yani verdiği güçle Tanrı'ya hizmet etmek amacıyla yeni bir seyahate çıkmış olduğunu belirtir. Ayrıca, bu seyahatini Portekiz Kralı'nın isteği üzerine gerçekleştirdiğinin altını çizer. Kanarya Adaları'ndan geçerek, Afrika kıyılarında dolaştıktan sonra, Yeşil Burun Adaları'na arkadaşları ile birlikte ulaşır. Buranın Etiyopya'nın başlangıç noktası olduğunu düşünür. Yolda Doğu'daki Hindistan'tan gelen iki Portekiz gemisi ile karşılaşır. Batlamyus'un *Coğrafya* adlı eserinin gezginler için önemli bir bilgi kaynağı olduğunu savunur. Portekiz Kralı Yeşil Burun'a Lizbon'dan 1499 yılında bir filo gönderir. Vespucci, Yeşil Burun Adaları'nın konumunu usturlap ve kuadrant araçlarıyla saptar. 13 adet geminin Yeşil Burun Adaları'na ulaştığını belirttikten sonra 700 fersah ileride bu gemilerin vardıkları topraklarda beyaz ve çıplak insanların olduğunu söyler. Gemiler Doğu'ya doğru ilerlerler. Bu gemilerin sekizi Yeşil Burun'a varır. Ona göre burası Etiyopya'dadır. Filodakiler Zafala'dan altın ve Mezibino'dan aloe vera ile ipek kumaş alır. Buradan da Tanzanya ve Kenya'ya

giderler. Vespucci gittikleri şehirlerin altın, mücevher, kumaş, baharat ve yararlı bitkiler ile dolu olduğunu yazar.

Vespucci, bu gemilerin Kızıl Deniz'e ulaşmadan önce Mekke'den geçtiklerini savunur. Hindistan'daki Kamaram'ın yanı sıra, günümüzde Yemen'de olan Al Hudaydah'a ve Arabistan'daki Cidde'ye bile gittiklerini anlatır. Kahire'den Malakka'ya kadar gittiği düşünülen İskenderiyeli Gaspar de Gama'yı (1458-1514) (Perini, 2013: 105) anımsayarak Hint Okyanusu'nun farklı zenginliklere sahip olan bir yer olduğunu vurgular. Gaspar de Gama'nın Portekiz'den Hint Okyanusu'na gittiğini belirtir. Hindistan'daki Parlicat Krallığı'nın altın, inci, değerli taş bakımından zengin olduğunu vurgular. Portekizlilerin Arabistan ve Hindistan'dan getirdikleri değerli taş, baharat ve gıdalara değinir; tarçın, zencefil, benzoin, porselen, aloe vera, elmas taşı, biber ve karanfil bunlardandır. Vespucci kendi kıtasının Avrupa, yani Latince olarak *Europia* olduğunun farkındadır.

5) Amerigo Vespucci'nin Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye yazdığı mektup (Lizbon, 1502; sayfalar: 109-113)

Bu mektupta, denizcilerin yollarında ilerleyebilmeleri için odun ve su gibi ihtiyaçları olduğuna; ayrıca Vespucci'nin yön bulmak için yıldızlardan yararlandığına ve farklı bitki ve hayvan türlerine hayran kaldığına şahit olunur. Vespucci yerlilerin uzun ömürlü olmalarına şaşırır; yerlilerin nasıl yaşadıklarını anlatır ve meyve ile sebzelerin yanı sıra insan eti ile de beslendiklerini savunur; aslında amacı hayran kaldığı hayvan ve bitki türlerinden yararlanmaktır; Vespucci'ye göre, tüm bu doğal zenginlikler kanunları olmayan ilkel yerlilere aittir, ancak yerlilerin ellerinden alınmalı ve ticaretleri yapılmalıdır.

Vespucci, Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye yazar ve daha önce kendisine Gine'den de yazdığını belirtir. Su, odun ve diğer gereksinimlerini aldıktan sonra, buradan arkadaşlarıyla birlikte ayrılan Vespucci, yeni bir toprak parçasına vardığını açıklar. Bu yeni toprak parçası farklı türler, yerli insanlar ve Tanrı'nın doğa harikaları ile doludur. Kuzey Yarımküre'de değil, Güney Yarımküre'dedir. Yıldızların geometrik şekillerini, yerlerini ve hareketlerini inceler. Bu yeni toprak parçası çok verimlidir. Burada yaprak dökmeyen yemyeşil ağaçlar, çeşit çeşit meyveler, çiçekler ve bitkiler vardır. Kuşların renklerine ve ötüşlerine hayran kalır. Vespucci kendini Cennet'te gibi hisseder. Burada aslanlar ve kaplanların yanı sıra yılanlar, ceylanlar, oğlaklar ve tavşanlar gibi hayvanlar görür. Bu hayvanlardan hiçbiri ona göre evcilleştirilmemiştir. Burada yaşayan insanların kralları, kanunları ve yasaları yoktur: herşey ortaktır ve mal sahibi olmak diye bir kavram da yoktur. Yerliler grup halinde evlerde yaşarlar; yerde oturarak yemek yerler; yemekleri meyveler, bitkiler ve deniz ürünleridir. Diğer hayvanların etlerini de, insan eti de yerler. Erkekler dudak ve yanaklarını delip buralara kemik ve taşlar koyarlar. Yerliler çokeşlidir: doğum olayları kutlanmaz. Yaşam koşulları sağlıklı olan yerlilerin hayatı uzundur. Savaşları ise çok şiddetlidir.

6) Amerigo Vespucci'nin adı bilinmeyen bir Floransalı'ya yazdığı mektup (muhtemelen 1502 yılı; sayfalar: 114-119)

Amerigo Vespucci bu mektubunda denizcilerin ilerlerken fırtınalar gibi birçok doğal zorlukla karşılaşabileceğini söyler. Gittiği yerlerin insanlarının ilkel olduklarını vurgular: çıplaktırlar; çıngıraklara ve kuş tüylerine önem verirler; sahip oldukları altın ve incilerin ticari değerinden haberleri yoktur. Dolayısıyla, bu insanlar köle olarak kullanılabilirler. Bu mektup, Amerigo Vespucci'nin yerlilerin

ilkel olduklarını savunarak ticaret için onların kaynaklarını kullanma arzusunu gözler önüne serer.

Amerigo Vespucci mektubuna gecelerin uzayıp, gündüzlerin kısaldığını, yani kış mevsiminin geldiğini belirterek başlar. Denizdeki zorluklara ve soğuk havaya rağmen, Lizbon'dan 1600 fersah uzakta olduğunu anlatır. Üç yolculuk boyunca arkadaşlarıyla Atlantik Okyanusu'nda ilerlediklerini belirtir; 2000 fersahlık yol boyunca çıplak insanlar gördüğünü söyler. Ayrıca bu topraklar ile Portekiz arasında yaklaşık beş; İtalya'nın Ferrara kenti ile arasında ise yaklaşık sekiz saatlik bir zaman farkı olduğunu savunur. Ilıman iklime sahip bölgelerde doğan insanların beyaz, sıcak bölgelerde doğanların ise zenci olduklarını düşünür. Yeni karşılaştığı topraklarda ağaçlar hep yemyeşildir ve geniş ormanlık alanlar vardır. Ağaçlar, yağ ve Vespucci'nin *'likör'* diye adlandırdığı iki besleyici sıvının kaynağıdır. Bu mektupta Vespucci, iki farklı yarımkürede farklı mevsimlerin yaşandığını açıklar.

Ayrıca Vespucci ilk kez gördüğü bu yeni toprakların insanlarını köle yaptıklarını söyler: bu insanların kendi topraklarında kanunsuz-kuralsız ve ticaretten uzak bir hayat yaşadıklarının altını çizer. Yerliler, Vespucci ve arkadaşlarının onlara hediye etmeye çalıştığı altın haçları ve taşlı yüzükleri istemezler. Vespucci, ikinci seyahatinde inciler alıp, Kastilya'da sattıklarını açıklar. Vespucci ile arkadaşları, yerlilerin takı olarak kullandıkları tüyleri ve balık kılçıklarını zenginlik olarak düşünmelerine şaşırır. Bir yerliye verdikleri bir çıngırak karşılığında 157 inci almalarına da hayret ederler: yerliler ticaret nedir bilmezler. Vespucci, bu yerlerde dokuz ay ve yedi gün geçirdiğini anlatır.

7) Amerigo Vespucci'nin Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye yazdığı mektup (*'Mundus Novus' ['Yeni Dünya']* adıyla bilinir; Lizbon, 1502-1503; sayfalar: 120-135)

Bu mektupta Amerigo Vespucci, ilkel olduklarından, insan eti yiyen ve birbirine düşman olan yerlilerin topraklarından ticaret amaçlı altın gibi değerli doğal kaynakların alınarak kullanılmasını meşrulaştırır.

Mektubun orijinali İtalyanca'dır, fakat Giovanni del Giocondo tarafından Latince'ye çevrilmiştir (Perini, 2013:129). Amerigo Vespucci, farklı ve bilinmedik bir kıtaya vardığının farkına varır. Atlantik Okyanusu'na kıyısı olan bir toprak parçasına ulaştığını anlatır. Burada Avrupa'dakinden farklı insanlar ve hayvan türleri yaşarlar; iklim ise ılımandır. Kanarya Adaları'na ve Yeşil Burun Adaları'na gittiklerini anlatır. Yönünü bulmak için yıldızlardan yararlanır; bunun için de usturlap ile kuadrant adlı araçları kullanır. Süheyl yıldızını da tasvir eder. Bu kıtanın bir kısmı Kuzey Yarımküre'de, diğer kısmı ise Güney Yarımküre'de kalır. Burada hep çıplak insanlar gördüğünü vurgular. Bazı yerliler yanaklarını, dudaklarını, burun deliklerini ve kulaklarını delip onları taşlar ile süslerler. Adanın erkekleri, aynı anda birden fazla kadınla evli olabilirler. Vespucci'ye göre bu insanlar utanç nedir bilmezler. Vespucci, 300 adet insanı yediğini söyleyen bir adamla yüzyüze gelip konuşur. Yerlilerin savaşma biçimleri de düzensizdir, ok ve yay ile savaşırlar. Vespucci, yerlilerin çok uzun ömürlü olmalarına şaşırır. Hayvanların ve balıkların bol olduğunu gördüğünden, bu insanların avlanmadıklarını düşünür. Ağaçlar yemyeşildir ve verimlidir; çeşitli meyvelere, yağlara ve sıvılara sahiptir. Buralarda altın da boldur, fakat yerliler için altının hiçbir değeri yoktur. İklim ılımandır.

Vespucci, ilk iki seyahatini İspanya Kralı için yaptığını, bunun üçüncü seyahati olduğunu ve dördüncü bir seyahate daha çıkacağını belirtir.

8) Amerigo Vespucci'nin Pier Soderini'ye mektubu (Lizbon, 4 Eylül 1504; sayfalar: 136-165)

Bu mektupta, Vespucci gerçekleştirdiği dört seyahati detaylı bir şekilde anlatır. Benvenuto Benvenuti adlı bir Floransalı ondan Pier Soderini'ye nereleri gördüğünü yazmasını ister. Bu nedenle, Amerigo Vespucci yaptığı dört seyahati bu mektubunda Pier Soderini'ye tasvir eder. Bu seyahatlerden ilk ikisinin maddi destekçisi İspanya Kralı Ferdinand'dır; diğer son ikisininki ise Portekiz Kralı I. Manuel'dir. Yine gittiği toprakların yerlilerini yamyam ve çıplak olduklarından eleştirerek, yaşadıkları yerlerin topraklarının ve doğal kaynaklarının sömürülmesini kabul edilebilir kılmaya çalışır.

Vespucci, İspanya ve Portekiz adına yaptığı bu dört seyahatin başlıca amacının ticaret olduğunu vurgular. İlk iki seyahati için İspanya (Kastilya) Kralı Ferdinand onun yönetimine dört gemi vererek, yeni topraklar keşfetmesini bekler. İlk seyahatine 10 Mayıs 1497'de Kadiz'den çıkar ve Kanarya Adaları'na doğru ilerler; burası Portekiz'den 280 fersah uzaktadır; 18 ay içinde farklı yerler görür; yeni bir kıta ile birçok adanın varlığına şahit olur. Vardığı bir kıyıda insanlar ile iletişim kurabilmek için ziller, aynalar, kemerler ve küçük toplar gibi eşyalar hediye etmeye çalışır. Yerlilerin ten rengi kırmızıya çalar; utançları olmadığından çıplak gezerler. Geniş suratlıdırlar. Kaş ve kirpikleri yoktur. Hızlı koşarlar. Silahları ok ve yaydır. Silah yapımında metal yerine hayvan kemikleri, balık kılçıkları ve tahta kullanırlar. Kendi dillerini konuşmayan insanlarla savaşırlar. Savaşlarının tek

sebebi düşmanlıktır; mal-mülk için savaşmazlar. Kralları, kanunları, yasa koyucuları ve ceza sistemleri yoktur. Az konuşurlar. İlkeldirler; belirli beslenme saatleri veya günlük planları yoktur; hamaklarda uyurlar; evlilik kurumları yoktur: istedikleri kadar kadın ile ilişki kurarlar. Kadınlar çok doğurgandır. Ağaçtan yapılmış kulübelerde yaşarlar. Tek zenginlikleri süs malzemesi olarak kullandıkları kuş tüyleri, balık kılçıkları ve yanak ile dudak deliklerine yerleştirdikleri beyaz ya da yeşil taşlardır. Altın ve değerli taşları yoktur. Hastaların başuçlarına yemek ve su koyarlar; etrafında dans ederler; birkaç gün onu yalnız bırakıp iyileşerek aralarına dönmesini beklerler. Ateşi olan hastaları soğuk su ile yıkarlar, sonra da ateşin etrafında döndürürler. Bitkisel ilaçları vardır. İnsan eti de yerler.

Vespucci, kazanç kaynağı olarak bir tek altın gördüğünü söyler. Daha sonra bir limana varır. Burası Venedik'e benzeyen Venezuela'dır. 44 kadar evin köprüleri vardır; buranın insanları o kadar vahşidir ki onlara oklar ve yaylar ile saldırırlar. Vespucci ve arkadaşları 15-20 kadar yerliyi öldürür ve birçoğunu yaralar. Üstüne üstlük, evlerine girip, bu evlerden bazı eşyalar alırlar. Ertesi gün ise başka bir limanda farklı bir dil konuşan insanlar ile karşılaşırlar. Bu insanlar yılan yer; balıklardan ekmek yapar; meyve ve bitki tüketir. Üç gün boyunca bu insanlarla beraber yaşarlar. Vespucci, bu bölgenin papağanlarına hayran kalır.

Daha sonra Vespucci ile arkadaşları bir sürü insan ve nehir görür. Burada aslanlar, parslar, geyikler ve domuzlar gibi vahşi hayvanlar yaşar. Bu insanların atları, katırları, eşekleri, köpekleri ve inekleri yoktur. Ağaçlar hep yemyeşil, iklim ise ılımandır. Burada bazı yerlileri vaftiz de ederler. Burası Parias'tır.

870 fersah ilerleyerek, altın aramaya devam ederler. 13 aylık seyahat süresince altın madenlerine rastlarlar. Daha sonra da dost canlısı insanların olduğu bir limana varırlar. 37 gün daha yola devam ederlerken, birçok insan topluluğuyla karşılaşırlar. 7 gün boyunca adalarda yaşarlar ve tekrar 400 kadar çıplak insanın olduğu bir yere varırlar. Bu insanlar ile savaşırlar. Ertesi gün bedenlerini boyamış ve tüyler takmış insanlar ile savaşıp 250 kadarını yakalarlar. İspanya'ya 222 adet köle ile geri dönerler.

İkinci seyahati için ise Vespucci, Kadiz'den arkadaşlarıyla üç gemi ile birlikte 16 Mayıs 1499 tarihinde ayrılır; tekrar Yeşil Burun'a doğru giden bir rota izler. Vespucci ve arkadaşları Kanarya Adaları'ndan geçerler. Ateş Adası adı verilen bir adaya gelirler. Burada odun ve su ihtiyaçlarını karşılarlar. 44 gün boyunca bilmedikleri topraklardan geçerler. Birkaç yerli görürler. Başka bir adada daha çok insan bulurlar. Kanoları vardır ve yamyamdırlar. Başka bir yerde ise dost insanlara rastlarlar. Buradan sadece bir çan karşılığında 150 adet inci alırlar. Buradaki meyveler çok sağlıklı, toprak ise verimlidir. 17 gün burada kalırlar. Daha sonra denizde ilerlerlerken, bir kumsalda çok sayıda yerli görürler. Bunlar çok ilkel insanlardır; boyunlarında iki kuru kabak asılıdır; biri ot, diğeri beyaz un ile doludur; otları una bulayıp yerler. Bu adada bol miktarda vahşi hayvan vardır. Vespucci ve arkadaşları bu adadan ayrılarak, başka bir adaya geçerler: burada iri-yarı insanlar görürler. Çok büyük okları vardır. Burası Kurasao olabilir.

Vespucci ve arkadaşları yollarına devam ederler; başka bir limanda 47 gün kalırlar ve yerlilere verdikleri çan ve ayna gibi ucuz eşyaların karşılığı olarak değerli incilere sahip olurlar. 130 incisi olan midyeyi İspanya'da Kraliçe Isabella'ya

getirirler. Buranın insanlarından nereden balık avlanabilineceğini öğrenirler. Antiller'e gidip, erzak toplarlar. 8 Eylül günü Kadiz'e geri dönerler.

Vespucci, İspanya yerine artık Portekiz'in maddi desteği vasıtasıyla gerçekleştirdiği üçüncü seyahatine 10 Mayıs 1501 yılında Lizbon'dan başlar. Kanarya Adaları'na doğru üç gemi ile birlikte yola çıkar. Afrika'nın Batı bölgelerinden geçer. Etiyopya'dan su ve odun alırlar. 17 Ağustos günü bambaşka bir toprağa ayak basarlar. Arkadaşlarıyla su ve odun ihtiyaçlarını buradan temin ederler. Buradaki yerlilere çan ve ayna bırakırlar.

Ertesi sabah, gemiden yerlilerin duman yaptıklarını görürler. Kaptandan bu insanların baharat veya bitkisel ilaç gibi zenginlikleri olup olmadığını görmek için kıyıya yanaşmasını isterler. Beş günden fazla süre burada kalırlar. Yerli erkekler, kadınlardan kendileriyle konuşmalarını ister. Vespucci'nin arkadaşlarından birinin etrafında halka oluştururlar. Bu arada, dağdan bir kadın iner. Başka kadınlar da gelip, Vespucci'nin bu arkadaşını yerde sürükleye sürükleye götürürler. Vespucci ile arkadaşlarına erkekler ok fırlatmaya başlayınca onlar da dört el ateş eder; yerliler kaçışırlar. Daha sonra Vespucci ve arkadaşları buradan ayrılarak Aziz Augustinus Burnu diye adlandırdıkları yere gelirler. Yola devam ederken bir kıyıda yerlileri görürler. Burada beş gün kalırlar. Üç yerli, gönüllü olarak onlarla beraber Portekiz'e gelir. Vespucci ve arkadaşları bu limandan 750 fersah uzağa giderler. Burada ağaçlar vardır; bazıları reçine üretir. Buradan da erzak toplarlar. 15 Şubat günü okyanusta ilerlemeye devam ederler. Vespucci vardıkları yerde 7 Nisan günü gecenin 15 saat sürdüğünü savunur, çünkü Güneş Koç Burcu'nun son dönemindedir ve bu bölgede mevsim kıştır.

Vespucci ve arkadaşları yola devam ederlerken, çok soğuk bir bölgenin varlığına şahit olurlar. Kaptan Portekiz'e geri dönmeye karar verir. Beş gün sonunda ılık bir bölgeye varırlar. Mayıs ayının on günü boyunca bu ılık bölgede kalırlar. Buradan Azur Adaları'na doğru rotayı çevirirler. 7 Eylül 1502 tarihinde Lizbon'a varırlar, fakat iki gemi ile geri gelirler, çünkü üçüncü gemi yön değiştirerek, Sierra Leone'ye doğru gider. Vespucci bu seyahatlerinin 15 ay 11 gün sürdüğünü ileri sürer.

Vespucci ve arkadaşlarının Portekiz için yaptığı dördüncü ve son seyahate gelince, altı gemi ile Lizbon'dan 10 Mayıs 1503 tarihinde yola çıkarlar. 13 gün Yeşil Burun Adaları'nda kalırlar. Kaptan Sierra Leone'ye gitmek ister, fakat 300 fersah uzakta yeni bir toprak parçası görürler: burası ıssız bir adadır. Baş kaptanın 300 tonluk gemisi burada kaybolur. Bu adada Vespucci dokuz denizci ile beraber gemiyi bırakacakları bir yer aramak için iner. Issız olan adada tatlı su kaynakları, ağaçlar ve kuşlar vardır; bu kuşlardan bazılarını yakalarlar. Burada fare ve yılan gibi hayvanlar da vardır. Ürkerek yola devam ederler ve Azizler Koyu diye adlandırdıkları bir liman bulurlar. Burası diğer adadan 300 fersah uzaktadır. 260 fersah ötede ise başka bir limana varıp bir kale yapmaya karar verdikten sonra, burada 24 Avrupalı adam bırakırlar; 5 ay boyunca bu kaleyi yapmak için uğraştıktan sonra, 18 Haziran 1504 tarihinde Portekiz'e geri dönerler.

9) Amerigo Vespucci'nin Kardinal Francisco Jiménez de Cisneros'a mektubu (Sevilla, 9 Aralık 1508; sayfalar: 166-168)

Orijinali İspanyolca olan bu mektupta, Vespucci, adalarda ne yapılacağına karar verilmesi gerektiğini belirtir; bu adaların yerlileri yamyam olduklarından, bu

adaların doğal kaynaklarının ticaretini yapmak, adaları yerlilere bırakıp gitmekten daha uygundur. Bu adalar ile yapılacak olan ticaret, Portekiz Kralı'nın Araplar ile yaptığı ticaretten farklıdır; Kral, Araplar'dan mal karşılığında kumaş alır. Adalara kumaş ve bina yapımı için malzeme göndermek gerekir: bu yeni toprakların insanları çıplak yamyamlardır. Buralardan baharat getirmek zaman alacaktır. Vespucci, adalara yapılacak kumaş ticaretinin yönetimini Kardinal Francisco Jiménez de Cisneros'dan ister.

EK 2: AMERIGO VESPUCCI İLE AYNI DÖNEMDE YAŞAYAN, KEŞİFLERİNE ÖNCÜLÜK EDEN VE BU KEŞİFLERİ DEVAM ETTİREN DİĞER DENİZCİLER

- John Cabot (1450–1499), İngiltere adına çalışan İtalyan bir gezgin olarak, Newfoundland'ı bulur;
- Bartolomeu Dias (1450–1500), Portekizli bir gezgindir; Portekiz'den yola çıkar ve Ümit Burnu'na varır;
- Kristof Kolomb (1451–1506), İspanya adına çalışan Cenovalı bir gezgin olarak, 1492 yılında Asya kıtasına gitmeye çalışırken, şans eseri olarak Amerika kıtasını bulur;
- İspanyol Juan Ponce de León (1460–1521), Florida'ya ilk ulaşan gezgindir;
- Pedro Álvares Cabral (1467–1520) adlı Portekizli denizcinin Brezilya'yı keşfeden kişi olduğu düşünülür;
- Vasco da Gama (1469–1524), Ümit Burnu'ndan geçerek, Hindistan'a varan ilk Portekizli denizcidir;
- İspanyol Vasco Núñez de Balboa (1475–1519), Panama'ya varıp Pasifik Okyanusu'nu Amerika kıyılarından izler;
- Francisco Pizarro (1475–1541) adlı İspanyol gezgin İnka İmparatorluğu'nu ele geçirir ve imparatorluğa ait olan tüm topraklar üzerinde İspanya Kralı'nın hakkı olduğunu iddia eder;
- İspanya adına çalışan Portekizli gezgin Ferdinand Magellan (1480–1521), deniz yoluyla ilk dünya turunu başlatan kişi olarak, günümüzde kendi adıyla bilinen Magellan Boğazı'ndan çıkıp, Pasifik Okyanusu'na geçer;

Filipinler'in İspanya'ya ait olduğunu iddia ettiğinden, burada öldürülür ve başlattığı dünya turunu tamamlayamaz;

- İspanyol Juan Sebastián Elcano (1476–1526), Magellan'ın yarım kalan dünya turunu tamamlayan gezgindir [Magellan ile beraber yola çıkan beş gemiden biri olan *Concepción*'un kaptanıdır ve Magellan öldürülünce, onun izinden giderek, başlattığı dünya turunu beş gemiden geriye kalan iki gemiden biri olan *Victoria* ile tamamlar (bkz. The Editors of Encyclopaedia Britannica, 2018)[197]];
- Diogo Rodrigues (1490-1501, Portekiz–21 Nisan 1577, Goa), 1528'de bugün kendi adıyla bilinen Rodrigues Adası'nı keşfeder;
- Fransa adına çalışan İtalyan gezgin Giovanni da Verrazzano (1485–1528), Amerika kıtasının kuzeydoğu bölgelerini bulur; Güney Karolina'dan Newfoundland'a kadar olan bölgede keşiflerde bulunur;
- İspanyol Hernán Cortés (1485–1545), Aztek İmparatorluğu topraklarını fetheder;
- Fransız Jacques Cartier (1491–1557), Kanada'yı keşfeder;
- İspanyol Hernando de Soto (1496–1542), Florida ve Mississippi Nehri'ni bulur;
- İspanyol Francisco Vásquez de Coronado (1510–1554), Büyük Kanyon'u bulur;
- İspanyol denizci Francisco de Orellana (1511–1546), 1541 ile 1542 yılları arasında Amazon Nehri'nde dolaşır;

[197] The Editors of Encyclopædia Britannica. 2018. "Juan Sebastián Del Cano." *Encyclopædia Britannica*: https://www.britannica.com/biography/Juan-Sebastian-del-Cano (erişim tarihi: 04/07/2018).

- Pedro Sarmiento de Gamboa (1532–1592), Pasifik Okyanusu'nda gezen İspanyol bir denizcidir;
- Yermak Timofeyevich (1532-1585) adlı Rus gezgin Sibirya Hanlığı'nı ele geçirir;
- İngiliz denizci Henry Hudson (1565-1611), Atlantik Okyanusu'nun kuzeyinde kalan Labrador, Grönland ve Hudson Körfezi'ni ve civarlarını keşfeder ("Explorers and Navigators genealogy Project," 2018).[198] Hudson Körfezi'nin yanı sıra Amerika'da bir nehre ve bir boğaza da Hudson adı verilir (Caswell, 2017).[199]

---

[198] "Explorers and Navigators genealogy project." 2018. *Geni_family_tree*. Web: https://www.geni.com/projects/Explorers-and-Navigators/140 (erişim tarihi: 02/02/2018).

[199] Caswell, John Edwards. 15/12/2017. "Henry Hudson: English Navigator and Explorer." *Encyclopædia Britannica*: www.britannica.com/biography/Henry-Hudson (erişim tarihi: 2/2/2018).

EK 3: MARTIN WALDSEEMÜLLER'İN DÜNYA HARİTASI (1507)

Kaynak: Waldseemüller, Martin. *Universalis cosmographia secundum Ptholomaei traditionem et Americi Vespucii alioru[m]que lustrationes [Batlamyus geleneğine göre evrensel kozmografi ve Amerigo Vespucci'nin tasviri]*. [Strasburg, Fransa: 1507]. Harita. Web: https://www.loc.gov/item/2003626426/ (erişim tarihi: 08/12/2017). Kredi: Library of Congress, Geography and Map Division [Kongre Kütüphanesi, Coğrafya ve Harita Bölümü], Washington, D.C., Amerika Birleşik Devletleri.

ÖZ

Amerigo Vespucci, çeşitli Avrupalı arkadaşları ile meslektaşlarının yanı sıra babasına onbeşinci yüzyılın sonuna doğru ve onaltıncı yüzyılın başlarında Yeni Dünya'yı --Amerika kıtasını-- tasvir ettiği toplam dokuz mektup[200] yazmıştır. Babası Anastagio Vespucci'ye yazdığı birinci mektubu (1476), Katolik bir aile tarafından yetiştirildiğini gösterir: Amerigo Vespucci mektubunu imzalamadan önce adını bir Hristiyan azizin adı gibi Latince *'Emericus'* olarak yazmıştır. İkinci mektubunda (1492), Mantova dükünün vekiline, döneminin para birimi *charlini*'den bahsetmiştir. Vespucci üçüncü, dördüncü ve beşinci mektuplarını Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye yazmıştır. Üçüncü mektubunda (1500), Yeni Dünya'nın hayvanlarının çeşitliliği karşısında duyduğu hayranlığı belirtmiş ve Avrupa'ya ticaret amaçlı pamuk, bakam, inciler, altın, beril ve ametiste benzeyen taşlar getirdiğini yazmıştır. Dördüncü mektubunda (1501), Vespucci Portekizlilerin keşifleri sayesinde ticarette uzmanlaştığını anlatmıştır. Beşinci mektubunda (1502), Vespucci yerlilerin ne kültürel değerlere sahip ne de yasal ve idari sistemleri olan ilkel yamyamlar olduklarını iddia etmiştir. Altıncı mektubunda (muhtemelen 1502), adı bilinmeyen bir Floransalı'ya, yerlilerin köle olarak sömürülebileceğini yazmıştır. Yeni Dünya'daki ağaçların yağlar ve meyveler gibi ürünlerinden bahsettiği yedinci mektubunu (1502-1503) tekrar Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici'ye yazmıştır. Sekizinci mektubunda (1504), Pier Soderini'ye yerlilerin evlerini nasıl yağmaladığını anlatmıştır. Dokuzuncu mektubunda (1508), Kardinal Francisco Jiménez de Cisneros'a yerlilerden hiçbirisinin ticaretin ne olduğunu

[200] Kaynak Mektuplar: Vespucci, Amerigo. *Cronache Epistolari: Lettere 1476-1508.* Hazırlayan: Perini, Leandro. 2013. Firenze [Floransa]: Firenze University Press.

bilmediğinden, Yeni Dünya ile Eski Dünya'daki ticaret işlerinin farklılık göstereceğini açıklamıştır.

Araştırmanın kaynak verileri yukarıdaki mektuplardan oluşmaktadır. Bu çalışma, Amerigo Vespucci'nin mektuplarının çevreci bakış açısıyla incelenmesini amaçlamıştır. Dolayısıyla, günümüz doğa tahribatına yeni bir açıklama getirmiştir. Bu mektuplar, Vespucci'nin doğaya hayranlık ve saygı duyan çevre-merkezci bir gezgin mi, yoksa ticaretini yapmak için doğal kaynakları yağmalamayı amaçlayan insan-merkezci bir istilacı mı olduğu sorusuna cevap vermek amacıyla incelenmiştir. Vespucci'nin mektuplarının analizleri onun çevre-merkezciden ziyade insan-merkezci bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Mektupları yeni ticari yollar kurmak için doğal kaynaklardan faydalanmak niyetinde olduğunu açığa çıkarmaktadır. Amerika topraklarını rüzgârlar vasıtasıyla ve gökcisimlerinin konumlarını izleyerek bulmuştur. Mektuplarındaki doğaya duyduğu hayranlık ile doğayı tahrip etmesi arasındaki çelişki, hem --yerlilerin haricinde-- Yeni Dünya'da bulunan kuşlar, bitkiler ve ağaçlar gibi canlılara hem de altınlar, elmaslar ve su gibi cansız doğal kaynaklara karşı beslediği hayranlık duygusunda belirginleşir. Eski Dünya'nın gıda, ilaç, giyecek, aksesuar ve alet yapmak için bunları tüketmek ve ticaretini yapmak isteğine bağlantılı olarak, hepsi doğa tarafından tedarik edilmiştir.

Vespucci doğanın insanlara sunduğu ürünlerin çeşitliliğini ve güzelliğini tasvir ederek doğaya duyduğu hayranlığı dile getirmiştir. Buna rağmen, tüccar bir gezgin olan Vespucci, Descartes ile Bacon'ın mekanik dünya yaklaşımlarına öncülük eden görüşleri nedeniyle istilacı olarak düşünülebilir, çünkü doğanın insanların hizmetinde olduğunu vurgulamıştır. Aldığı kültürel eğitim doğaya karşı insan-merkezci açıdan bakmasına yol açmıştır. Asla çevre-merkezci olmamıştır.

Yaratılış'taki Cennet ve dünyanın yaratılışı tasvirlerinden ve Katolik azizlerin fikirlerinden etkilenmiştir: Aziz Francesco ona tüm yaratıklara saygı duymayı öğretmiş olsa da, Aziz Tomaso ona insanların diğer yaratıklardan daha üstün olduğunu öğretmiştir. İncil'de okuduklarına göre, doğa insana hizmet etmeye hazırdır.

Yerlilerin Avrupa'ya köle olarak getirilmesini de savunmuştur. Vespucci yerlilerin ilkel yamyamlar olduklarını belirterek günümüz doğa tahribatının temeli olan bir fikri desteklemiştir. Dolayısıyla, topraklarının ve doğal kaynaklarının sömürülebileceğini iddia etmiştir.

Vespucci'nin mektuplarına göre, Amerika kıtasında bulunan doğal kaynakların zenginliği Avrupalı tüccarlara büyük kazançlar sağladığı için önemliydi. Maalesef birçok türde hayvan ve bitki ortaya çıktıkları kıtalardan uzaklaştırılıp yeni topraklarda tüketilmeleri nedeniyle yok olmaktadır.

Sonuç olarak, Vespucci'nin insan-merkezci anlatılar içeren mektupları günümüzde birçok türün neslinin tükenmesine yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Amerigo Vespucci, Çevrecilik, Doğal Kaynaklar, Ekoloji, Ticaret, Güney ve Orta Amerika

VERİ TABANLARI İÇİN

ÖZ

Agiş, Fazıla Derya. Amerigo Vespucci'nin Mektuplarında Çevre Algısı ve Günümüz Doğa Tahribatının İzleri, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Nevin Özkan, 191 s.

Araştırmanın verileri Amerigo Vespucci'nin dokuz mektubundan oluşmaktadır. Bu çalışma, Amerigo Vespucci'nin mektuplarının çevreci bakış açısıyla incelenmesini amaçlamıştır. Dolayısıyla, günümüz doğa tahribatına yeni bir açıklama getirmiştir. Bu mektuplar, Vespucci'nin doğaya hayranlık ve saygı duyan çevre-merkezci bir gezgin mi, yoksa ticaretini yapmak için doğal kaynakları yağmalamayı amaçlayan insan-merkezci bir istilacı mı olduğunu keşfetmek amacıyla incelenmiştir. Vespucci'nin mektuplarının analizleri onun çevre-merkezciden ziyade insan-merkezci bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir. Mektupları yeni ticari yollar kurmak için doğal kaynaklardan faydalanmak niyetinde olduğunu açığa çıkarmaktadır. Amerika topraklarını rüzgârlar vasıtasıyla ve gökcisimlerinin konumlarını izleyerek bulmuştur. Mektuplarındaki doğaya duyduğu hayranlık ile doğayı tahrip etmesi arasındaki çelişki, hem --yerlilerin haricinde-- Yeni Dünya'da bulunan kuşlar, bitkiler ve ağaçlar gibi canlılara hem de altınlar, elmaslar ve su gibi cansız doğal kaynaklara karşı beslediği hayranlık duygusunda belirginleşir. Eski Dünya'nın gıda, ilaç, giyecek, aksesuar ve alet yapmak için bunları tüketmek ve ticaretini yapmak isteğine bağlantılı olarak, hepsi doğa tarafından tedarik edilmiştir. Tüccar bir gezgin olan Vespucci, Descartes ile Bacon'ın mekanik dünya yaklaşımlarına öncülük eden görüşleri nedeniyle istilacı olarak düşünülebilir. Maalesef birçok türde hayvan ve

bitki ortaya çıktıkları kıtalardan uzaklaştırılıp yeni topraklarda tüketilmeleri nedeniyle yok olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Amerigo Vespucci, Çevrecilik, Doğal Kaynaklar, Ekoloji, Ticaret, Güney ve Orta Amerika

ABSTRACT

Amerigo Vespucci wrote nine letters in total to various European friends and colleagues as well as his father, in which he depicted the New World --the American continent-- of the late fifteenth century and early sixteenth century.[201] His first letter (1476), to his father Anastagio Vespucci elucidates that he had been raised by a Catholic family: Amerigo Vespucci wrote his name in Latin as *'Emericus,'* like the Christian saint's name, before his signature. In his second letter (1492), to the deputy of the Duke of Mantua, he mentioned *charlini*, the monetary unit of his time. Vespucci wrote his third, fourth, and fifth letters to Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici. In his third letter (1500), he expressed his appreciation of the variety of animals in the New World, and reported that he had transferred cotton, bloodwood, pearls, gold, beryl, and amethyst-like stones to Europe for trade purposes. In his fourth letter (1501), Vespucci explained that the Portuguese excelled in trade due to their discoveries. In his fifth letter (1502), Vespucci claimed that the natives were primitive cannibals who had neither cultural values nor legal and administrative systems. In his sixth letter (most probably 1502), to an anonymous Florentine, he stated that the natives could be exploited as slaves. He wrote his seventh letter (1502-1503) again to Lorenzo di Pierfrancesco dei Medici, in which he talked about the products of the New World's trees, such as oils and fruits. In his eighth letter (1504), he described to Pier Soderini how he plundered the homes of some natives. In his ninth letter (1508), he expressed to Cardinal Francisco Jiménez de Cisneros

[201] Resource Letters: Vespucci, Amerigo. *Cronache Epistolari: Lettere 1476-1508.* Compiler: Perini, Leandro. 2013. Firenze [Florence]: Firenze University Press.

how trade affairs would differ in the New World from those in the Old World, since none of the natives were aware of what trade was.

The source data of this research consisted of the letters mentioned above. This study aimed to analyze Amerigo Vespucci's letters from an environmental perspective, and thus shed new light on today's nature devastation. These letters were analyzed with the goal of answering the question whether Vespucci was an ecocentric traveler who admired and respected nature, or an anthropocentric invader who intended to plunder natural resources to trade. The analyses of Vespucci's letters show that he had an anthropocentric point of view rather than an ecocentric one. His letters demonstrate that he intended to exploit the natural resources in order to establish new trade routes. He discovered the American land with the help of winds and celestial navigation. The contradiction between the appreciation of nature and the destruction of nature in his letters reflected his admiration not only for all living creatures such as birds, plants, and trees --with the exception of the indigenous natives-- but also for inanimate natural resources such as gold, diamonds, and water found in the New World. All were provided by nature in conjunction with the Old World's willingness to consume and trade these in order to create nourishments, medicines, clothes, accessories, and tools.

Vespucci expressed his admiration of nature by describing the variety and beauty of goods that nature offered human beings. However, Vespucci, who was a merchant traveler, may be regarded as an invader due to his views that preceded the mechanistic model approaches of Descartes and Bacon, since he emphasized that nature should be in the service of humans. His cultural education led to the formation of his anthropocentric view on nature. He had never been ecocentric. He

was influenced by the description of the Eden and the creation of earth in Genesis and the ideas of Catholic saints: Saint Francis taught him to respect all creatures, but Saint Thomas taught him that humans were superior to other creatures. According to what he read in the Bible, nature was available in order to serve human beings.

He also supported the transportation of indigenous people to Europe as slaves. Vespucci promoted an idea that is the basis of today's nature devastation by stating that the natives were primitive cannibals. Therefore, he claimed that their lands and natural resources could be exploited.

According to Vespucci's letters, the richness of the natural resources found in the American continent was crucial for creating huge revenues for European traders. Unfortunately, many species of animals and plants have become extinct as a result of their transportation from their original continents and their consumption in new lands.

To conclude, Vespucci's anthropocentric narrative letters led to the extinction of various species today.

Key Words: Amerigo Vespucci, Environmentalism, Natural Resources, Ecology, Trade, South and Central America

English Title: PERCEPTION OF THE ENVIRONMENT AND THE TRACES OF TODAY'S NATURE DEVASTATION IN AMERIGO VESPUCCI'S LETTERS

FOR DATABASES

ABSTRACT

Agiş, Fazıla Derya, Perception of the Environment and the Traces of Today's Nature Devastation in Amerigo Vespucci's Letters, Ph.D. Thesis, Advisor: Prof. Dr. Nevin Özkan, 191 p.

The data of this research consisted of nine letters written by Amerigo Vespucci. This study aimed to analyze Amerigo Vespucci's letters from an environmental perspective, and thus shed new light on today's nature devastation. These letters were analyzed with the goal of discovering whether Vespucci was an ecocentric traveler who admired and respected nature, or an anthropocentric invader who intended to plunder natural resources to trade. The analyses of Vespucci's letters show that he had an anthropocentric point of view rather than an ecocentric one. His letters demonstrate that he intended to exploit the natural resources in order to establish new trade routes. He discovered the American land with the help of winds and celestial navigation. The contradiction between the appreciation of nature and the destruction of nature in his letters reflected his admiration not only for all living creatures such as birds, plants, and trees --with the exception of the indigenous natives-- but also for inanimate natural resources such as gold, diamonds, and water found in the New World. All were provided by nature in conjunction with the Old World's willingness to consume and trade these in order to create nourishments, medicines, clothes, accessories, and tools. Vespucci, who was a merchant traveler, may be regarded as an invader due to his views that preceded the mechanistic model approaches of Descartes and Bacon. Unfortunately, many species of animals and plants have become extinct as a result

of their transportation from their original continents and their consumption in new lands.

Key Words: Amerigo Vespucci, Environmentalism, Natural Resources, Ecology, Trade, South and Central America